

JOSÉ MARÍA MADURELL MARIMÓN

EMBAJADA CATALANA A LUIS XI (1463-1464)

(Notas para su estudio)

Durante la trágica lucha que la Generalidad de Cataluña y la Ciudad de Barcelona sostenían contra su rey y señor Juan II de Aragón, ambas corporaciones decidieron mandar al rey de Francia, Luis XI, una embajada mixta encargada de explicar la situación de la guerra y gestionar, si fuera posible, la unificación de algunos intereses comunes entre las entidades catalanas y la corte del rey cristianísimo.

Para llevar a cabo la delicada empresa fueron elegidos, por parte de la Diputación del General de Cataluña, el abad de Montserrat Pere Joan Ferrer, el síndico de Tortosa Pere Savertés y el caballero Joan de Copons, a los que se sumó el notario Nicolau Sala, que debió actuar como escribano y al mismo tiempo como cronista del viaje (doc. 1), y les fueron libradas las correspondientes instrucciones de los asuntos que debían tratar con el monarca francés (doc. 7) y la indispensable carta credencial (doc. 12), a las que luego se añadiría el mandato para obtener la recuperación de la Encomienda de Orla, fundada en Rosellón, si fray Pere Joan Ça-Plana, su comendador, así lo solicitaba (doc. 11).

Por su parte, la Ciudad de Barcelona, previas deliberaciones de los Consejos de 32, 16 y de Ciento (doc. 2), nombraba a Mateu Dez-Soler y al mercader Jaume Ces-Avaces, a los que se unieron el notario Joan Brujó y el frenero-tamborilero Rafel Vilar (doc. 5), a los que nuestros consellers cuidaron de dar las pertinentes instrucciones (docs. 8, 9 y 16).

Como quiera que la ruta de los embajadores electos debía iniciarse por mar hasta Colliure (doc. 13), a fin de proseguir su itinerario en tierras de Francia, les fueron enviadas las caballerías por tierra hasta el aludido puerto¹.

1. *Manual de Novells Ardis, vulgarment appellat Dietari del Antich Consell Barceloní. Publicat per acort y a despesas del Excm. Ajuntament. Barcelona, II (1893), pág. 435.*

El día 23 de junio de 1463, víspera de San Juan Bautista, la mayor parte de los comisionados embarcaron a bordo de la galera *Santa María de Montserrat* (doc. 1-1²), propiedad del conde de Pallars, en aquel entonces surta en aguas del puerto de Barcelona (doc. 14), mientras los demás miembros de la embajada se agregaron por el camino. Es de notar que el mensajero de la Generalidad Joan de Copons había anticipado su salida días antes, por lo que los diputados del General le escribieron para ordenarle que esperase hasta reunirse con sus coembajadores (doc. 10).

Después de dos jornadas de navegación por las costas de Levante y Cataluña y de una eventual escala en la bahía de Cadaqués, en la que nuestros embajadores fueron efusivamente cumplimentados por el baile y los prohombres del lugar, lograron desembarcar en el puerto de Colliure, donde se les unió el embajador electo de la Generalidad micer Joan de Copons, y fueron cordialmente festejados y obsequiados por el capitán mosén de Beusach (doc. 1-2), cuya fraternal acogida consigna minuciosamente el cronista de la expedición, en la copia de una misiva expresada en los siguientes términos: "En Copliure, lo capità mossèn de Beusach nos ha solempnament ben acullits e festeiats, convidantnos en sa casa e trametentnos de sos vins en nostres posades. Més encara, ha volgut lo dit mosèn Copons com a mestre seu, e nosaltres ab ell, ordonàssem de la vila e de ses gents a tot nostre pler, mostrant singular amistat vers nosaltres, e tal diu vol fer vers tots los cathalans. Desitge molt veure aqueixa ciutat, e fer per lo principat com si fos un cathalà." Esto aparte, da noticias relacionadas con las incidencias hasta entonces experimentadas, de especial interés (doc. 1-6).

Los diplomáticos catalanes permanecieron un par de días en Colliure, en espera del próximo arribo de las cabalgaduras procedentes de Barcelona, con las cuales se proponían proseguir su itinerario, para cruzar la vila de Argelès, *Argilès*, la ciudad de Elna y llegar a Perpiñán (doc. 1-4).

El siguiente martes, día 28 de junio, el noble Joan de Copons, junto con sus compañeros de embajada, los enviados de la Ciudad de Barcelona y el notario Francesc Martí, se personó en el "Hostal del Salvatge", de la villa de Perpiñán, para prestar en manos y poder de Nicolau Sala, en funciones de notario-secretario de la embajada, el protocolario juramento de dar fiel y puntual cumplimiento a la misión que sus mandatarios, los diputados del principado de Cataluña, le habían confiado (doc. 1-5). El mismo día los mensajeros catalanes expedían una larga epístola a sus mandatarios, con puntuales referencias de su actuación (doc. 1-6).

En idéntica fecha, el Consejo de 32 y 16 de Barcelona deliberaba sobre

2. Las cifras arábigas entre paréntesis a continuación de la abreviatura *doc.* corresponden a los números de los documentos que publicamos en apéndice. Las que se indican después del doc. 1, separadas por un guión, corresponden a la crónica-dietario del notario Nicolau Sala, secretario de la comisión diplomática.

el salvoconducto solicitado por Luis XI para sus embajadores y cierta gente de armas de Ampurdán (doc. 15).

Fieles cumplidores de los mandatos de sus principales, nuestros mensajeros, después de dos días de permanencia en la susodicha villa, reanudaron su viaje por tierras francesas y pasaron por las villas de Salces y Sigean, esta última antiguamente llamada Sitjan, o *Citià*, donde pernoctaron, para hacer alto (doc. 1-7) y llegar en la siguiente jornada a la ciudad de Narbona, *Diambona ad Mar* (doc. 1-8), desde donde cursaron una misiva a Luis XI, en la que solicitaban la designación de lugar para entrevistarse (doc. 1-9).

El día primero de julio salieron de la ciudad de Béziers, por cuanto aún no habían recibido instrucciones, para llegar a la villa de Saint-Thibéry, *Santuberi*, donde pernoctaron (doc. 1-10), y el día siguiente entraron en Montpellier (doc. 1-11). En esta localidad descansaron un par de jornadas, y enviaron una extensa misiva a sus mandatarios, con una postdata calendada a 4 de julio.

En este pequeño intervalo, tal como indica la aludida epístola, nuestros viajeros se enteraron de que el monarca francés había salido de Villefranche, donde le suponían, para dirigirse a la villa de Tours, en la Turena, a fin de asistir al Parlamento de los tres estamentos (doc. 1-12). Ello dio motivo para que nuestros enviados cambiasen de ruta y saliesen de Montpellier el día 5 de julio, para encaminarse hacia las ciudades de Lunel y Nîmes, en la última de las cuales, no obstante la corta y eventual permanencia que les fue dado efectuar, en plan de curiosos observadores realizaron una detallada y detenida visita a dos de sus más populares monumentos arqueológicos: el castillo, caracterizado por sus cuatro esbeltas torres angulares, y el famoso anfiteatro romano de *Las Arenas*. Todo ello queda muy pintorescamente descrito por el escribano de la expedición diplomática que comentamos, en estos concisos términos: "en la qual ciutat — dice — ha hun castell ab quatre torres, una en cascun cayre, molt fort e bell; e encara més una altra fortaleza, la qual fou hedificada per serrahins, e appellada Les Erenes" (doc. 1-13).

Jaume Ces-Avaces, desde Montpellier, el 4 de julio de 1463, escribía a los consellers para manifestarles que como para atender a los gastos de su expedición mensajera no tenía otro medio de obtener dinero más que a base de crédito, y como quiera que no pudo obtenerlo en Toulouse, había tomado de Bernat de Casasagia, en Montpellier, cuatrocientos escudos de oro, mediante letra de cambio, cantidad que los consellers deberían abonar en Barcelona a Eulàlia, esposa de Gaspar de Casasagia (doc. 17).

Simultáneamente, en la misma jornada, nuestros consellers escribían sendas cartas a Luis XI y a sus enviados. La primera era una credencial a favor de los comisionados (doc. 18), y en la segunda, dirigida a éstos,

se les reiteraba el cumplimiento de las instrucciones anteriormente remitidas (doc. 19).

Prosiguiendo su camino, en la mañana del miércoles día 6 de julio los comisionados catalanes abandonaron Nîmes, para entrar al mediodía en la villa de Valliguères, llamada *La Balaguera*, donde comieron. Luego reanudaron su ruta hacia Pont-Saint-Esprit, *Sant Sprit*, población en que se vieron obligados a permanecer hasta el mediodía de la siguiente jornada, para aguardar a los enviados de Barcelona, que, una vez más, se habían rezagado en el camino. Durante su espera pudieron admirar la grandiosidad y belleza de un puente de veintisiete arcos construido sobre el Ródano, según lo acredita el cronista de la expedición: "hun molt bell pont qui tira 27 arcades, deiús lo qual passa lo Royne" (doc. 1-14).

El curioso dietarista, con fecha 7 de julio (doc. 1-15), no se olvidaba de transcribir una carta-credencial a favor de Pere d'Avinyó, expedida por nuestros embajadores y dirigida a los justicias, oficiales y súbditos del rey de Francia (doc. 1-16). Asimismo no deja de anotar cómo en la tarde de aquella misma jornada los enviados salieron de la villa de Pont-Saint-Esprit, para llegar por la noche a la de Châteauneuf-du-Rhône, *Castell Nou* (doc. 1-17), mientras, en días sucesivos, estuvieron de paso en Montélimar, *Montalimar*, Loriol, *Alariol*, y la ciudad de Valence, *Valença*, donde hicieron un pequeño alto (doc. 1-18), como una nueva delicada deferencia hacia los representantes de la Ciudad de Barcelona, otra vez retrasados en su penoso cabalgar.

Una vez reanudada la marcha en la tarde del día 9, la comitiva expedicionaria, avanzando en su largo recorrido, atravesó las villas de Tain, *Ateny*, y Saint-Vallier, *Saint Valeys* (doc. 1-19); en la jornada siguiente, Saint-Rambert, *Sant Lambert*, y la ciudad de Vienne, *Viana* (doc. 1-20), y al mediodía del día 11, la de Lyon, *Lion sus lo Royne*. Nuestro cronista pondera la belleza de esta última urbe en estos lacónicos términos: "Lion sus lo Royne, molt bella ciutat."

Es curioso consignar que los embajadores del principado catalán también condescendieron, atentos y gustosos, en aguardar durante dos días el arribo de sus compañeros representantes de Barcelona, excesivamente retardados en su marcha (doc. 1-21), lo cual los obligó a proseguir su itinerario hacia Tours, *Tors*, en la Turena, pero no sin dejar antes un puntual aviso a sus asociados de mensajería (doc. 1-22).

Mientras tanto, los consellers, el 6 de julio, se preocupaban del suministro de vituallas y otras cosas necesarias a las galeras, que estaban en la isla de Menorca, de todo lo cual debían cuidar Guerau de Cervelló y Bernat de Marimon, este último como subrogado del abad de Montserrat (doc. 20), en aquel entonces desplazado en tierras de Francia.

Dos días después nuestros regidores acordaron escribir a sus enviados

sobre las amenazas de los franceses de entrar a sangre y fuego en la villa de Bagá (doc. 21), de lo que asimismo se hace mención en la carta de los diputados de la Generalidad a sus mensajeros, así como dan noticias, entre otras de no menor interés, de la toma de la villa de Mahón y de toda la isla de Menorca, excepto Ciutadella (doc. 22). El 13 de julio nuestros diputados enviaban una misiva a Luis XI, en contestación a la que habían recibido del monarca, en la que éste solicitaba que excusasen a Bernat Castelló, impedido de ejercer el oficio de diputado por estar a su servicio, y, asimismo, que fuese levantado el arresto al caballero Berenguer d'Olms, vasallo suyo (doc. 23).

Los representantes de la Generalidad catalana, a su paso por las tierras turonenses, el día 13 atravesaron la localidad de Tarare, *Terare* (doc. 1-23). Dos días después salían de la villa de Roanne, *Roana*, para llegar al mediodía al lugar de Le Crozet, *La Cruset*, y por la noche a la villa de Lapalisse, *La Pallis* (doc. 1-24), de la que en la inmediata jornada partieron hacia la villa de Saint-Pourçain, *Sant Pursa*, donde permanecieron un día, en espera de los embajadores barceloneses (doc. 1-25), más lentos en recorrer el camino.

El día 17 nuestros viajeros pernoctaron en el lugar de Le Montet, que llaman *Muntet* (doc. 1-26), y el 18 llegaron a Cosne, *Ancona* o *Decona*, donde se hospedaron en el "Hostal de Nostra Dona"; luego prosiguieron la ruta hacia la villa de *Vellserau* o *Vellsetau*, en la que pasaron la noche (doc. 1-27). Durante su estancia en la aludida hospedería expidieron una carta a los enviados de Barcelona, comunicándoles que Joan de Beortegui y Joan Ramon los esperaban en Bourges-de-Berry, *Borges en Barri* (doc. 1-28).

Después de la salida de los embajadores catalanes de la villa de *Vellsetau*, pasaron a la de *Aduy lo Roy*, de la que salieron al mediodía para encaminarse hacia la ciudad de Bourges, como final de la primera etapa.

En esta última importante ciudad francesa, sede de los duques de Berry, los viajeros pudieron solazarse visitándola detenidamente durante dos días, según la nota descriptiva que el cronista Nicolau Sala nos ofrece en su curioso dietario. Aquí exterioriza vivamente su entusiasmo al exaltar la grandiosidad de la urbe, la nobleza de sus principales monumentos, tal como la iglesia de Saint-Étienne, con sus bellas y afligranadas obras arquitectónicas y las esculturas que la ornamentaban, realzadas por sus notabilísimas y policromadas vidrieras. Una obra la hacía aún más digna de admiración: la suntuosa capilla sepulcral de los duques de Berry, en la cual oyeron misa.

No se olvida el dietarista de dar puntual noticia del original palacio mandado construir por Jacques Coeur, hijo esclarecido de la ciudad de Bourges y tesorero del rey de Francia Carlos VII.

He aquí el curioso texto descriptivo de las visitas realizadas por nuestros mensajeros, admirados en la contemplación de tan singulares bellezas:

"... arribaren en la ciutat de Borges en Barri, la qual ciutat és gran, e sonhi les nobleses següents:

"Primerament, una magnífica isglésia de Sant Steve, feta a sinch naus, dues molt belles en cascuna part, e l'altre en lo mig de molt gran altitud, e ben obrada. Tira de larch la dita iglésia cent vuytanta sis passes, e de ampla sexanta quatre. És molt ben ornada de algunas capellas; entre les altres, ni ha una de Nostra Dona, en la qual és la ymatge de Nostra Dona e del Jesús, tot de bella pedra marbre, ab tanta de perfecció, creuse pus bella ymatge no és stada vista. Tota la dita iglésia e capellas ornades de molt singulars vedrieres, e de mige iglésia en amunt, de part dejús, és tot de belles ercades, e's pot vogir de un cap a altra.

"Ítem, ha en la dita ciutat una molt singular capella, ab hun tabernacle o cloquer, la qual fou hedificada per lo duch de Barri, primer duch, apel·lat Johan, dins la qual capella e devant lo altar maior ha una bella sepultura de dit duch, de pedra marbre e ymages engir e entorn, la qual stà dins un rexeat obrat de terra, tanques ab unes portes de roure de Flandes. E més hi ha dos apartaments, hu per lo duch, altre per la duquessa, dins cascun dels quals ha una ximenea, molt singular cosa, dins las quals stàvem com hi hoyrem missa o l'offici. Ha en la dita capella molta singular reliquia. Canten en la dita capella trenta sis capellans; fan offici singular. E més hi ha en la dita ciutat una singularíssima casa, la qual lo Argenter de França, mort, féu obrar" (doc. 1-29).

Los legados catalanes, en la jornada siguiente de su arribo a Bourges, escribían a los mensajeros barceloneses dándoles cuenta de su entrevista con Joan de Beortegui y Joan Ramon y otras particularidades (doc. 1-30).

Después de esperar durante dos días la llegada de los enviados de Barcelona, el viernes día 22 partieron de Bourges los enviados catalanes. Visitaron la villa de *Anur*, tal vez Nourion, y admiraron la gran mole de su castillo: "ahon ha hun molt bell Castell, en lo qual morí lo rey de França, de immortal memòria".

Nuestros mensajeros, percatados del puntual cumplimiento de su misión, reanudaron la marcha. Aquella misma jornada recorrieron la villa de *Viron*, posiblemente Vierzon, y llegaron por la noche a la de Villefranche-sur-Cher, *Vilafranca* (doc. 1-31). El día siguiente hicieron alto en Pont-de-Sauldre, *Pont Sadre*, o *Pont Sadrec*, donde esperaron la respuesta de Luis XI y la llegada de los representantes de nuestra ciudad condal (doc. 1-32), como de costumbre notablemente retardados en el camino. Durante este intervalo enviaron una misiva al conde de Comenge, gran mariscal del rey de Francia (doc. 1-33). Los días 24 y 25, junto con los en-

viados barceloneses, recorrieron las villas de Contres, *Contre* (doc. 1-34), y Blois, *Bles*, señorío del duque de Orleáns (doc. 1-35).

Posteriormente el dietarista registra asimismo la referida estancia de media jornada en esta última localidad, en carta de los embajadores a los diputados y Consejo de la Generalidad, fechada en Chartres a 5 de agosto y transcrita en el cuaderno de negocios de la embajada catalana, en la que se indica cómo tan noble señor, accidentalmente hallado en dicha villa junto con su esposa, hizo objeto a los embajadores de una buena y cordial acogida: "de la qual és senyor lo duch de Orliens, lo qual féu bon aculliment als dits embaxadors, e allí stigueren mig jorn". Añade en esta epístola una breve referencia a los vínculos familiares que unían a la duquesa con el príncipe y primogénito Carlos: "qui ere germana de la muller qui fou del princep e primogènit don Charles" (doc. 1-40).

Antes de llegar a la meta de la expedición, el día 26 salieron de la villa de Blois los diplomáticos catalanes, pasaron por el lugar de Marchenoir, *Massaners*, y pernoctaron en Châteaudun, *Xetahu* (doc. 1-36). En la jornada siguiente, día 27, llegaron a la villa de Bonneval, *Bona Val* (doc. 1-37), de donde salieron el día 28 hacia la famosa y monumental ciudad de Chartres, *Xartres*.

Una vez aposentados en esta urbe, durante las largas horas de ocio de que dispusieron nuestros embajadores en espera del próximo arribo del cristianísimo rey de Francia, les fue dado admirar innumerables bellezas arqueológicas. En primer lugar, la más primorosa de todas ellas, la catedral, "singularíssima seu, feta a 5 naus — dice el cronista —, molt perfectament obrada e de molt belles vedrieres, dins la qual seu ha una reliquia, ço és, la camisa de la gloriosa Verge Maria, aquella la qual portava quant perí lo gloriós Jesús. Stà dins una tomba d'argent, molt ben ornada de perles e altres pedres".

Así aprovecharon nuestros mensajeros su obligada espera de la llegada del monarca francés, en aquel entonces alejado unas cinco millas de Chartres, en el castillo de Malle, *Melle*; "en lo qual Castell o en lo bosch de aquell lo dit ilustrísimo rey ha cassat per spay de quatra o sinch jorns" (doc. 1-38). La caza, como es sabido, constituía el deporte favorito de Luis XI.

Las correrías de los gascones por las villas de Bagá, Pobla de Lillet y otras localidades pirenaicas motivaron que los diputados y Consejo de la Generalidad encomendaran a sus enviados que tratasen con Luis XI del cese de tamañas arbitrarias hostilidades (doc. 24).

Los embajadores catalanes y barceloneses, sabedores por Romeu de Marimon, gobernador de Montpellier, y por Guerau Dez-Pla de que el soberano francés se disponía a recibirlos en audiencia, acudieron presurosos al mencionado castillo, el martes día 2 de agosto. La tan deseada entrevista

tuvo pleno efecto. Nuestro atento observador, en su misiva a los diputados, explica que el rey de Francia "portava vestida una roba restrand de vellut negre". Los embajadores fueron afablemente recibidos en el camino por el mariscal de Francia Joaquin Rouault, "mossèn lo manexaut de França, Joatxim"; Milo d'Illiers, obispo de Chartres; el bailío de Chartres y Carlos de Amboise, entre otras personalidades. Veamos además otros amplios pormenores de la regia audiencia concedida a nuestros enviados, concedidos en estos términos: "E levantse la sua excellència de la cadira ahont seia, los dits reverents e honorables embaxadors se acostaren hu après altre, per orde, a sa senyoria. E la sua excellència los rebé, posantlos la mà sobre l'espatle, e no comportant li besasen la mà dreta, los que per bé fossen venguts."

El abad montserratin, como jefe de la embajada catalana, pronunció ante el monarca francés un discurso en lengua latina, explicativo del objeto de su misión, y luego peroró Mateu Dez-Soler, como representante de los consellers: "dix un altra oració, de part de la Ciutat de Barcelona, en pla". Por último, el rey cristianísimo patentizó su complacencia por la llegada de tales enviados. Omitimos el relato de otros pormenores de la entrevista, para remitir al lector al texto de la crónica objeto de estas notas.

Junto a Luis XI estaban presentes varias ilustres personalidades de la corte, entre ellas Carlos de Anjou, príncipe de Navarra, hijo del conde de Foix, el canciller de Francia, el obispo de Marsella, el senescal de Guyena, el bailío de Ruán y otras dignidades cortesanas (doc. 1-39).

Digna de nota es la extensa misiva, calendada a 5 de agosto, que enviaron los embajadores a los diputados del General y Consejo, representantes del principado de Cataluña, con amplias referencias de la gestación de los negocios a ellos confiados, aparte otras noticias de primordial interés sobre los principales acaecimientos y novedades de aquellas fechas. Entre ellas destaca de modo especial la oferta de Luis XI al principado de Cataluña y la Ciudad de Barcelona de tratar a los catalanes, según sus posibilidades, como buenos amigos: "oferintse fer tot lo possible per lo dit principat e ciutat, e haver e tractar los cathalans com a bons amichs". El rey se lamentó luego de no haber hecho más por el bien del principado, puesto que se tenía por catalán, y alegó su amor a la patria: "que plany com més dit ni fet no havia per lo bé del principat, com aquell qui's reputava cathalà, *allegant dulcis amor patrie*, e molts altres dits de la Sacra Scriptura, mostrant que hom més és tengut a la pàtria que a tot lo restant, axí que ell volia ésser tengut a Cathalunya".

Señalemos en esta entrevista de nuestros enviados con Luis XI los detalles relacionados con la prohibición de que los embajadores hablasen con la cabeza cubierta y de cómo el abad de Montserrat y Mateu Dez-Soler hicieron sus parlamentos. He aquí el texto de la documentada referencia:

"E axí, tots asseguts ab los barrets al cap, com lo dit illustríssimo senyor rey no permetia ni ha en consuetut que li sia parlat, maiorment per ambaxadors, ab barrets levats, per orgue de mi, abbat de Muntserrat, fonch proferida aquella oració pus composta que a mi és stat possible, per captar la sua benivolència, e altre aprés, en romans, per part de aqueixa Ciutat, per boca de mosèn Matheu Dez Soler" (doc. 1-40).

En esta ocasión Normandía, rey de armas de Luis XI, prestó buenos servicios a nuestros enviados, facilitándoles su cometido, y para él fue solicitada una remuneración³.

Por mediación de Romeu de Marimon, gobernador de Montpellier, el día 5 se comunicó a los embajadores catalanes que Luis XI había destinado dos personas para entrevistarse con ellos. A las nueve de la mañana del mismo día se personaron aquéllos en el palacio episcopal, sin que pudiese acompañarlos el notario Joan Brujó, por hallarse indispuerto: "per indisposició de sa persona no pot cavalcar", dice la crónica del viaje. De esta entrevista con los comisionados del cristianísimo rey de Francia, el dietario que comentamos ofrece puntuales noticias, principalmente sobre la solicitud de liberación de la princesa de Navarra y la oferta de Luis XI de mostrarles los capítulos y contratos entre él y el rey de Aragón (doc. 1-41).

La antedicha entrevista fue confirmada en la siguiente jornada (doc. 1-42), si bien el 8 de agosto acordaron el envío de una larga epístola al conde de Comenge, gran mariscal del rey de Francia (doc. 1-43), y, el día 10, una a los diputados del General y Consejo, representantes del principado de Cataluña, dándoles constancia de sus actuaciones hasta dicha fecha (doc. 1-44), y otra a Gaspar de Casasagia, mercader de Montpellier, relacionada con el libramiento de una letra de cambio (doc. 1-45).

En la misma fecha de la expedición de las dos citadas cartas, hallándose los embajadores en la catedral de Chartres, fueron avisados por Normandía, rey de armas, de que el obispo de Marsella quería hablarles de ciertos negocios. El dietario detalla esta entrevista, en la que se trató del comercio contratado entre marseleses y catalanes (doc. 1-46).

Desde Meslay, Luis XI escribía a los consellers sobre la credencial

3. Fragmento de carta indatada, sin indicaciones de remitentes y destinatarios: "Per altres vos havem scrit, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, com lo rey de França nos tramès, en companyia de mossèn Guerau Dez-Pla, a Pontsaudre, Normandia, rey d'armes del dit senyor, per conduhirnos, lo cual nos conduí fins a Xartres, e aprés fins ací, e nunque s'és partit de nosaltres, acompanyantnos al rey e conduhintnos per les ciutats, exortantnos de les pràtiques haviem tenir en Cort per parlar ab lo rey, cascuna vegada hi volíem anar, nos ne aportave resposta, e incessantment, en tot lo que l'havem hauí mester, és promte, mostrant voler gran bé a aqueix principat, e per quant en la letra principal nos és oblidat ferne messió, ne havem volguda fer la present ànima, pregantvos, hauí aguart al treball de dit Normandia, nos vullau per lo primer scriure que'l remunerarem, per part de aqueixa ciutat, que certament sens ell érem prou orbs en aquestes terres. Per vostre avis, vos volem certificar mossèn l'abbat li ha donada la millor mula que cavalcava per se part. Axí veien vostres savieses que volrau li donem." (AHCB, CCO, año 1463, fol. 127, serie X, vol. 33.)

por él expedida a favor de Joan Bernat de Marimon (doc. 25), el cual se entrevistó con nuestros regidores (doc. 27).

Pocas jornadas después, el sábado 13 de agosto, el soberano francés abandonaba la mansión señorial castrense de Malle, *Melle*, para detenerse de paso en Chartres (doc. 1-47) y seguir, días después, la vía de París. Nuestros enviados aprovecharon la oportunidad que les ofrecía esta eventual estancia del soberano en Chartres para visitarle nuevamente el inmediato domingo (doc. 1-48).

El lunes día 15, terminado el oficio en la catedral, el obispo de Chartres mandó avisar a nuestros embajadores para la celebración de una entrevista. Ésta tuvo efecto en el palacio episcopal, y la crónica que comentamos la describe minuciosamente, con detalles de particular interés. El prelado manifestó que, por encargo del rey, debía comunicarles tres cosas: en primer lugar, que Luis XI se complacería de que se comunicasen con Galceran Oliver, embajador de Juan II, para concertar una avenencia de paz entre el rey de Aragón y los catalanes; en segundo término, que tenía intención de enviar una embajada a Cataluña, y, por último, que perseveraba en la concesión por él otorgada sobre el comercio, todo lo cual hacía guiado por su buen amor, afecto y voluntad hacia el principado y la ciudad de Barcelona y hacia todos los catalanes: "per la bona amor, afecció e voluntat ha vers lo principat e ciutat de Barcelona e a tots los cathalans". La respuesta de nuestros enviados respecto al deseo expresado por el monarca francés fue que ellos no tenían comisión, y menos aún voluntad, de comunicar, ni en bien ni en mal, con dicho embajador (doc. 1-49).

El miércoles día 17 se entrevistaron nuevamente los embajadores catalanes con el cristianísimo rey de Francia, para darle las gracias por el decreto favorable al comercio (doc. 1-50). En la misma jornada enviaron una extensa carta a los diputados del General y al Consejo, como representantes del principado de Cataluña, con amplias y detalladas referencias de la gestación de los negocios a ellos confiados.

Por su especial interés señalaremos un párrafo de esta epístola, alusivo a la respuesta dada por Luis XI a Galceran Oliver, el cual antes había insinuado al monarca el enojo que experimentaría Juan II cuando fuese sabedor de las decretadas provisiones del comercio. Las palabras del monarca francés, al parecer conocedor de la tenacidad de los catalanes, fueron tales o semejantes: "Mosse Oliver, so ben cert que los cathalans se donarien ans al Gran Turch que no tornarien en poder del rey d'Aragó. E de açò yo són ben cert, e yo'ls he atorguat lo comerci, el vull haver atorguat, e vull ésser llur amich, e no venirlos gents en contra."

Luis XI, en su entrevista con nuestros mensajeros, una vez más dio fe de su catalanidad, por su ascendencia familiar, recordando "que's té per cathalà, per causa de la sua gran mara o àvia" (doc. 1-51).

Una vez cumplida la obligada visita protocolaria, el viernes 19 de agosto los comisionados catalanes salieron de Chartres para reanudar su ruta hacia París, e hicieron un alto, durante este pequeño tránsito, en el castillo de Dourdan, *Castell Dordan* (doc. 1-52).

Posteriormente, personados ya en la capital de Francia, el sábado siguiente (doc. 1-53) y el inmediato domingo día 21, el abad de Montserrat y micer Pere Savertés, en ausencia de Joan de Copons, se dispusieron otra vez a ir al encuentro del rey de Francia para hacerle reverencia. Éste, gustoso y de su propia voluntad, dispuso, como una especial deferencia, que fuesen galantemente invitados a cenar en la casa del Racional de París.

El disponer de más horas libres permitió a nuestros enviados, precisamente en aquella misma jornada, darse el placer de cabalgar por la ciudad y visitar el templo de Notre-Dame, en el que admiraron la magnificencia de sus cinco naves, la belleza de sus cinco historiadas pórtadas, finamente esculpidas, así como las innumerables vidrieras policromadas, de irisadas coloraciones, y la monumental imagen pétrea de san Cristóbal, con la atrayente y grácil figura del Niño Jesús; finalmente, veneraron las sagradas reliquias conservadas en aquel grandioso templo, las dimensiones del cual fijan en doscientos y setenta y cinco pasos, respectivamente, de longitud y anchura (doc. 1-54).

Accediendo a la amable deferencia del monarca francés, el miércoles día 24, el abad de Montserrat y su compañero de embajada Pere Savertés hicieron un largo recorrido por las afueras de París y visitaron el castillo real de Vincennes: "De voluntat del rey, anaren a mirar un Castell Reyat, apellat lo Bosch Vissen, qui és mige legua de París; molt singular fortalesa, té un bosch qui ha de clos tres leguas, tot ple de daynes e cuniles" (doc. 1-55).

El cristianísimo rey de Francia, el día siguiente, desplazóse a la iglesia de Saint-Denis, *Sant Dionís*, situada a una legua de distancia de la urbe parisiense. Pero antes, en prueba de su exquisita cortesía, mandó recaído a los embajadores catalanes para invitarlos, si así era su deseo, a visitar aquel magnífico templo monasterial, regentado por monjes negros de san Bernardo, en cuyo recinto se conservaban los magníficos e historiados sepulcros reales de los monarcas de Francia, y donde, además, les sería dado admirar un sinnúmero de singulares reliquias de muchos santos, la Santa Espina de la Corona de Jesucristo, un clavo con el que Aquél fue crucificado, la invicta espada de Carlos Magno, la capa de la coronación de los soberanos galos, aparte otras preciadas reliquias, que el cronista Nicolau Sala describe minuciosamente en el dietario.

Los efusivos agasajos y delicadas atenciones hacia nuestro viajeros no terminarían aquí, ya que en aquella misma jornada, por voluntad

expresa del soberano y por mediación de Monsieur La Borde, fueron invitados a comer en el castillo de la Bastilla, de la ciudad de París (doc. 1-56).

Curioso es consignar que tales afectuosas demostraciones de deferencia continuaron aún en la jornada inmediata siguiente, día 26, con la espectacular exhibición de las veneradas reliquias celosamente conservadas en la Sainte-Chapelle, del palacio real mayor de París, aquel santuario mandado edificar por el rey san Luis para guardar una serie de notables reliquias recibidas de Tierra Santa, entre las cuales destacaban la Corona de Espinas, la Santa Cadena, la Santa Lanza, la Santa Esponja, y otras muy notables, todas ellas de extraordinaria veneración (doc. 1-57).

La estancia de los embajadores catalanes y barceloneses cerca de la corte real francesa les permitió, el domingo 28 de agosto, acompañar al soberano Luis XI a oír la misa mayor celebrada en la iglesia de Notre-Dame. Una vez terminada, y ya fuera del templo, pudieron conversar animadamente con el rey (doc. 1-58), mientras en la inmediata jornada, primero de setiembre, previamente invitados por el canciller, comieron en el domicilio de éste, siendo muy agasajados: "e fousus feta molta festa" (doc. 1-59).

Una nota curiosa, minucia que cabe consignar, es el pago al correo Pere Lluís Tatxer de cinco florines de oro, equivalentes a sesenta y cinco sueldos, por la transmisión de cartas expedidas por los embajadores de la Ciudad de Barcelona durante su estancia en la corte del rey de Francia (doc. 26).

Nuestros enviados, desde París, el 2 de setiembre de 1463, ampliamente informaban a sus mandatarios los consellers sobre la pretensión de Luis XI y de sus coadyuvantes de que el principado de Cataluña fuese francés, con varias consideraciones dignas de nota, aparte de referencias sobre las provisiones de comercio otorgadas por el soberano francés, la liberación de la princesa de Navarra y otras importantes novedades de actualidad (doc. 28).

El Consejo de 32 y 16 de Barcelona, reunido el día 3 del mismo mes, deliberaba sobre el comercio convenido con el rey de Francia entre los catalanes y los vasallos de este monarca, extensivo asimismo a los provenzales (doc. 29).

La precisión de entrevistarse de nuevo con el monarca francés obligó a los enviados de la Generalidad y de la Ciudad de Barcelona a abandonar París, el día 9 de setiembre, para dirigirse a las afueras, a un lugar que nuestro dietarista denomina con la letra T, situado a unas seis leguas de distancia. Se trata de la localidad de Pontoise, donde Luis XI les concedió amplia audiencia. El cronista aclara que en este lugar existía un monasterio dominicano fundado por un rey de Francia llamado Felipe: "En lo

dit loch appellat T. ha hun singularíssim monastir del orde de predicadors, de hòmens e dones nobles, e cascuns stan en llur apartament, molt bella cosa; fonch fundat per un rey de França appellat Filip."

En presencia de Luis XI, el abad de Montserrat solicitó nuevamente que les fuese mostrada la sentencia y los capítulos entre dicho monarca y el rey de Aragón, instando además la liberación de la princesa de Navarra y la restitución, a fray Pere Ça-Plana, de su encomienda en Rossellón (doc. 1-60).

Nuestros enviados, una vez más, lograron entrevistarse con el monarca francés, el día 10 de aquel mismo mes, en el lugar de Pont-de-Sauldre, *Pontsagre*, adonde se encaminaron en busca del soberano, que muy de mañana había salido de caza. Después de verificada la entrevista, fue minuciosamente descrita en la epístola del día 14, remitida por los embajadores catalanes a sus mandatarios, expresamente librada a Vallseca, hijo de Jaume Genís de Vallseca (doc. 1-61), y en otra duplicada transmitida a Joan Raymond, mercader de Perpiñán, ampliada con la noticia de la llegada del caballero Jaume Janer (doc. 1-62), aunque ignoramos el motivo de su venida. La carta remitida por nuestros enviados a los diputados catalanes fue ratificada y complementada por otra, expedida el día 20 (doc. 1-63), y, simultáneamente, por otra de la misma fecha remitida a Francesc Bertran, mercader de Bourges, relacionada con la toma de dinero a cambio, operación que confiaban realizar con él, como buen y verdadero catalán, "que axí com sou tot bo e vertader cathalà e de nostra pàtria, vós no'ns manchareu", a fin de facilitarlo al embajador Jaume Ces-Avaces (doc. 1-64).

Terminada la audiencia más arriba indicada, el monarca autorizaba a nuestros enviados a regresar a la capital francesa, en la que permanecieron los sucesivos días hasta después de mediados de octubre. Con fecha 4 de este mes escribían a sus mandatarios manifestándoles que permanecían aún en París, en espera del regreso de Su Majestad, a fin de reverenciarlo y agradecerle su buen amor, afección y voluntad hacia ellos (doc. 1-66).

Anteriormente, los consellers barceloneses, así como los diputados y Consejo de la Generalidad catalana, el 15 de setiembre, escribían a Luis XI acusando recibo de sendas cartas credenciales expedidas a favor de Joan Bernat de Marimon, y, al propio tiempo, para rogarle que diese fe a las súplicas de sus embajadores en su real corte (docs. 30 y 32). En la misma fecha los aludidos consellers enviaban sendas cartas de recomendación a favor de sus enviados, dirigidas al obispo de Chartres, a mosén Traynel, al bailío de Ruán, al almirante de Francia, a Romeu de Marimon, gobernador de Montpellier, y al duque de Orleáns (doc. 31).

Una larga epístola complementada con una postdata, respectivamente

calendadas a 15 de setiembre y 11 de octubre, suscrita por los diputados y Consejo de la Generalidad y remitida a sus representantes en tierras de Francia, contiene referencias de gran interés. Comienza por acusar recibo de su carta fechada en Chartres a 18 del pasado mes de agosto; sigue luego con la noticia de la publicación del comercio y confederación con Francia y Provenza, y otras particularidades dignas de nota, con instrucciones para negociar con el rey de Francia sobre el embargo de los bienes que el vicescanciller Gaspar Vilana tenía en Perpiñán y el defectuoso cumplimiento de los legados a favor del Hospital y de la Almoína de Barcelona dispuestos por Joan Bens, en otro tiempo residente en Barcelona y después en Montpellier. Añade, finalmente, un amplio y minucioso relato de las incidencias de la guerra y otras particularidades dignas de mención (doc. 33).

En medio de tantas idas y venidas y continuas visitas, Jaume Ces-Avaces, uno de los embajadores, en virtud de una misión especial que le fue encomendada, hubo de dirigirse a Bourges, como lo acredita la carta que sus compañeros de mensajería le dirigieron el día 2 de octubre, en la que expresan que eran sabedores de que Francesc Bertran tenía poca moneda, por lo que le rogaban tomase cambio de otra persona, y para una mayor suma de dinero (doc. 1-65).

El día 18 de octubre el abad de Montserrat y su compañero Joan de Copons salieron de París para hacer la vía de *Aydi*, tal vez Saint-Denis, donde se encontraba el monarca reunido con el duque de Borgoña (doc. 1-68). Por último, dos días más tarde, el embajador Pere Savertés salía de París y llegaba por la noche al lugar de Luzarches, *Lusarxes* (doc. 1-69). En la jornada siguiente, al mediodía, pasó por la villa de Creil, *Atrall*, a la de Clermont, *Claramunt*, para llegar por la noche al lugar de Saint-Just-en-Chaussée, *Sant Just* (doc. 1-70), de donde, en la próxima jornada, salía para llegar a media mañana a Paillart, *Pallart*, y por la noche a la ciudad de Amiens, *Mians* (doc. 1-71); el domingo, día 23, a Pont-Remy, *Pont Dorromi* (doc. 1-72), y, por fin, a la villa de Abbeville, *Benvila*, en aquel entonces habitual residencia del monarca. En esta misma jornada llegaban asimismo el abad de Montserrat y Joan de Copons (doc. 1-73).

Durante el largo intervalo de su permanencia en París, los embajadores catalanes, el 4 de octubre, escribían al cristianísimo rey dándole cuenta de su entrevista con el baillío de Sans (doc. 1-66), mientras el día 17 del mismo mes expedían una misiva a sus mandatarios en la que, entre otras noticias de actualidad, se hacen eco del rumor de la tregua entre Luis XI y el monarca inglés (doc. 1-67).

El Consejo de 32 y 16 de Barcelona, reunido el 4 de octubre, ampliamente deliberaba sobre el contenido de la carta recibida de sus mensajeros, en que daban cuenta de los negocios contrarios a nuestra ciudad condal

promovidos en la corte real francesa, por lo que se acordó la elección de ocho personas, dos en representación de cada uno de los cuatro estamentos ciudadanos, que diligentemente investigasen e inquiriesen sobre cuáles personas eran culpables de tales manejos (doc. 34).

Seis jornadas después, la misma asamblea deliberaba sobre la respuesta que habían de dar a sus embajadores. En dicha reunión se dio asimismo cuenta de la carta recibida del mensajero Joan Brujó, dirigida al conseller Francesc Lobet, en la que trataba del mismo asunto, así como pedía licencia para solicitar de Luis XI el rescate de un criado suyo capturado por los franceses, y, aún, de la tramitación del negocio de las marcas (doc. 35).

Nuestros consellers, el 11 del mismo mes, escribían a sus enviados una carta en la que, tras acusarles recibo de una misiva, hablaban de la efectuada publicación del convenio de comercio con Provenza, de la princesa de Navarra y de la concesión de un crédito de mil escudos en Bourges, y hacían otras referencias que omitimos consignar (doc. 36).

Las reiteradas complacencias puestas de manifiesto por el monarca francés hacia las personas de nuestros enviados fueron de momento interrumpidas, y aplazada la celebración de la pretendida audiencia, debido a que el soberano de Francia se aprestaba a visitar a la reina, para seguir luego la ruta de Abbeville, hacia donde el 25 de octubre partieron nuestros enviados, que confiaban ser recibidos por el monarca a partir de la fecha de Todos los Santos (doc. 1-74).

En espera del retorno de Luis XI, los mensajeros del General de Cataluña, el 30 de octubre, desde Abbeville, escribían a los embajadores de Barcelona para comunicarles su entrevista con el monarca, que los recibió muy bien y los convidó a comer, y les anunció que pasada la festividad de Todos los Santos regresaría a la villa de *Hu*, sita a siete leguas de Abbeville. Manifestaban, asimismo, cómo Luis XI los enteró de la entrevista del rey de Castilla con el soberano aragonés (doc. 1-75).

Registramos cómo el 5 de noviembre salía de Barcelona hacia Borgoña el canónigo Joan Torres, elegido por los diputados y Consejo de la Generalidad de Cataluña (doc. 37).

Gaspar de Casasagia, desde Montpellier, el 7 del mismo mes, remitía una carta a los consellers acusando recibo de correspondencias, con referencias de los costes de correos, y trataba además de la solicitud de los embajadores para la concesión de un crédito de cuatrocientos escudos en París, razonando la imposibilidad de obtenerlo (doc. 38).

Por la carta de los embajadores catalanes calendada en Abbeville a 10 de noviembre, sabemos cómo el 18 de octubre salieron de París hacia Picardía, llegando a Abbeville, *Abevila*, el día 24, para pasar el día siguiente a Pont-Remy, *Pont Dorromi*, al encuentro de Luis XI. De-

claran haber sido afablemente recibidos y dan otras referencias de sus actividades diplomáticas (doc. 1-76).

El canciller de Francia, el día 17 del mismo mes, convocaba a nuestros embajadores a una reunión en su casa, entrevista que aparece detalladamente descrita en la crónica objeto de estos comentarios (doc. 1-77).

La audiencia solicitada por los representantes de la mensajería catalana y barcelonesa, que sufrió bastante retraso, no tuvo lugar hasta el lunes 21 de noviembre, en el palacio de la villa de Abbeville. En ella se trató de los asuntos siguientes: 1) del Hospital de la Santa Creu y de la Almoina de Barcelona; 2) de micer Gaspar Vilana; 3) de la colecta de los derechos de la Generalidad en los condados de Rosellón y Cerdeña; 4) de la colecta de los derechos de marcas, en Rosellón y Cerdeña, como se practicaba antes de ser empeñados por el rey Juan II; 5) de Francesc de Pinós, y 6) de la exhibición a los embajadores de los contratos y escrituras otorgados entre Luis XI y el rey de Aragón.

La respuesta del soberano francés consistía, en primer lugar, en su expresa declaración de que él era catalán, puesto que su madre era hija de la reina Violante de Bar, esposa de Juan I de Aragón, la cual nació en Barcelona⁴. Manifestaba luego que debía cuidar tanto de los negocios de Cataluña como de los de Lombardía (doc. 1-78).

Después de la reseña de este acto protocolario y de la transcripción de una larga epístola a sus mandatarios, calendada en Abbeville el día 26 del mismo mes (doc. 1-79), el cronista Nicolau Sala no ofrece ninguna otra referencia descriptiva de las andanzas de nuestros embajadores en tierras de Francia. No obstante, la documentación coetánea da testimonio fiel de la permanencia de los mensajeros de Cataluña y de Barcelona en la ciudad de París hacia el 30 de enero de 1464, como luego indicaremos.

Así, nuestros enviados continuarían en Abbeville el 29 de noviembre, desde donde escribían a los consellers sobre la entrevista celebrada con el canciller del duque, el cual, tras poner de manifiesto la dificultad de negociar a base de cartas, les expuso la conveniencia de que dos jefes de cada embajada, es decir, de la Generalidad y de la Ciudad de Barcelona, se dirigiesen a Cataluña. A la citada demanda los mensajeros alegaron que no les era lícito marcharse sin licencia de sus mandatarios, ni siquiera ejecutar cosa alguna, ya que tan sólo se debían atener al contenido de las instrucciones que les fuesen confiadas. Recomendaban asimismo el envío de dinero para atender a las más perentorias necesidades de la embajada (doc. 39).

Desde Montpellier, el 5 de diciembre, Gaspar de Casasagia escribía

4. Por la citada declaración, Luis XI era, por línea femenina, bisnieto del catalán Juan I. María, su madre, era hija de Violante de Nápoles, hija de este último monarca y de Violante de Bar. Cfr. Ferran Soldevila, *Història de Catalunya*, Barcelona, 1963, pág. 753, nota 129.

a los consellers sobre recepciones y retransmisiones de correos, mostrándose ahora bien dispuesto a conceder a los mensajeros el solicitado crédito de cuatrocientos escudos (doc. 40).

De regreso a nuestra ciudad condal, los embajadores barceloneses, durante su eventual estancia en Abbeville, escribían el 5 y el 10 de diciembre una larga epístola, seguida de una postdata a sus mandatarios los consellers, con detalladas noticias sobre los asuntos negociados directamente con Luis XI: el del Hospital de la Santa Creu y de la Almoina de Barcelona, el de los derechos de la Generalidad que se percibían en Rosellón, el de las marcas, el de Francesc de Pinós y el de la expoliación de micer Gaspar de Vilana.

La respuesta del monarca francés, al parecer, fue momentáneamente evasiva, ya que ante todo quería saber qué lengua se hablaba en Barcelona, "qual lenguatge se parlave en Barcelona", indudablemente para conocer quiénes hablaban castellano, por considerarlos partidarios de Enrique IV, o el lenguaje navarro, seguidores del navarro Juan de Beaumont, o el aragonés, afectos a Juan II.

Volviendo a tratar de los negocios indicados, Luis XI recomendó a los mensajeros que le hiciesen entrega de un breve memorial, que poco después llegaba a manos de Su Majestad. Como consecuencia de ello, la vigilia de San Andrés los embajadores de Cataluña y los de la Ciudad de Barcelona fueron llamados por el vicescanciller, para darles la respuesta de su rey y señor al contenido del susodicho memorial, y les reiteró la exigencia del envío de comisionados a Cataluña. La aludida contestación fue posteriormente consultada entre los embajadores de Barcelona y de Cataluña, y todos estuvieron acordes en que no tenían poder para ello sin la previa conformidad de sus mandatarios. La epístola que ahora comentamos ofrece otras variadas referencias, entre ellas la entrevista con Romeu de Marimon, gobernador de Montpellier (doc. 41).

Desde Eula, el 11 de diciembre de 1463, el rey cristianísimo otorgaba una credencial a favor del abad de Montserrat, dirigida a los consellers, en la que hacía referencia a negocios relacionados con el bien y reposo de todos los países de Cataluña (doc. 42).

El 14 de diciembre, desde Crotoy, el monarca mandaba expedir una carta a los consellers en la que les comunicaba que por misiva de su primo Joan de Foix, señor de Candale, su lugarteniente general y gobernador de Rosellón, fue advertido que Joan Bernat de Marimón, en nombre de dichos consellers, requirió a dicho señor para la entrega de trescientos caballos que estaban en el condado de Rosellón y en Puigcerdá, para el servicio de la guerra. Asimismo daba noticia del despacho de las embajadas de los reyes de Aragón y de Castilla, con otras interesantes consideraciones

(doc. 43). Los consellers, con fecha 3 de enero de 1464, escribían al soberano francés acusando recibo de la antedicha real misiva (doc. 46).

Gaspar de Casasagia, en una carta sin fecha, posiblemente del mes de diciembre, dirigida a los consellers, trataba de misivas transmitidas por correos y sobre las dificultades opuestas a los embajadores para la obtención en París de un crédito de cuatrocientos escudos de oro (doc. 44).

Los embajadores barceloneses, el 3 de enero de 1464, continuaban su estancia en París, desde donde escribían a sus mandatarios los consellers dándoles amplios detalles de las largas y penosas negociaciones por ellos practicadas y otras curiosas noticias de la corte real francesa. Por su primordial interés, señalemos tan sólo la referencia alusiva a la llegada a París de Galceran Oliver y Pere Miquel, embajadores de Juan II, que dieron muestras de gran diligencia. Nuestros mensajeros declaran su opinión de que Luis XI no desdeñaría al rey de Castilla ni al de Aragón, corroborando su opinión con estas breves palabras: "però ell és cert amaria més meniar la vianda que dar lo bossí a altri" (doc. 45).

Entretanto, el *Dietari* de la Generalidad señala el día 4 de enero como fecha de la llegada a Barcelona del escribano de la embajada del principado de Cataluña, Nicolau Sala (doc. 47).

Por su parte, los mensajeros de Barcelona, desde París, el 8 de enero escribían a sus mandatarios para manifestarles que, como quiera que los habían licenciado, a excepción de Mateu Dez-Soler, el cual continuaría al servicio de la ciudad que representaba, antes de su regreso irían al encuentro de Luis XI para despedirse y comunicarle la permanencia del aludido comensajero no licenciado. Indicaban que Joan de Copons, que quedaba también como legado del principado de Cataluña, estaba en Bourges (doc. 48).

Mateu Dez-Soler, que continuó residiendo durante algún tiempo en la urbe parisiense, escribía desde ésta a los consellers, el 26 de enero, para notificarles la salida de sus compañeros de embajada, excepto el escribano y secretario de la misma Francesc Martí. Como quiera que la deliberación de los consellers fue que la ausencia de dicho escribano fuese suplida con el servicio del secretario de los embajadores del principado, es decir, de Nicolau Sala, el cual entonces estaba ya camino de nuestra ciudad condal, Mateu Dez-Soler se había visto obligado a impedir el retorno de Francesc Martí, y lo retenía en espera de recibir órdenes de sus mandatarios (doc. 49). Éstos, el 24 de febrero, deliberaron que Mateu Dez-Soler prescindiase de sus servicios y le hiciese regresar a Barcelona (doc. 56).

Asimismo, Mateu Dez-Soler da noticia de la salida de sus coembajadores en compañía de Pere Savertés, para ir al encuentro del rey y despedirse de Su Majestad. Registra el retorno a París de los enviados, de

donde el día 30 se disponían a regresar a Barcelona. Manifiesta que Jaume Ces-Avaces era hombre mercantil y conocido por los mercaderes de Bourges, por sí mismo y por haber permanecido tres meses en dicha ciudad, y que estaba relacionado con la Compañía de los Alemanes (doc. 49). Dos días después, el 27 de enero, en otra misiva a los consellers, Mateu Dez-Soler les reitera la retención del escribano Francesc Martí para atender al servicio de su comisión diplomática, con otras referencias que omitimos detallar (doc. 50).

El día 29 de enero desembarcaba en nuestra playa, de la galera de Rafel Julià, uno de los embajadores del principado de Cataluña: el abad de Montserrat, de regreso de Francia (doc. 51).

Registremos el pequeño pago al correo de la Ciudad por la transmisión de cartas de los embajadores (doc. 52), y la carta de Luis XI a los consellers, expedida en Eula (?) el 10 de febrero, sobre el apresamiento de una nave por parte de los de Tórtosa (doc. 53).

Las gestiones diplomáticas por parte de Mateu Dez-Soler le obligaban a continuar su permanencia en París, desde donde, el 15 de febrero, escribía a sus mandatarios para darles cuenta del estado de los asuntos negociados (doc. 54). Entretanto sus compañeros de embajada, licenciados el 22 del mismo mes, desde Montpellier remitían una epístola a los consellers en la que les notificaban su entrevista de despedida con el soberano francés y otras curiosas referencias (doc. 55). El 3 de marzo escribían desde Perpiñán (doc. 58). Por último, el día 15 del mismo mes, Pere Savertés llegaba a Barcelona (doc. 59).

Por fin, el 29 de febrero, los consellers acordaron el licenciamiento de Mateu Dez-Soler como embajador (doc. 57), y éste, el 22 de marzo, desde Chartres, solicitaba las pertinentes instrucciones para tratar con el cristianísimo rey de Francia (doc. 60). Ya de regreso, Mateu Dez-Soler, durante su eventual estancia en Montpellier, el 10 de mayo escribía a los consellers sobre su vuelta por la vía de Perpiñán, donde esperaba instrucciones para el conveniente pasaje de sus acompañantes y cabalgaduras, evitando posibles incidencias con los enemigos de Gerona (doc. 61).

Registramos finalmente que el retorno de nuestros embajadores acaeció días después de aquellas jornadas de euforia popular motivadas por la entrada en nuestra ciudad del desdichado condestable Pedro de Portugal, recientemente proclamado rey de los catalanes.

DOCUMENTOS

I

[fol. 1] *Codern dels negocis de la ambaixada tramesa al christianissimo rey de França, en l'any 1463*

Anno a Nativitati Domini 1463

1. Dijous, a 23 de juny any 1463, se reculliren los reverents magnífichs e honorables mossèn abbat de Montserrat, miser Pere Severtés, síndich de Tortosa, embaixadors elets, ensemps ab lo magnífich mossèn Joan de Copons, cavaller, per lo principat Cathalunya, tramesos al christianísimo rey de França, en la galea Santa Maria de Montserrat, ensemps ab los magnífichs e honorables mossèn Matheu Dez-Soler, mossèn Jacme Ces Avasses, mercader, Joan Bruió, notari, e Rafel Vilar, embaixadors per la ciutat de Barcelona.

2. Dissabte, a 25 de juny any dit, arribaren los dits molt reverents e honorables embaixadors, ab la dita galea, en la vila de Copliure, e aquí trobaren los magnífichs mossèn Joan de Copons, los quals foren rebuts e ben festeiats per mossèn de Beusach, capità de la dita vila e castell, per lo dit christianísimo rey de França.

3. [fol. 1 v.] E decontinent, lo dit dia, per los dits embaixadors fou menada spetxar la letra de la sèrie següent:

Molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors: Arribats nosaltres, abbat de Montserrat e Pere Severtés, ambaixadors de Cathalunya, e los ambaixadors de Barcelona, ací en Copliure, huy, que comptam 25 del present mes, havem trobat mossèn Copons, lo qual seguint vostres ordinacions, sabudes per lo vostre correu, nos sperave per executar los manaments de vostres grans reverències; lo qual nos ha feta relació com venint ell ha trobat en la mar un bergantí, e en aquell un araut del rey de França, qui portava una letra dreçada a aqueix principat e ciutat de Barcelona, e altre al dit micer Copons, les quals són stades per ell llegides, e convegut aquelles ésser en tal forma desempatxades per lo dit rey de França, per quant no havia encara reebut lo seu rey d'armes Joan de Beortegui, ne lo vostre correu, ha retengut lo dit araut e ha scrit al dit rey de França, significantli les crides fetes en aquest principat de la bona amistat e fraternitat entre ell e nosaltres, e com confiant lo principat de aquella trametia sos ambaixadors, sens demanar salconduyt, com [fol. 2] entre amichs no afretur, mostrandli sos ambaixadors no dever duptar ne demanar altre salconduyt per a venir, car monstraves la amistat no ésser tal com és stada cridada.

E hoydes per nosaltres les dites coses, per relació del dit mossèn Copons, ans paregut lo dit mossèn Copons haver usat de bo e sal consellyl, *maxime* com, vist lo salconduyt que trametia lo dit rey de França, sots forma del qual volia per vosaltres ésser desempatxat, nos paregué haver e insurtirne molts dubtes. Emperò, en totes aquestes coses, nosaltres solament som executors de vostres ordinacions, e per ço vos trametem la letra del dit senyor rey de França, ensemps ab dita forma del salconduyt per ell tramesa.

Vistes aquelles, plàcieus delliberar e certificarnos vostres voluntats, car nosaltres no havem ni volem alre fer sinó aquelles executar. És veritat que el parer nostre

és no freturar los dits missatgers del dit rey de França haver algun salconduyt, atesa la amistat e confederació entre aquest principat e lo dit rey de França. Emperò, nosaltres en açò no volem haver vot, sinó executar vostres ordinacions, atès que nosaltres aximateix anam sens salconduyt, solament fiant de la amistat e confederació preconitzada.

Arribats a Cadaquers, són entrats en galea [fol. 2 v.] los batle e alguns prohòmens del dit loch, demanantnos què farien de les robes e béns que tenien preses dels francesos, per la galiota, après de ésser feta la crida, ço és, si les restituïrien o no, atenant que los hòmens de Rebós havien feta empara, dient que los francesos tenen d'ells certs hòmens presos, ans de la crida, los quals volien fossen tornats avans que res los fos restituhit. Nosaltres, desitjant la confederació principiada entre nosaltres e los francesos fos continuada, los havem consellat que, no obstant la dita empara, restituïssen los dits béns presos après de la dita crida, car no'ns paria un mateix juy dels presos abans de la crida e dels presos après, offerintlos nosaltres treballarem ab totes nostres forcès, ab lo capità de Copliure, que les dites coses preses del dit loch de Rebós sien tornades. Açò havem fet vehent que és gran útil e pau del principat, tostemps referint les coses a la deliberació vostra.

E no pus, sinó que la Sancta Trinitat sie protecció de tots.

Scrita en Copliure, a 25 de juny any 1463.

Magnífichs senyors, los qui en gràcia de vostres reverències se recomanen, los embaixadors del principat, [fol. 3] tramesos al christianíssim rey de França¹.

4. Dilluns, a 27 de juny, après mig jorn, partiren, los dits molt reverents e honorables embaxadors, de la vila de Copliure, com en aquella hagen aturat per dos dies, sperant lurs cavalcadures venien de Barcelona, tirant lur via, passant per la vila de Argilés e per la ciutat d'Elna, arribaren en la vila de Perpinyà.

5. Dimars, a 28 de juny any dit, lo magnífich mossèn Joan de Copons, en presència de tots los altres conembaxadors seus e dels embaxadors de la ciutat de Barcelona, e d'en Francesch Martí, notari, dins la dita vila de Perpinyà, e dins lo hostal del Salvatge, prestà lo jurament, juxta és posat en les instruccions, en mans e poder de mi, Nicholau Sala, notari secretari de la dita embaxada.

E decontinent fou menada espetxar la letra de la sèria següent:

6. Als molt reverents, egregis, nobles e magnífichs seniors los deputats del general e Consell, representants lo principat de Catalunya.

Molt reverents, egregis, nobles e magnífichs [fol. 3 v.] senyors: Per la galea hauran reebuda vostres grans magnificèncias una nostra letra, feta en Copliure a 25 del present, per la qual seran certificades com fou per nosaltres dat consell als batlle e prohòmens de Cadaquers, qui'ns entraren en galea, que, no obstant certa empara o empatxament, fahen per los hòmens de Robós que tenien presos per la galiota, après publicat lo comerci en aqueixa ciutat. La causa de donarlus tal consell fou lo repós e bé de la cosa pública, la qual tots zelan. E semblant consell los havia ya donat lo honorable mossèn Johan de Copons, com abans de nosaltres passà per les dites parts, segons en dita letra vostres grans magnificèncias hauran largament legit.

En Copliure, lo capità mossèn de Beusach nos ha solemnement ben acullits e festeiats, convidantnos en sa casa e trametentnos de sos vins en nostres posades.

1. Cfr. carta a los consellers: AHCB (= Archivo Histórico de la Ciudad de Barcelona), CCO (= "Cartas comunas originales"), año 1463, fol. 74. Publicada por Joseph Calmette, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)* (Toulouse, 1903), pág. 454, núm. 11, dépêche I.

Més encara, ha volgut lo dit mosèn Copons com a mestre seu, e nosaltres ab ell, ordonàssem de la vila e de ses gentes a tot nostre pler, mostrant singular amistat vers nosaltres, e tal diu vol fer vers tots los cathalans. Desitge molt veure aqueixa ciutat, e fer per lo principat com si fos un cathalà. Som nosaltres de oppinió que ferli lo principat e la ciutat sengles letras, regraciantli les coses dessus dites, no portaria algun contrari, e incitarli no solament a continuar, més ensendriel [fol. 4] a millor fer. Però tot sia remès a la ordinació de vostres grans magnificències.

A 27 del present havem tirat la via de Perpinyà, hon tots huy nos trobam, delliherats partir encontinent per executar les ordinacions e manaments de vostres grans magnificències. Havem sentit lo senyor rey de França és en les parts de Vilafrancha, prop Roders, luny quatre o sinch jornades de ací. No cometrem negligències quant a nosaltres sie de ésser prest a sa maiestat.

En aquesta vila havem sentides moltes coses noves. Les qui són certes vos scriurem en cert. Les restants vos liurarem segons les nos han liurades.

Ahir fou ací peniat hun home convers, lo qual ab altres mal mesclaven los de la vila, e signantment aquells qui havian tengut ab la terra ab lo senyor rey de França. Diuse eren gran coble. Aquí usaven offici de acusadors, e entre los altres ere lo assessor del governador de ací, qui havia nom Pere Azamar, aquest fugit de Narbona e here pres dels altres. Stan molt barres a pits, aquells qui han tengut ab la terra, ne fan coniectura de bona speranza.

Mossèn Carles d'Olms és fora de la castellania e de la procura reyal. Los vezcomtes d'Illa e d'Evol són foragitats, ço és, que lo rey no vol que [fol. 4 v.] habiten en Rosselló. Als mogut cambis de lurs senyories, e après de donarlos comptats no se n'ha res seguit en efecte, sinó que lo rey se ha pres los lochs a sa mà, e als comanat Canet e la senyoria ha'n Nicolau de Luppià, que ja'n té possessió, e Illa e altres lochs a altres persones.

Diusich que avinença ere feta entre lo senyor rey e lo comte de Armenyach, ço és, que lo dit comte li vingués fer reverència, e restaven en ferma concòrdia. Açò havién meneiat lo duch de Nemos e altres, e lo rey lo sperave, segons se diu, ab molta voluntat. E per semblant lo duch de Nemos e altres amichs seus en la Cort. Emperò lo dit comte, usant d'altre consell, s'és absentat e no's sab què és d'ell.

Lo rey ha tramès en aquesta vila cert cavalcant per avisar fos detingut esment als passos, volen dir alguns toca la via de Cathalunya o Castella, no s'en sab res en cert.

Mossèn Copons ha prestat lo jurament, juxta la forma per vostres grans magnificències ordenada. Ver és que si no pensàs li serà per vosaltres dispensat puga manèiar en son cas e sens preiudici de la embaxada los fets de la sua primera empresa, ço és, de la crestiandat, se fóra aturat en lo [fol. 5] dit jurament. E per ço tots nosaltres, missatgers, axí vostres com de Barcelona, vos *supplicam* li vullats dispensar en la dita feyna, *maxime* que'ns és vista tal, que tot jurament li dóna loch, e no dubtam que obste als afers qui's mencièn, ans havem speranza los ajudarà, car tot nos par procehir de la voluntat de Déu.

Plàcieus certificarnos tant quant se porà, particularment de les coses qui's contingiran en lo principat, en qualsevol spècia, e encare de les provisions que si feran, e de aquelles qui per nosaltres se hauran a fer, car nosaltres no som sinó orgue per lo qual per vosaltres perlam. Los correus nos par passaran bé segurs per Copliure, però tot stigue a la ordinació vostra.

Avisantvos més avant com los lochs que mossèn Burguès, de Mallorques, havia en aquestes parts són stats donats per lo senyor rey de França a'n Guerau dez Pla, fill de mossèn Franci dez Pla, e de aquell huy lo dit Guerau dez Pla és portat e anat pendre possessió.

La pagua dels correus que per vosaltres vos seran tramesos, per quant los embaxadors de la ciutat de Barcelona scriuran [fol. 5 v.] semblantment als consellers e Consell de la dita ciutat, ab los dits correus, e sie deguda cosa les despeses sien comunes dels dits correus, vullauhi vosaltres atendre e comunicarne ab los dits honorables consellers, car dels que per vosaltres nos seran tramesos de aquí, seran ací paguats en la forma que per vosaltres és estat ordenat e manat al nostre secretari.

E no pus, sinó que la Sancta Trinitat sie protecció de tots.

Scrita en Perpinyà, a 28 de juny any 1463.

Magnífichs senyors, los qui en gràtia de vostres reverènties se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya, tramesos al christianíssimo rey de França².

7. Dimecres, a 29 de juny, dematí, partiren de la vila de Perpinyà, ahont stigueren per spay de dos jorns, per sentir noves e per encavalcar-se, com no haguessen compliment de cavalcadura. E arribaren a mitg jorn a la vila de Salses. E decontinent pertiren e arribaren lo dit dia en la vila de Citià.

8. Dijous, a 30 de juny, los dits embaxadors partiren de la vila de Citià, e arribaren a la [fol. 6] ciutat Diambona ad Mar, e decontinent manaren spetxar la letra següent. Espetxada la dita letra, pertiren e arribaren, lo dit dia, en la ciutat de Besés, hon stigueren per spay de mitg jorn, per quant los honorables embaxadors de Barcelona no havian les lurs instruccions, tenintse per dit algun correu arribàs qui portàs aquelles.

9. Al molt alt e christianíssimo senyor lo rey de França.

Christianíssimo e virtuosíssimo Senyor: Nosaltres arribats huy, scrita de la present, en la vostra ciutat de Narbona, per anar la via de vostra excellent senyoria, de la qual al present no havem nova certa hon se troba. E per quant desitjam verídicament ésser certificats hon se trobarà ho farà sa via vostra molt alta senyoria, suplicam aquella sie de sa mercè certificarnos hon farem nostra via, perquè en cert puixam ésser ab aquella, per fer e complir lo que nos és stat comendat.

E sia, senyor molt alt, la Sanctíssima Trinitat protecció e guarda, pròsperament, de vostra molt excellent senyoria.

Scrita en la ciutat de Narbona, a 30 de juny any 1463.

De vostra excelència [fol. 6 v.] devots servidors, qui en gràcia de aquella se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya e de la ciutat de Barcelona.

10. Divendres, lo primer de juliol any dit. Aqueig jorn los dits reverents e honorables embaxadors partiren de la ciutat de Besés, e arribaren a dormir a la vila de Santuberi.

11. Dissapte, a 2 de juliol any dit, los dits reverents e honorables embaxadors pertiren de la vila de Santuberi. Arribaren al mig jorn a la vila de Montpeller. E arribats manaren spetxar la letra de la sèrie següent:

12. Als molt reverents, egregis, nobles e magnífics senyors los deputats del General i Consell, representants lo principat de Cathalunya.

2. Cfr. carta a los consellers: AHCB, CCO, año 1463, fol. 76. Publicada por Calmette, *Louis XI...*, pág. 456, dépêche II.

Molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors: De Perpinyà vos havem certificats del que allí ocorria. Continuant los avisos aquells certificam com huy hora tarda som arribats en la vila de Muntpeller, per quant de Narbona en fora haguem axís cert com lo christianíssimo rey de França era partit de Vilafrancha, prop Roders, e feia la via de Tos [fol. 7], en Torena, ha convengut mudar camí e passar per aquesta vila, hon és ajustat lo Parlament dels tres staments de aquest regne.

Informats que siam de tot lo que necessari sia contengut lo benefíci dels negocis perquè anam, partirem, fahent la sua via de Tos, en Torena, fins ahont són deu o dotse jornades, segons som informats. De tot lo que aprés sabrem e del que succehirà, extesament né informarem vostres reverències.

Creem, per lo que hoym e sentim, que los fets succehiran pròsperament, a tot benefíci, útil e repòs de aquest principat, pregant e suplicantvos del que aquí occorrerà nos cerciorem.

E no pus, sinó que la Sancta Trinitat sia protecció de tots.

Scrita en la vila de Montpeller, a 2 de juliol any 1463.

Magnífichs senyors, los qui en gràcia de vostres reverències se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya, tramesos al christianíssimo rey de França.

Ja segellada e spedita la present, fou sentit mossèn de Claramunt devie arribar en la present vila, del qual jo, Johan de Copons, en Besés, rebí una letra, mencionant [fol. 7 v.] lo rey de França haver feta certa comissió sobre los fets de la embaxada al gran menaxaut. E per ço era de opinió, lo dit mossèn de Claramunt, nosaltres voltàssem la via de Tolosa, avans que passàssem avant, per parlar ab lo dit menaxaut. Fou deliberat per tots no era pertanyent voltar, com fóssem tramesos a la perçona del senyor rey. Emperò, per ordinació de tots, fou feta responsiva per mi, dit Joan de Copons, al dit mossèn de Claramunt, com ere necessari nosaltres tirar avant, e com seriem en la present vila, per nostre desempatxament aturarem un jorn o dos. E aprés tornarem al rey sens voltar.

E açò fou dit a fi que ell, de qui's sabia havia a venir a la present vila, per lo Parlament que sich té, si res hi havia de importància, cuytàs son camí per aconseguirnos hich, e per les dites rahons, sentida sa venguda, és stat returat lo correu fins en la present jornada, en la qual havem parlat ab lo dit mossèn de Claramunt, ab lo receptor general e ab altres del Consell del rey. La conclusió del rahanament són stades offertes e cortesies, per cascunas parts. És ver lo dit mossèn de Claramunt ha dit certa comissió ésser feta al dit menaxaut de algunas cosas tocant la embaxada, de les quals ell no havia comissió de explicar [fol. 8], ab tot no fos gran necessari, pus tiraven al senyor rey. E axí havem pres lur comiat. E encontinent tiram avant. Certs havem a caminar entorn cent trenta leguas avans que siam a port. Closa a IIIII del dessús dit.

Lo correu parteix a nit. Ha haver vint florins d'or. Hanse a pagar a mitjes, segons ja per altres letres vos havem scrit.

Als molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors: Argento, procurant d'armes de mossèn Xauremi, del regne de França, portador de la present, va en aqueixa ciutat. Pregamvos lo vullau haver per recomanat en les coses que necessàries haurà en la dita ciutat, com ne siam stats per ell molt instats e pregats.

E no pus, sinó que la sancta Trinitat sia protecció de tots.

Scrita en la vila de Montpeller, a 4 de juliol del any 1463.

Magnífichs senyors, los qui en gràcia de vostras re[fol. 8 v.]verències se reco-

manen, los embaxadors del principat de Cathalunya, tramesos al christianissimo rey de França³.

13. Dimarts, a 5 de juliol any dit, los dits reverents e honorables embaxadors pertiren de la vila de Muntpeller, ahon stigueren per spay de dos jorns, per sentir les noves en la damunt dita letra.

E arribaren al mitg jorn a la ciutat de Lunell, e après de dinar partiren, e al vespre arribaren a la ciutat de Nimes, en la qual ciutat ha hun castell ab quatre torres, una en cascun cayre, molt fort e bell; e encara més una altra fortaleza, la qual fou hedificada per serrahins, e appellada Les Erenes.

14. Dimecres, a 6 de juliol, los predits reverents e honorables embaxadors pertiren de la ciutat de Nimes, e arribaren al mitg jorn a la vila appellada La Balaguera. E après de dinar pertiren, e al vespre arribaren a la vila del Sant Sperit, en la qual speraren l'endema, fins al mitg jorn, los honorables embaxadors de Barcelona. E en la qual vila ha hun molt bell pont qui tira 27 arcades, deús lo qual passa lo Royne.

15. Dijous, a 7 de juliol any dit, los dits molt reverents e honorables embaxadors manaren [fol. 9] spetxar la letra de pas següent:

16. Ambaxiatores tocius principatus Cathalonie et civitatis Barchinone, apud christianissimum principem dominum francorum regem destinati.

Universis et singulis dominis justiciarii, officariis et subditis dicti christianissimi regis: salutem.

Cumquo merito, gracie et honoris notum facimus, quod pluribus ex causis, tam factum dicte maiestatis regie, quam dictorum principatus et civitatis tangentibus, destinavimus et destinamus, per presentes, Petrum de Avinione, presentium latorem, apud civitatis Avinionensis Tholosonensis et dictam civitatem Barchinone, denique apud nos quo erimus in patria regni Francie reverti, igitur vos et vestrum quemlibet, ac dominaciones et jurisdictiones vestras, requirimus quatenus dictum Petrum de Avinione, libere et franche, ire et transire et redire permittatis, aut permitti faciatis, et juberis absque impedimento nec solutione, cuiusvis juris taliter, si placet vos in premissis habentes qualiter velletis pro vobis et vestris, in similibus et multo maioribus complacere.

Dat. sub sigillo nostro et signo nostri scribe infrascripto, die 7 mensis julii anno Domini 1463.

Sit concessum per dominos [fol. 9 v.] dictos dominos embaxiatores.

Ego, Nicolaus Sala, notarius et scriba prefatus, meum solitum artis notarie hic apposui sig^onum.

17. E lo prop dit dia, après de dinar, pertiren, los dits reverents e honorables embaxadors, de la dita vila del Sant Sperit, e arribaren al vespre en la vila appellada lo Castell Nou.

18. Divendres, a 8 de juliol any dit, lo dits reverents e honorables embaxadors partiren de la dita vila del Castell Nou, e al mitg jorn arribaren, passant per la vila de Muntalimar, a la vila de Alariol. E decontinent partiren, e al vespre arribaren

3. Cfr. cartas a los consellers: AHCB, CCO, año 1463, fols. 78, 80 y 82. Publicadas por Calmette, *Louis XI...*, págs. 458-460, dépêches III y IV.

a la ciutat de Valença, ahon speraren fins l'endemà, que fou dissabte, los honorables embaxadors de la ciutat de Barcelona, qui eren romasos en detràs.

19. Dissapte, après de dinar, a 9 de juliol any dit, los dits reverents e honorables embaxadors partiren de la dita ciutat de Valença, e arribaren, passant per la vila de Ateny, a la vila de Saint Valeys.

20. Diumenge, a 10 de juliol any dit, los [fol. 10] dits reverents e honorables embaxadors partiren de la dita vila de Saint Valeys, e arribaren al mig jorn a Sant Lambert. E après lo mitg jorn partiren, e arribaren, lo dit dia, a la ciutat de Viana.

21. Dilluns, a 11 de juliol, los dits reverents e honorables embaxadors partiren de la dita ciutat de Viana, e al mitg jorn arribaren a la ciutat de Lion sus lo Royne, molt bella ciutat. E aquí speraren, per spay de dos jorns, los honorables embaxadors de Barcelona, qui eran romasos en detràs, e per quant no foren arribats, los fou feta la letra següent:

22. Als molt magnífichs e honorables senyors: Aprés partim de vosaltres de la vila del Sant Sperit, vos speram mig jorn en la ciutat de Valença, mig jorn en la ciutat de Viana e dos jorns en la ciutat de Lion, e som romasos molt admirats com no sou arribats. Si impediment algú en vostres persones o de vostres gentils ha sobrevingut, hauríem hagut pler nos ne haguésseu certificats. E si és cars lo tant tardar vostra sia per [fol. 10 v.] causa del correu e de les coses necessàries les quals ab aquell sperau, us pregam afectuosament, quant possible vos sie, desempatxeu vostra via, per quant és perill en la triga per benefici dels negocis perquè anam, car en lo que lo correu havia portar, si pot donar tal orde per vostres providències que fareu lo degut, e vostres principals ho hauran per grat e accepta, puix plenàriament som informats de la intenció de aquells.

E considerant lo que havem hoyt e sentit, la tarda nostra portar alguns perills e inconvenients, havem deliberat huy scrita de la present, après de dinar, partir de aquesta ciutat e fer la via de Tors, en Torena, ahont vos sperarem si arribats no sereu.

E aquí per semblant sperarem lo christianíssimo rey de França, lo qual, segons havem sabut, és en certa vila distant per spay de deu a dotze leguas de Tors, en Torena. E aquí, Déu volent, ab vosaltres ensemps, ab tota unitat, apuntarem en executar tot ço e quant nos és stat comendat.

E la present jaquim en la hostalaria del Pom, hon sereu ben aleugats e us serà feta bona xera.

E sia Jesús dels tots custòdia.

Scrita en la ciutat de Lion, a 13 de juliol del any 1463.

En totes vies vos pregam que de la causa de vostra tarda ab correu volant nos aviseu, [fol. 11] per tal, sobre tot, puixam deliberar. Mossèn Copons arribà dissapte ací, e ara tots ensemps partim.

Los embaxadors del principat de Cathalunya, tramesos al christianíssimo rey de França, a vostre honor aparellats⁴.

23. Dimecres, a 13 de juliol, après dinar, los dits reverents e honorables embaxadors partiren de la ciutat de Lion, e arribaren al loch de Terare.

4. Cfr. carta similar a los consellers, fechada a 14 de julio: AHCE, CCO, año 1463, fol. 85. Publicada por Calmette, *Louis XI...*, pág. 461, dépêche V.

24. Divendres, 15 de juliol, los dits reverents e honorables embaxadors pertiren de la vila de Roana, e al mitg jorn arribaren al loch de La Cruset, e al vespre a la vila de La Pallís.

25. Dissapte, a 16 de juliol, los dits reverents e honorables embaxadors partiren de la dita vila de La Pallís, e al mitg jorn arribaren a la vila de Sant Pursa, e aquí stigueren [fol. 11 v.] hun jorn sperant los honorables embaxadors de Barcelona, qui eren romasos en detrás.

26. Diumenge, a 17 de juliol, après mitg jorn, los dits reverents e honorables embaxadors pertiren de la dita vila de Sant Pursa, e al vespre arribaren a Muntet.

27. Dilluns, a 18 de juliol, los dits reverents e honorables embaxadors partiren de Muntet, e al mitg jorn arribaren a Acona, ahon manaren spetxar la letra davall escrita, e decontinent partiren, e al vespre arribaren a Vellserau.

28. Als molt magnífichs e honorables senyors los embaxadors de la ciutat de Barcelona, tramesos al christianíssimo rey de França:

Molt magnífichs e honorables senyors: Divendres pus prop passat, que comptàvem 15 del present, en lo loch de La Cruset, rebem una letra de vostres magnificèncias, per la qual som avisats de vostra venguda e de algunes altres coses. Aprés havem rebut una letra de Joan de Beortegui e d'en Joan Ramon, les quals, intercluses ab la present, vos trametem, per les quals sereu informats [fol. 12] de lur intenció, e com nos speren en Borges en Barri.

Nosaltres fem aquella via, hon, Déus volent, confiam plegar demà, e aquí sereu sperats fins siau arribats, pregantvos desempatxeu, a fi que tots ensemps puixam parlar e comunicar ab los dits Joan de Beortegui e Joan Ramon, e haver informació de tot lo que puixam.

E sie Jesús custòdia dels tots.

De Cona, en lo Hostal de Nostra Dona, a 18 de juliol del any 1463.

En tota manera vos pregam desempatxeu, car nova havem lo christianíssimo rey de França deu partir molt prest.

Los embaxadors del principat de Cathalunya, tramesos al christianíssimo rey de França, a vostra honor apperellats.

Ista littera fuit duplicata, cum alia interclusa littera, dictorum Joannes de Beortegui et Joannes Raymundi.

29. Dimars, a 19 de juliol any dit, los dits reverents e honorables embaxadors partiren de la vila de Vellsetau, e al mig jorn arribaren a la vila de Aduy lo Roy, e decontinent, après lo mig jorn, partiren, e arribaren en la [fol. 12 v.] ciutat de Borges en Barri, la qual ciutat és gran, e sonhi les nobleses següents:

Primerament, una magnífica isglésia de Sant Steve, feta a sinch naus, dues molt belles en cascuna part, e l'altre en lo mig de molt gran altitud, e ben obrada. Tira de larch la dita isglésia cent vuytanta sis passes, e de ampla sexanta quatre. És molt ben ornada de algunas capellas; entre les altres, ni ha una de Nostra Dona, en la qual és la ymatge de Nostra Dona e del Jesús, tot de bella pedra marbre, ab tanta de perfecció, creuse pus bella ymatge no és stada vista. Tota la dita isglésia e capellas ornades de molt singulars vedrieres, e de mige isglésia en amunt, de part dejús, és tot de belles ercaðes, e's pot vogir de un cap a altra.

Ítem, ha en la dita ciutat una molt singular capella, ab hun tabernacle o cloquer, la qual fou hedificada per lo duch de Barri, primer duch, apellat Johan, dins la qual

capella e devant lo altar maior ha una bella sepultura de dit duch, de pedra marbre e ymages engir e entorn, la qual stà dins un rextat obrat de terra, tanques ab unes portes de roure de Flandcs. E més hi ha dos apartaments, hu per lo duch, altre per la duquessa, dins cascun dels quals ha una ximenea, molt singular cosa, dins las quals stàvem com hi hoyrem missa o l'offici. Ha en la dita capella molta singular relíquia. Canten en la dita cape[fol. 13]lla trenta sis capellans; fan offici singular. E més hi ha en la dita ciutat una singularíssima casa, la qual lo Argenter de França, mort, féu obrar.

30. Als molt magnífichs e honorables senyors los embaxadors de la ciutat de Barcelona, tramesos al christianíssimo rey de França.

Molt magnífichs e honorables senyors: A 18 del present vos fem dues letres ab interclusa de dites letres haviem rebudes de Joan de Beortegui e d'en Joan Ramon, e decontinent trameses per dos hòmens francesos. Creem les haureu rebudes.

Hir, que comptàvem a 19 del present, arribam en la ciutat de Borges en Barri, en la qual havem trobats lo dit Johan de Beortegui e en Johan Ramon, per los quals som stats informats de moltes coses, les quals, Déu volent, arribats que sereu, les sabreu. E més, nos són stades liurades tres letres, una del christianíssimo rey de França e les dues del gran menaxaut, dirigides a mi, Johan de Copons. E legides aquelles, e encara per lo que per altra via havem sabut, som informats lo dit christianíssimo rey, qui és prop de ací dues bones jornades, deu partir e tirar la via de Normandia.

Si per vosaltres o nosaltres no serà aconseguit allí hon huy se troba, vos scr[i]t[fol. 13 v.]ficam lo principat és posat e stà en grandíssim perill e destrucció. Pregamvos, adonchs, vullau continuar algun tant pus prest vostron camí, e si rebut ho haureu les coses per vosaltres necessàries, Déu volent, arribats que sereu, per tots plegats, ab tota unitat e concòrdia, serà feta tal deliberació serà descàrrech de tot honor, tota utilitat e benavenir del principat e ciutat. Nosaltres, ab tot vos haguéssim scr[i]t vos speràvem en la dita ciutat de Borges en Barri, e vos hi haiam sperats, havem deliberat partir per la occorrent necessitat, tirant nostres jornades, e fervos la present per correu. Pregantvos encara vullau prestament venir, car si vosaltres sabieu quanta és la necessitat e perill en la tarda, nit e dia caminaríeu.

E sie Jesús custòdia dels tots.

De Borges en Barri, a 20 de juliol del any 1463.

Los embaxadors del principat de Catalunya, tramesos al christianíssimo rey de França, a vostra honor aparellats.

Los dits reverents e honorables embaxadors stigueren en la dita ciutat de Borges en Barri per spay de dos jorns, sperant los honorables embaxadors de la ciutat de Barcelona, qui eren romasos en darrera.

31. E divendres, a 22 de [fol. 14] juliol, pertiren de la dita ciutat de Borges en Barri, e arribaren al mig jorn, passant per la vila de Anur, ahon ha hun molt bell Castell, en lo qual morí lo rey de França, de immortal memòria. E arribaren en la vila de Aviron, e al vespre arribaren en la vila de Vilafrancha.

32. Dissabte, a 23 de juliol, los dits reverents e honorables embaxadors partiren de Vilafrancha, e al mig jorn arribaren en lo loch de Pont Sadre. E aquí stigueren sperant resposta del christianíssimo rey de França, ahon havien tramès Johan de Beortegui, ahon assignare loch per poderse veure ab sa senyoria. E aquí speraren los honorables embaxadors de Barcelona per spay de hun jorn, los quals eren romasos en detrás.

33. Al molt egregi e strenu baró lo senyor comte de Comenge, gran maritxaut del christianíssimo senyor rey de França.

Molt egregi e strenu baró: En virtut de una letra de creença, a mi, dit Joan de Copons, dirigida e liurada, escrita de la present, en presència de tots, som stats informats de la bona voluntat e affecció que vós, egregi senyor, demostraueu cerca lo dit prin[fol. 14 v.]cipat, honor e benavenir de aquell, oferintse molt prompte fer per aquell e per la ciutat de Barcelona tot lo que possible fos, de les quals coses vos regram, jatsie de açò per molts altres ne siam stats e som ben certs, vos regram, suplicant afectuosament vostra gran noblesa li plàcia en les dites bona voluntat e afecció perseverar, axí com indubitadament confiam, significant a aquella lo nostre desig e los fets perquè som tramesos a la maiestat del christianíssimo rey de França, fóssem per mijà e intercessió de vostra strenuïtat apuntats e concordats.

A nosaltres és stat molt greu com de Montpeller en fora no puguem fer la vostra via per visitar, reverenciar, parlar, comunicar e fer per vostra senioria lo degut. La causa si és stada per quant la comissió o manament de nostres principals nos restreny, sens divertir en altres parts, dreta via anàssem a la maiestat del dit christianíssimo rey de França, per donar compliment a nostra embaxada, en altra manera ab gran voluntat fórem passats per vostra egrègia senioria, de la qual la Sanctíssima Trinitat sie special custodi.

De Pont Saudre, a 23 de juliol del any 1463.

A tota voluntat de vostra egrègia e strènua senyoria apperellats [fol. 15], los embaxadors del principat de Cathalunya e de la ciutat de Barcelona.

34. Diumenge, a 23 (*sic*) [24] de juliol, après mig jorn, los dits reverents e honorables embaxadors, ensemps ab los embaxadors de la ciutat de Barcelona, partiren de Pont Saudrer e arribaren a la vila de Contres.

35. Dilluns, 25 de juliol, partiren de la vila de Contres, e al mig jorn arribaren en la vila de Bles, de la qual és senyor lo duch de Orlens, lo qual féu bon aculliment als dits embaxadors, e allí stigueren mig jorn.

36. Dimars, a 26 de juliol, partiren, los dits reverents e honorables embaxadors, de la vila de Bles, e al mig jorn arribaren a Massaners, e decontinent partiren e arribaren a la vila de Xetahu.

37. Dimecres, a 27 de juliol, partiren de la vila de Xetahu, e al mig jorn arribaren a la vila de Bona Val, e allí stigueren mig jorn.

38. Dijous, a 28 de juliol, los dits molt reverents e honorables embaxadors partiren de la dita vila de Bona Val, e al mig jorn ar[fol. 15 v.]ribaren a la ciutat de Xartres.

En la qual ciutat ha una singularíssima seu, feta a 5 naus, molt perfectament obrada e de molt belles vedrieres, dins la qual seu ha una reliquia, ço és, la camisa de la gloriosa Verge Maria, aquella la qual portava quant perí lo gloriós Jesús. Stà dins una tomba d'argent, molt ben ornada de perles e altres pedres.

En la qual ciutat lo christianíssimo rey de França havia assignat loch per hojr los dits embaxadors, dins la qual ciutat han stat sperant lo dit christianíssimo rey de França, qui ere luny de la dita ciutat de Xartres sinch legües, en un Castell o Casa apehat Melle, en lo qual Castell o en lo bosch de aquell lo dit illustríssimo rey ha cassat per spay de quatre o sinch jorns. E axí stant sperant la sua maiestat quant vingueren en la dita ciutat de Xartres.

39. Dimars, a 2 de agost any dit, dematí, tremès mossèn Romeu de Marimon, governador de MuntPELLER, e mosèn Guerau Dez Pla, als dits reverents e honorables embaxadors, los quals, de part de sa senyoria, digueren com lo senyor rey era prest tota hora e quant volguessen anar a sa senyoria al dit Castell de Melle.

E decontinent los dits reverents e honorables embaxadors, hoyda llur missa e feta llur sena, cavalcaren ti[fol. 16]rant la via del dit Castell, e ans que fossen al dit Castell isquèrenlos a camí a rèbrells les persones següents: mossèn lo manexaut de França, Joatxim; mose de Belunya, lo bisbe de Xartres, lo senescal de Limosí, lo batliu de Xartres, lo batliu de Muntarges, Xarles Damboesa.

E axí, arribants prop lo dit Castell, dins una cambra de una casa qui és prop lo dit Castell, trobaren lo dit christianíssimo rey, lo qual portava vestida una roba restrand de vellut negre. E levantse la sua excellència de la cadira ahont seia, los dits reverents e honorables embaxadors se acostaren hu après altre, per orde, a sa senyoria. E la sua excellència los rebé, posantlos la mà sobre l'espatle, e no comportant li besasen la mà dreta, los que per bé fossen venguts. E axí stant los dits embaxadors davant la sua maiestat, lo dit mosèn lo abbat comensà a parlar, e dixli com los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya, se recomenaven en gràcia e mercé de sa senyoria. E après mosèn Mateu Dez Soler parlà, dient lo semblant per part dels consellers e Con[fol. 16 v.]cell de la ciutat de Barcelona. E lo christianíssimo rey tornals dir que per bé fossen ells venguts, que la sua excellència trobava gran pler en la llur venguda.

Aprés de açò, lo dit reverent abbat besà la letra de creença e liurala al dit virtuós senyor. E per lo semblant, mosèn Matheu Dez Soler li liurà la letra de creença dels consellers de la dita ciutat de Barcelona, les quals pres aquelles e desclogueles, e apartàs ab alguns dels devall mencionats, e aquelles ell mateix legí. Haver legides aquelles, encontinent se girà vers los dits embaxadors, e haver stat axí un poch, lo dit reverent abbat féu dir a la sua excellència com li volia dir una certa oració, sa senyoria si trobava pler hoyr aquella.

E lo dit christianíssimo rey de França respós ere content. E axí se segué en la sua cadira reyal, e manà fer seure en son conspecte los dits embaxadors e les persones següents de son Consell, qui cren dins la dita cambra, ultra les demunt anomenades, ço és: Xarles d'Angeu, comte de Mena, príncep de Navarra, fill del compte de Foix; lo comte de Vendemunt, lo xanxaller de França, lo bisbe de Marcella, musse Darrantin, lo senescal de Guiena, lo batliu de Rohan [fol. 17], lo batliu de Saus, lo batliu de Ayuros, Ponset de Ribera, capitan de Lezinyà.

E ésser tots asseguts e reposats, lo dit reverent abbat dix en lengua latina la dita oració. E dita aquella, mosèn Matheu Dez Soler dix un altra oració, de part de la Ciutat de Barcelona, en pla. E dites aquelles, decontinent lo dit christianíssimo rey se levà de la cadira e apartàs ab lo seu canceller e ab alguns dels damunt dits, e stech aquí. Un poch après giràs vers los dits embaxadors e tornàs seurc, e lo seu canceller, en persona de sa maiestat, dix als dits embaxadors com la maiestat del senyor rey trobava gran pler en la llur venguda, e en lo que per ells ere dit en les llurs oracions, e que se offeric prompte e apperellat fer per lo principat de Cathalunya e ciutat de Barcelona tot lo possible, hoc encara que la sua maiestat era presta de hoyrlos dels negocis de la embaixada, tota hora e quant ells volguessen.

E decontinent mossèn Copons se levà e ficà lo genoll en terra, e dix, girantse a la majestat del christianíssimo rey, e dix: "Senyor, de mantinent sia vostra senyoria vindrà de pler." E lo christianíssimo rey fou content de hoyr[fol. 17 v.]los a tots sols. E de mantinent manà fer axir tota la gent de son Consell fora la cambra. E axí romanent la sua excellència ab los dits embaxadors e los dos secretaris de la embaxada del principat e de la ciutat dins la dita cambra, stant tots dempeus, lo dit

reverent abbat començà de explicar e de referirli les gràcies expressades en les instruccions. Aprés li explicà lo fet del comerci largament, juxta és contengut en les instruccions.

A après haver parlat lo dit reverent abbat, mossèn Johan de Copons dix a la sua maiestat: "Vós, senyor, no digués a mi e a'n Joan Bruió tals e tals paraules", tornant resitar lo fet del comerci. E més lo dit mossèn Copons com la sua gent d'armes, qui és en Puigcerdà, havien feta una gran novitat al loch de Baguà, que havien cremat lo reval, hoc encara robat aquell, e de que de aquestes coses stava molt meravellat lo principat e ciutat de Barcelona. Lo christianíssimo rey respós, complanyentse primer, del que ere stat anentat per ell en lo fet de la guerra e o gent d'armes sua qui ere entrada en lo principat, que la causa perquè ho havia fet ere stada per quant li foren trameses certes letres, les quals tocaven molt a son stat per moltes altres coses, les quals li eren stades reportades.

E stant sa senyoria axí an[fol. 18] fallonida seguís que lo rey d'Aragó li tragué lo partit de empenyorarli los comptats de Rosselló e de Cerdanya, per tres millia scuts, e que li fes valença contra los cathalans, prometentli liurar la possessió en pacífica de aquells, ab certs altres pactes, la qual cosa no ha feta, ans ab força d'armes ho hagut haver a ses mans, de la qual cosa se té molt mal percontent del dit rey de Aragó, car dix no hi ha atès lo que li havia promès. E axí per totes aquestes coses dix que sa senyoria pensa ara és hora de fer lo que volia, ço és que vendica home de *injuriis inimicis meis cum inimicis meis*.

Venint a la resposta de la embaxada, dix que veritat ere que se maiestat havia dit e offert a mossèn Copons que ell volia ésser amich dels cathalans e fer per aquells tot lo possible, per la bona amor e voluntat que aportava vers aquells. E més en lo fet de Baguà, respós e dix que no y sabia res e que li sabia molt greu. E decontinent féu cridar mossèn Romeu de Marimon, e dixli que donàs orde de fer fer les provisions necessàries per lo dit comerci, car aquella ere sa intenció e voluntat, e més les provisions per los capitans que no fassen d'aquí avant novitat a Baguà, pus fos iust no ésser dels límits de Cerdanya.

E après [fol. 18 v.] dix que sa senyoria, per no dar treball als dits embaxadors de anar hi venir de Xartres al dit loch, que lo divendres primer vinent sa excellència vindria a la ciutat de Xartres, que sa senyoria vol prest desempatxar los fets de la embaxada, e dix a mossèn Romeu de Marimon prengué memorial de les coses damunt necessàries. E axí los dits embaxadors, arribats al vespre en Xartres, encontinent fou anentat en fer lo dit memorial, e fet, fou liurat al dit mossèn Romeu de Marimon.

40. Als molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors: De Montpeller scrivim a vostres reverències de tot lo que fins allí occurrie, e d'aquí enfora ab intenció de fer nostra via fins en Tos, en Torena, hon segons los avisos la maiestat del christianíssimo rey de França se trobava.

Segons scrit haviem, per nostres jornades plegam a Pont Saudre, e aquí, per mossèn Guerau Dez Pla, fill de mossèn Francí Dez Pla, e per Normandia, [fol. 19] rey d'armes, per aquesta sola causa tramesos de part del dit christianíssimo rey, som certificats com la excelència sua partia de Boyzà, vila molt prop de Tos, en Torena, fahent la via de la ciutat de Xartres, ahon nos digueren féssem nostra via, hon seriem aposentats, e speràssem aquí lo dit il·lustríssimo rey, com fos sa intenció aquí hoynros.

E axí sertificats per los dits mossèn Guerau Dez Pla, e encara per Normandia, tramesos per dirgirnos la via fins en Xartres, ab ells ensemps partim de Pont Saudre,

e al mig jorn arribam en la vila e comdat de Bles, en la qual se trobava lo duch de Orlens, senyor de aquella, ensemps ab la duquessa, qui ere germana de la muller qui fou del príncep e primogènit don Charles, de gloriosa recordació, als quals, ensemps ab los embaxadors de la insigna ciutat de Barcelona, anam a ferlos reverència, regraciantnos ab ells e referintlos recomendacions de vostres grans reverències, pregant e suplicant aquells haguessen per scusat lo principat de Cathalunya con de part de aquell no'ls portaven letras recomanditícias, lo que fet haguérem si fos stada la voluntat nostra fer aquella via, reduhintlos a memòria com lo principat de Cathalunya havia sostenguts molts detriments e dans e stava [fol. 19 v.] encare en grans congoxes e tribulacions per causa de la liberació del dit gloriós príncep, pregant e suplicant aquells en lo que fer haviem, segons nostres instruccions, ab lo dit il·lustríssimo rey, los plasqués lo dit principat haver per recomanat del qual duch, qui és home molt antich e de gran consell, e lo primer de la Casa de França en Consell, al qual molta fe e auctoritat és donada.

E encara de la dita duquessa haguem molt graciosa e confortativa resposta, dientnos, entre les altres coses, que si ell no fos trobat impedit de malaltia, per la qual ere absent de la cort, per lo christianíssimo rey no fóra stat deliberat trametra gent d'armes contra Cathalunya. E decontinent que ell sabés lo dit il·lustríssimo rey fos arribat en la ciutat de Xartres, cavalcaria e tendria en una special recomendació, per molts sguarts, los fets de Cathalunya, dient les coses fossen més remeses a fets que a paraules.

E axí, alegres de les bones ofertes, prenguem comiat e fem nostra via fins'en Xartres, hon, ab bon salvament, a Déu gràcias, arribam a 28 del prop passat mes. E dos dies après rebem una vostra letra, de 9 del dit mes, ab translat interclús de una letra del rey Johan, tramesa a mossèn Rebolledo, ab les quals nos certificau de moltes cosas, de les quals havem hagut singular pler e consolació. Dels quals avisos molt vos regraciam, entre les altres coses, de la [fol. 20] presa feta de la vila de Mahó e de tota la illa de Manorcha, exceptat Ciutadella, la qual creu serà en mans del principat, la qual novitat, e encara la abundància de forments, la qual de present en aqueixa ciutat per avis de letras particulars, és stada reportada a la maiestat del dit christianíssimo rey. Les quals coses han molt ajudat e confiam ajudaran en tot ço e quant en les instruccions nos és comendat, per so'ns semblaria que virtuosament e ab gran sfort la empresa se continue en haver íntegrament tota la illa de Manorcha e après de Mallorca e altres.

E axí sperant nosaltres lo dit christianíssimo rey, qui ere lony de la dita ciutat de Xartres sinch leguas, en un castell apellat Melle, en lo qual ha aturat cassant per sinch o sis jorns. E d'allí lo dit il·lustríssimo rey, dimarc, que comptàvem dos del corrent mes, tramès mossèn Romeu de Marimon, governador de MuntPELLER, e mossèn Guerau Dez Pla, los quals, de part de sa exsalència, nos digueren com lo dit christianíssimo rey ere prest hoynnos tota hora e quant anar volguéssem al dit Castell. Los quals hoyts, decontinent cavalcam tots ensemps, exceptat en Joan Brujó, qui per indisposició de sa persona no pot cavalcar, e ans que plegàssem al dit Castell nos isqueren a rebre molts de sa cort, ab molta [fol. 20 v.] amor e voluntat, entre los quals eren lo bisbe de Xartres, lo comte de Vandemunt, mosse lo manexaut de França, Joatxim; lo comte de Bolunya, lo senescal de Limosí, lo batliu de Xartres, lo batliu de Montarges, Xarles de Amboesa, etc. E arribats ab ells ensemps en una casa prop lo dit Castell, trobam lo dit christianíssimo rey, al qual tots per orde fem reverència agenollantnos, no permetent li bessàssem la mà, mas ell a quascú posant la mà en les espatlles, rebentnos molt alegrement, e en son gest e totes les serimònies e en tot lo que veem e hoym demostrà ésser contentíssimo de nostra venguda. Après de açò, per orgue de mi, abbat de Muntserrat, enseguint la forma

de nostres instruccions, a la sua maiestat christianíssima, de part de vostres grans providències, foren dites e explicades les recomendacions, ab la decència e congruïtat pertinent. E après foren explicades les recomendacions de part de aqueixa insigne ciutat, per orgue de mosèn Matheu Dez Soler. E successivament, besades primerament les letres de creença, foren liurades a la sua maiestat, les quals lestes per aquella, e apartat hun poch ab alguns de [fol. 21] son Consell, nos respós ésser prest en hojr tot lo que dir volguéssim. E com hagués sabut li havia ésser feta una oració en latí per part del principat, e altra en romans per part de la ciutat de Barcelona, lo dit christianíssimo rey, seentse en sa cadira, féu a tots nosaltres seure en lo seu conspecte, ensemps ab molts de son Consell, ultra los damunt anomenats, entre los quals eren lo príncep de Navarra, fill del comte de Foix, Xarles d'Angou, comte de Mena; lo canceller de França, lo bisbe de Marcella, lo senescal de Guiena, lo batliu de Rohan, lo batliu de Sans, lo batliu de Ayuros, Ponset de Ribera e lo capitan de Lezinyà, etc.

E axí, tots asseguts ab los barrets al cap, com lo dit illustríssimo rey no permetia ni ha en consuetut que li sia parlat, maiorment per ambaxadors, ab barrets levats, per orgue de mi, abbat de Muntserrat, fonch proferida aquella oració pus composta que a mi és stat possible, per captar la sua benivolència, e altre après, en romans, per part de aqueixa Ciutat, per boca de mosèn Matheu Dez Soler.

[fol. 21 v.] E fetes les dites oracions, lo dit christianíssimo rey, ab los de son Consell, se apartà e comunicà, e poch après, per orgue de son canceller, nos fonch respost la maiestat del dit christianíssimo rey ere molt contenta del que ere stat dit, e havia gran pler de les recomendacions del principat e de aquella ciutat e de les bones ofertes, oferintse fer tot lo possible per lo dit principat e ciutat e haver e tractar los cathalans com a bons amichs. E que per no donar tant tedi a nostres persones, les quals eren vengudes cansades de tant larch camí, se offerie prest oyr tot lo que explicar volguéssim del que per part de vostres reverències nos ere comès.

E per parlar pus lliurement, per medi e intercessió del dit mossèn Romeu de Marimon fonch dit a sa maiestat que érem prests explicar, però que haguérem a gràcia que a sa excellència sola o almenys ab poch nombre de son Consell explicàssem. E de fet fonch content de ésser sols, e féu exir tots los de son Consell. E per alguns bons respectes fonch tan solament procehît a explicar ditas cosas per aquella setiada, la una sobre lo fet del comerci o negociació, deduhintli tot lo que per boca de mi, Joan Copons, e per en Joan Brujó, e per lo Normandia, a vostres reverències ere stat referit, axí del bon [fol. 22] tractament per lo dit christianíssimo rey fet, com de totes altres coses sobre lo dit comerci e amicitia, etc., e la crida la qual ere stada feta en aqueixa ciutat per los dits sguards, e ab altres paraules pus steses, segons en nostres instruccions és contengut. L'altra cosa explicada fonch sobre la novitat per la sua gent d'armes feta en lo loch de Baguà, segons és contengut en la dita vostra letra, suplicantlo fos de sa mercè degudament proveirhi.

E per lo dit sereníssimo rey, molt extesament e ab gran maturitat, nos fonch respost, recitantnos primerament tot ço e quant havia fet e dit a mi, dit Johan de Copons, Joan Brujó e Normandia, e axí passar en veritat, stant e perseverant en aquella bona amor, afecció e voluntat, segons dit los havia, e encara que plany com més dit ni fet no havia per lo bé del principat, com aquell qui's reputava cathalà, allegant *dulcis amor patrie*, e molts altres dits de la Sacra Scriptura, mostrand que hom més és tengut a la pàtria que a tot lo restant, axí que ell volia ésser tengut a Cathalunya. E a vosaltres, mossenyors, és assats notori e manifest lo que no si etura reiterar, no obmatentse, entre les altres coses, la causa que lavors lo mogué entrametra la gent d'armes contra Cathalunya, per causa de aquella letra res[fol. 22 v.]ponsiya a

ell feta, e per lo empenyorament de trescents milia scuts a ell fet per lo rey de Aragó, dels comdats de Rosselló e de Cerdanya, ab certs pactes, los quals diu per lo dit rey d'Aragó no ésserli tenguts ni servats, demostrant per la dita rahó e altres del dit rey ésser molt mal content, ab lo qual no se ere conduhit per amor, mas per lo desdeny de nosaltres en la susdita forma. Significantnos més, quant és a les coses per nosaltres explicadores del que hauriem en comissió e instrucció dit, dins dos o tres dies ell seria en la ciutat de Xartres e faria comissió a algunas personas de son Consell qui'ns hoysen, comunicassen, tractassen e referissen de tot lo que dir volguéssim. E si les persones per ell elegidores hauriem sospitoses, serie molt prest cometren a altres, e altres, fins a tant nosaltres ne fóssem contents, offerintnos mostrar tots los capitols e contractes fets entre ell e lo rey d'Aragó. E açò ab gran afecció, e quant és a les coses de les quals fonch particularment suplicat, primerament sobre lo comerci, etc., respós que li plahia e que manava les provisions e crides necessàries. Quant al fet de Baguà, decontinent, sens més pensar, dix que no y sabia res, e que li ere greu si axí ere que lo dit loch fóra límits dels comdats de Rosselló e de Cerdanya. E que decontinent ell faria [fol. 23] desempetxar les letres e provisions necessàries per al gran manexaut, al capità de Puigcerdà e altres, per fer cessar tota guerra contra lo dit loch e tots altres del dit principat, ab restitució de dans, fahent fer justícia del qui en culpa trobat seria. Remetent al dit mossèn Romeu de Marimon que fos ab nosaltres, per haver memorial e degudament provehir cerca totes les dites coses.

Lo qual memorial, decontinent fonc tornats en Xartres, desempatxam e aquell liuram al dit mossèn Romeu. Quant més prest les dites letres e crides seran expedites, procurarem aquellas ésser preses e publicades en les fronteres, e encara translat de aquellas interclusos per maior avís vostra. Per altra correu vos seran tramesos, e de tot lo que succehirà vos sertificarem de qui en fora.

Mossenyors, sertificam vostres grans reverències com a trenta leguas ans arribàssem en Xartres haguem avís com mossèn Galceran Oliver, per part del rey d'Aragó, ere anat a Tolosa al dit christianíssimo rey de França, e de aquí l'a seguit fins en lo dit Castell de Melle. E après dos jorns que fonc arribats en la present ciutat lo dit mossèn Galceran, ensemps ab Felip Albert e Pere Esteva, de Perpinyà, entrà en aquella. E per quant haviem hagut notícia que lo dit mossèn Galceran, ab los propnomenats, se volia fer ab nosaltres, usant de algunas pràcticas ytalianas, per nosal[fol. 23 v.]tres los fonch tramès a dir que's recordassen com eren inimichs e acuydats del principat de Cathalunya, e que per res nos fossen ni's regraciassen ab nosaltres.

Som stats sertificats com lo dit mossèn Galceran ha suplicat ab gran instància lo dit christianíssimo rey de França que, puix lo temps de la treva era passat, fos de sa mercè executar la sentència arbitral per ell promulgada. Al qual la sua excelència hauria feta una resposta general, que ell volia hoyr la embaxada de Cathalunya, e provehir madurament en les coses. E per report de alguns sabem com lo dit christianíssimo rey lo passa per noves, pensant manera com lo puixe aviar. E de loch lo pus cert que saberse pot som serts de cosa sobre aquest fet de què stam alegres, e axí ho deuen ésser vosaltres. Lo dit senyor se ha fet venir los seus oficials e barons e a tots ha manat per ses terres nos sia feta gran honor, car ell hi trobarà hun gran pler.

Altres coses a present no occorrien, mossenyors de molta reverència, noblesa e magnificència, sinó que lo gloriós Jesús sic dels tots special custodi, pregant e suplicantvos de les coses noves aquí ocorrents contínuament ab vostres letres nos sertifiqueu.

De Xartres, a 5 de agost del any 1463.

Aprés ans de cloure la present és vengut lo dit mosèn Romeu de Marimon, del dit ilustrís [fol. 24]simo rey, lo qual nos ha dit com sa majestat ha provehüt e manat ésser fetes les letres e provisions, segons li és stat dit en memorial. Més, nos ha dit com la sua excellència havia assignades e destinades dues personas, las quals havia offert elegir, per ésser ab nosaltres, ço és, lo bisbe de Xartres e lo canceller vell del rey don Charles, pare seu, certificantvos, com aprés havem sentit, que Phelip Albert, per part del rey d'Aragó, va en Flandes per emprar e demanar socorts e ajuda al duch de Burgunya.

Ítem més, vos sertificam com huy dematí, ans de cloure la present, són arribats los damunt anomenats bisbe de Xartres e lo canceller, e decontinent som entrats en pràctica dels altres negocis. De la informatió han haguda de nosaltres, són stats molt contentíssims. És veritat que per ells nos és stat dit que ells trobarien pler que per maior informatió del dit christianíssimo rey los fos liurat en scrits a nosaltres. Semble e és nostra intenció no donarlos res en scrits. E per ço scrivim a vostres reverències vullau aquí delliberar e scriurens de vostra intenció, e en tota manera trameteunos la letra qui en dies passats fou tramesa al papa, en la qual és largament memorat tot nostron fet, e tot lo que a vosaltres semblarà hajam [fol. 24 v.] necessari.

Magnífichs senyors, los qui en gràcia de vostres reverències se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya, tremesos al christianíssimo rey de França⁵.

41. Divendres, a 5 de agost any dit, per mosèn Romeu de Marimon, governador de Montpeller, fou referit als dits reverents e honorables embaxadors que lo dit christianíssimo rey de França havia eletes e destinades dues persones per comunicar e practicar, de part de sa majestat, ab los dits embaxadors, dels fets restants a explicar de la embaxada, e explicat, oferissen a sa majestat. E són les persones, ço és, mose T. et T., bisbe de Xartres, e mosèn Treynell, canceller qui fou del rey don Carlos, pare del dit christianíssimo rey.

E encontinent, lo dit dia, dematí a les 9 hores, los dits reverents e honorables embaxadors, absent emperò en Johan Brujó, per indisposició de sa persona no pot cavalcar, anaren a la posada o palau episcopal ahon eren lo bisbe e canceller, e axí tots se seguieren en la sala [fol. 25] del palau e entraren en pràctica dels fets, volent saber los dits bisbe e canceller e encara ésser informats què fou la causa del moviment que lo principat ha hagut vers lo rey d'Aragó per la liberatió del primogènit don Charles, de gloriosa memòria. E per mosse Joan de Copons, verbalment, foren informats de la causa que lo principat ha hagut de moures contra lo rey d'Aragó e altres *inimicis*. E axí hoyda la informació, a poch star, per los dits bisbe e canceller fou respost e dit que ells havien trobat gran pler en la dita informació, dient que may tal informació ells no havien hoyda, e que per quant ells ne havian informar lo dit christianíssimo rey, la lus volguessen liurar en scrits, a fi lo dit christianíssimo rey ne pusqués ésser mils cerciorat.

Et incontinenti, per los dits reverents e honorables embaxadors fou respost ells se aturaven delliberació en la resposta fahedora fins aprés mig jorn, e axís partiren.

E a les tres hores aprés lo mig jorn, los dits reverents e honorables embaxadors tornaren al dit palau episcopal, e reposats, davant los dits reverent bisbe e canceller, per orgue de dit mosèn Johan de Copons lus fou dita la resposta com ells no havien en comissió ne en instrucció donarlos res en scrits, car les coses de què eren stats informats eren assats ja notòries al dit christianíssimo [fol. 25 v.] rey, però que si al christianíssimo senyor rey vinguera de pler, se offerien prests de una vegada,

5. Cfr. carta a los conseillers: AHCB, CCO, año 1463, fols. 7 y 93. Publicada por Calmette, *Louis XI...*, pág. 463, dépêche VI.

duas e deu, tantas com volgués, informarne sa senyoria, presents ells o en aquella forma que a sa senyoria forà placent. E dit açò, encontinent los dit reverent bisbe e canceller se levaren e metérense en un retret. E a cap de poch isqueren e digueren als dits embaxadors que ells trobarien pler que vinguessen a particularitats ja què ere lo que los dits embaxadors demanaven e volien del senyor rey.

Et incontinenti, per lo dit mossèn Copons fou respost e dit que ells demanaven al dit christianíssimo rey dues coses: la primera, la liberació de la princessa; la segona, que per quant sa senyoria, en dies passats, havia dit a ell, dit mosèn Joan de Copons, e ara a tots los embaxadors com ab sa excelència són stats, offerint fer per lo dit principat tot ço que volguessen, hoc encara de mostrarlos certs capitols e contractes són entre ell e lo rey d'Aragó, e que les dites coses lus fossen manades e sa honor fos guardada, què lo que de que sa excelència vol la sua honor sia guardada, que de açò entrassen en pràctica e fessen fets, car ells eren prests.

Hoydes les dites coses per los dits reverent bisbe e canceller, fou respost e dit que les dites coses lus fossen liurades en scrits, a fi de aquellas pusquessen donar informació al dit christianíssimo rey.

E per los dits em[fol. 26]baxadors fou retenguda deliberació fins l'endemà après mig jorn, a fi pusquessen comunicar ab en Joan Brujó, detengut de malaltia, companyó llur, e deliberarien què serie de fer.

42. Dissapte, a 6 de agost, après mig jorn, a les tres hores, los dits reverents e honorables embaxadors anaren al dit palau episcopal. E essent tots davant los dits reverent bisbe e canceller, mosèn Joan de Copons dix que per quant ells no tenien comissió dels principals de liurarlos lo damunt dit en scrits, que per res al món ells no ho farien, e moltes altres rahons bones fahents per açò foren per ells dites.

E dit açò, los dits reverent bisbe e canceller volgueren que per lo dit mosèn Copons los fos tornat narrar lo damunt demanat e narrat, e dit per mosèn Copons altre volta, e per micer Pere Severtés, per ells fou dit havien compresa la matèria, e que entre ells pensarien e comunicarien què ere de fer. E axís partiren.

43. Al molt egregi e strenu baró lo senyor comte de Comenge, gran maritxaut del christianíssimo rey de França.

Molt egregi e strenu baró: Vostra gran noblesa sertificam com ab lo dit christianíssimo senyor [fol. 26 v.] rey de França, al qual feta per nós reverència a sa excelència, per aquella som stats rebuts molt alegrament, e en son gest e en tot lo que veem e hoym demostrà ésser contentíssimo de nostra venguda, haguérem hagut singular pler vostra strenuitat e gran noblesa si trobàs, per quant som certs és proprício e té en afecció e recomendació los fets del principat de Cathalunya.

E de açò som ben certs, desijant vostre gran noblesa vingúes en cort, pregant affectuosament aquella li plàcia rescirurens si en aquella deurà venir o no, significant a vostra egrègia senyoria lo nostre desig és los fets perquè som tramesos a la maiestat del dit christianíssimo rey de França fossen per mijà de vostra strenuitat apuntats e concordats, e si venir no deurà en cort vostra gran noblesa, pregam aquella afectuosament li plàcia scriuren al dit senyor, segons de vostra senyoria confiam.

A nosaltres és stat mol greu, segons per altre havem scrit a vostra gran noblesa, de Pont Saudre, com de Muntpeller en fora no poguem fer la vostra via per visitar, parlar, comunicar e fer per vostra senyoria lo degut. La causa si és stada per quant la comissió e manament de nostres principals nos ha restrets, sens divertir en altres parts, dreta via vingúessem a la maiestat del dit christianíssimo rey de França, per donar com[fol. 27]pliment a nostra embaxada. En altra manera, ab gran voluntat

fórem passats per vostra egrègia senyoria, de la qual la Sanctíssima Trinitat sia special custodi.

De Xartres, a 8 de agost del any 1463.

A tota voluntat de vostra egrègia e strènua senyoria, apperellats los embaxadors del principat de Cathalunya e de la ciutat de Barcelona.

44. Als molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors: Per n'Antoni Bech, correu dels honorables embaxadors de la ciutat de Barcelona, vos havem scrit largament, sots chalendari de 5 del present, com, per gràcia de Nostre Senyor Déu, a 28 del passat, arribam en la ciutat de Xartres, e sommos vist ab lo christianíssimo rey de França, lo qual molt alegrement nos ha rebuts, e del que és succehit fins aquella jornada, segons en dita letra largament és contengut.

Ab la present, [fol. 27 v.] vostres reverències sertificam com per la gran distància del camí, hoc encara per los negocis restants, creem passaran circa dos mesos ans que siam tornats aquí, ha convengut pendre cambi, en la vila de Muntpellier, de sis-cents y set scuts d'or, ço és, sis-cents sinquant set per lo salari nostre de dos mesos, e sinquant per despeses fahedores, si necessari serà, en correus, per nostron secretari. La vàlua del qual cambi vos serà notificada per la letra la qual serà feta per mosèn Oller, portador de la present, com a procurador nostre. Plàcieus, mossenyors, vullau aquell complir, car tal mateix han fet, ans de nosaltres, los embaxadors de la ciutat.

Per la present, no pus. Molt prest, Déu volent, ab altra extensament vostres grans reverències seran sertificades dels fets e negocis ací occorrents.

La crida del comerci, letres e provisions atorgades, de les quals per altre vos havem scrit, trebellam e sollicitam sien expedites, trameses e executades.

E sie Jesús protecció de tots.

De la ciutat de Xartres, a x de agost del any 1463.

Mossenyors, més avant vos pregam e suplicam que'ns vullau freqüentadament avisar per correus de les coses noves aquí occorrents, e per passos segurs, a fi nosaltres puixam ésser informats, car pensar podeu, si bones seran, aprofitaran e augmentaran ací lo per[fol. 28] que'ns haveu tremesos. Avisantvos com ací ha venguda nova com los de Cervera són exits ab los de Tàrraga, e han haguda una gran batalla, e dir sia los nostres serien romputs. Pler hauríem ne sabéssem la veritat. Sertificantvos com som certs mosèn Galceran Oliver reb tots jorn avisos del rey d'Aragó.

Mossenyors, los qui en gràcia de vostres reverències se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya tremesos al christianíssimo rey de França.

45. Al molt honorable lo senyor en Gaspar de Casasage, mercader en Muntpellier.

Molt honorable senyor e bon amich: Lo portador de la present, appellat mosèn Pere Joan Oller, prevenc, com a procurador de nosaltres, va aquí dressat a vós per pendre hun cambi de set-cents y set scuts d'or. Havem confiança en vós que, en la forma que los honorables embaxadors de Barcelona per vós són stats endressats e tractats, donareu al dit portador, per la honor del prin[fol. 28 v.]cipat e la amor nostra, tota expedició. Ell vos farà la letra de cambi, per a mossenyors los deputats del General de Cathalunya, a tota seguretat vostra. E plàcieus fernos donar la dita quantitat en la present ciutat. E si ací no ha manera, almenys en París. E si cars era no haguésseu manera de férlosnos complir en les dites parts, vos pregam ne parleu al general, qui és aquí, o al tresorer de Lengadoch, qui són aquí, que'ls nos fes donar ací o en les dites ciutats de París, e de tot siam per vós sertificats quant més prest poreu.

E sie Jesús ab tots.

De Xartres, a 10 de agost del any 1463.

Los embaxadors del General del principat de Cathalunya, tremesos al christianísimo rey de França, a vostre honor prests.

46. Dimecres, a 10 de agost, après mig jorn, trobantse los dits reverents e honorables embaxadors dins la seu de la dita ciutat de Xartres, per Normandia, rey d'armes, los fonch dit com lo reverent bisbe de Marcella volia perlar ab ells de certes coses, si'ls vinguere de pler. E per los dits reverents e honorables embaxadors fonch respost al dit Normandia eren [fol. 29] molt contents, offerintse anar allí hon lo dit reverent bisbe ere. E axí lo dit Normandia tornà la resposta al dit reverent bisbe, lo qual se trobava dins la dita seu.

E haguda la resposta, los uns se acostaren ab los altres, e com foren tots ensem, per lo dit reverent bisbe fonch dit als dits reverents e honorables embaxadors com a hoyda sua ere prevengut lo christianíssimo rey de França havia atorguat lo comerci a suplicació llur, e que ell fóra molt contentíssimo, si a ells dits embaxadors vinguera de pler, que semblant comerci fos contractat entre los de Marcella e los cathalans, no contrestant en los dies passats entre ells fos stada guerra e inimicicia, e que de açò ell havia potestat, e hon no hi bastàs la potestat, ell prometia que tot ço e quant ell faria e contractaria, sos principals ho haurien per ferm e agradable. E dites les demunt dites coses, per los dits molt reverents e honorables embaxadors fonch respost al dit reverent bisbe que ells regonegueren llurs instruccions, e regonegudes e pensat entre ells lo que'ls semblarà de fer, que après li reterem resposta. E axí se partiren.

Aprés, per los dits reverents e honorables embaxadors són stats tenguts molts e diversos colloquis sobre lo dit fet. E jac sie de les dites coses ells no hagen comisió, pensat e delliberat entre ells fer lo dit comerci és vist ésser útil e benavenir dels tots e [fol. 29 v.] de la cosa pública, fonch per ells delliberat no's podia anar contractar e fer lo dit comerci. E axí fonch retuda resposta al dit reverent bisbe, dins la dita seu, dissabte, que comptàvem 13 del dit, que eren prests e apperellats lo dit comerci se fes e contractàs.

47. Dissabte, a 13 de agost, après mig jorn, lo christianíssimo rey de França partí del castell de Melle, e arribà en la dita ciutat de Xartres.

48. Diumenge, a 14 de agost, los dits reverents e honorables embaxadors anaren a fer reverència al dit christianíssimo rey. E feta aquella, per lo dit christianíssimo rey fonch dit als dits reverents e honorables embaxadors que si algunes altres coses cntenien a conferir ab sa senyoria, que lo dilluns, que fóra dia de Nostra Dona, la hora que la sua excelència lur ho tramaterà a dir, anassen a aquella, e conferirse tot lo que conferir haguessen, com sa senyoria fos departida prest per tirar la via de París, per dar orde en haver doscents milia scuts, los quals havia a donar a son oncle lo duch de Burgunya per quitament de certes terres sues, com ja en dies passats li n'hagués ja donats altres dos milia scuts. E axí partiren feta reverència a sa maiestat.

49. [fol. 30] Dilluns, a 15 de agost, dematí, dit l'offici per lo reverent bisbe de Xartres, fonch tramés a dir als dits reverents e honorables embaxadors, qui eren dins lo cor de la seu de la dita ciutat, que, si en anuig no'ls venia, sa reverència lus volia donar algunas cosas de part de la maiestat del senyor rey. E axí los dits embaxadors entraren dins la sagristia de la dita sglésia; ahont lo dit bisbe era. E per

lo dit reverent bisbe los fonch dit com, après de dinar, ell e lo canceller tenien en-carrech de dirlos algunas cosas de part del dit christianíssimo rey, e que fossen en lo seu palau episcopal. E per los dits embaxadors fonch respost eren molt contents.

Aprés mig jorn, a les dues hores, los dits embaxadors anaren al dit palau episcopal, e allí trobaren los dits reverent bisbe e canceller, e asseguts per orde, lo dit reverent bisbe dix que ell los havia a dir tres coses de part del dit christianíssimo rey. La primera, que lo senyor rey trobara gran pler que ells comunicassen ab mosse Galceran Oliver, embaxador del rey d'Aragó, e que si alguna avinensa de pau entre lo dit rey d'Aragó e los cathalans pogueren fer, que la sua excelència hi trobara gran pler. L'altra, que la sua christianitat entenia trametre en Cathalunya una excel·lent embaxada. L'altra, que la sua excelència stava e perseverava en la [fol. 30 v.] concessió per ell feta del comerci, per la bona amor, afecció e voluntat ha vers lo principat e ciutat de Barcelona e a tots los cathalans.

Et incontinenti, per los dits reverents e honorables embaxadors fonch respost, en lo primer cap, que ells no tenien en comissió, ni menys en voluntat, de comunicar, en bé ni en mal, ab lo dit embaxador del dit rey d'Aragó, ni per res al món no u permetrien. Quant en lo segon cap, respongueren e digueren que si la sua majestat trametia tal embaxada, com dita ere, al dit principat, que aquella per lo dit principat e ciutat fora ben rebuda e reverenciada. Quant en lo terç, que regreiciaven molt a la maiestat del dit senyor com stava e perseverava en lo que per sa maiestat ere stat atorguat, però que algunes coses havia en la concessió del dit comerci, la qual era stada mesa en forma, fahia abilitar, si a sa christianitat vinguere de pler.

E axí dites totes aquestes coses, lo dit reverent bisbe respós e dix que, dites vespres, ells referiren totes les dites coses al dit christianíssimo rey, e de aquelles tornaren resposta. Dites vespres, lo dit reverent bisbe e canceller referiren totes les dites coses al dit christianíssimo rey. E après tornaren dins la dita seu, e trobant aquí los dits embaxadors, entraren tots dins lo cor, e essent dins, per lo dit reverent bisbe lus fonch dit com ells havien [fol. 31] referides totes les dites coses al dit christianíssimo rey, e que la sua maiestat era fat respost haguere trobat pler lo damunt dit se fes, però pus no u tenien en comissió, no'ls ne volia pus fadigar. En l'altre, que sa excelència entenia fer la dita embaxada en Cathalunya. L'altre, que la sua maiestat era contenta la provisió del dit comerci fos abilitada en la forma que ere demenat per los dits embaxadors. E axí los dits embaxadors referiren moltes gràcies, ab la decència que's pertany. E axís partiren.

50. Dimecres, a 17 de agost any dit, los dits reverent e honorables embaxadors anaren al dit christianíssimo rey de França e referiren gràcies a la sua excelència del compliment havien hagut del comerci.

51. Als molt reverents, egregis, nobles, magnífichs senyors los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors: Ab contínua diligència havem treballat en la expedició de les provisions del comerci a nosaltres atorguat per lo christianíssimo [fol. 31 v.]simó rey de França, e en les provisions necessàries per lo fet de Bagà, segons per altres vos ne havem continuadament certificats, e huy aquelles havem reebudes, ab lo compliment per nosaltres desitjat.

Decontinent havem entès en desempatxar Joan de Beortegui, per lo qual vos trametem la dita provisió del dit comerci en sa pròpia forma segellada e ab tot compliment. E aximateix, còpia de les letres les quals lo dit christianíssimo rey fa al comte de Comenge, gran maritxaut de França, al captau de Buig e a Joan de Salazart, capità de Puigcerdà, fahents per la publicació fahedora de dit comerci, per los lochs acos-

tumats de França e Lengadoch, e per lo fet de Bagà, segons en aquella veureu. E perquè mils puxau entendre lo francès, vos havem fetes fer còpies de les dites provisió e letres en lengua cathalana.

Més avant, sertificam vostres reverències com havem desempatxat a n'en Pere Mayans, lo qual trametem ab les dites letres en sa pròpia forma, e ab un altra translat autèntich del dit comerci, al gran maritxaut e als altres damunt anomenats, a qui són dreçades, a fi aquelles los sien presentades e les crides per los lochs acostumats sien fetes. Feta haurà la scala lo dit Pere Mayans, e donat que [fol. 32] haurà compliment en fer fer les dites crides de comissió de nosaltres, tirar decontinent la via de aquí, a fi de tot lo compliment siau bé sertificats.

Creem, mossenyors, que en los altres fets a nosaltres comesos, si plaurà a Nostre Senyor Déu, se pendrà alguna conclusió, segons la bona demostració e significat nos és fet per lo dit christianíssimo rey.

Més avant, mossenyors, cercioram vostres reverències com, a 10 del present, trobantnos nosaltres dins la seu de la present ciutat, vench vers nosaltres Normandia, rey d'armes, dientnos com lo bisbe de Marcella volia parlar ab nosaltres de certes coses, si'ns vinguer de pler. E per nosaltres fonch respost al dit Normandia tornàs al dit reverent bisbe e que li digués de part nostra érem molt contents hojr la sua reverència, offerintnos anar vers ell.

E axí, tornada la resposta per lo dit Normandia, lo dit bisbe vench vers nosaltres, e nosaltres vers ell. E axí essent tots plegats, per la sua reverència nos fonch dit e explicat com ell ere vengut dies havia, ensemps ab lo egregi comte de Valldemunt, gran senescal de Prohença, com a embaxadors del rey de Sicília, vers lo christianíssimo rey de França, per tractar de certs negocis, e trobantse en cort, a hoyda sua [fol. 32 v.] era peivengut com lo christianíssimo rey de França nos havia atorguat lo comerci, e com la forma del dit comerci li era stada especificada, en la qual cosa sa reverència trobava singular pler, e que si a nosaltres vinguer de pler ab ells com a embaxadors volguessen tractar de hun semblant comerci ab los provençals e súbdits del dit rey de Sicília, fóra gran útil e benefíci dels prohenzals e dels cathalans, jatzie ells no tinguessen potestat del dit sereníssimo rey de Sicília, però que si en açò haguérem voluntat si tallara tal cap, fóra gran honor llur e nostre, e útil de tots, offerint que tot ço que ells ferien ab nosaltres, per lo dit rey de Sicília seria loat e approbat. E axí hoyt son bon rahonament, per nosaltres li fonch respost pensarem e deliberarem en les dites coses, e que après li fóra retuda resposta, e axí'ns partim. Aprés, per nosaltres, mossenyors, són stats tenguts molts e diversos colloquis e parlaments sobre lo dit fet, e vist per nosaltres una tal oferta en lo temps que tenim vuy exirnos, e veent ésser hun tant gran útil e benavenir de la cosa pública, és stat per nosaltres deliberat contractar del dit comerci.

E axí, mossenyors, dissabte, que comptàvem 13 del present, fonch per nosaltres retuda resposta al dit reverent bisbe nosaltres érem contents de contractar del dit comerci, jatsia no tinguésssem potestat [fol. 33] de vosaltres, ni ells per lo semblant de llur principal. Lo dit reverent bisbe fonch molt content, dientnos volguésssem pendre càrrech de fer ordenar lo contracte en tal forma stigués bé per a tots. E axí ordonat aquell e regonegut per uns e per altres, aquell havem fermat tots ensemps, translat autèntich del qual vos trametem. Si, mossenyors, lo que per nosaltres és stat fet havieu per agradable e accepta, plàcieus vullau decontinent manar fer la crida per los lochs acustumats de la ciutat e principat, e per letras autènticas, fahents menció haveu per ferm e agradable lo que per nosaltres és stat contractat, ab expressa menció de les crides seran stades fetes aquí, sertificareu lo dit illustríssimo rey de Sicília, per correu dreçat, en la ciutat de Avinyó, a les persones anomenades en lo dit contracte e dins lo temps exprimit en aquell.

Lo christianíssimo rey parteix huy, après mig jorn, de la present ciutat e tira en la ciutat de París. Segons per la sua christianitat nos és stat dit, va en París per donar orde en ajustar dos mil scuts, qui han ésser compliment de quatre mil scuts són per quitament de certes terres són en Picardia empenyorades en poder del duch de Burgunya, significant en son parlar [fol. 33 v.] si trobaríem enuig en seguirlo en la dita ciutat de París. E per nosaltres és stat dit a sa excelència que de gran voluntat nosaltres érem prests seguir la excellent senyoria en París e allí hon aquella vinguera de pler. E la sua christianitat mostrà trobar pler en nostra resposta. Aprés, per lo reverent bisbe de Xartres nos és stat dit que, pus nosaltres havem voluntat de seguir lo dit christianíssimo rey en París, que ell és cert nostres affers ne seran augmentats.

Huy nos és stat refferit com mossèn Galceran Oliver és stat ab lo dit christianíssimo rey, e ab una gran congoxa li ha dit com ell havia sentit les provisions del comerci nos eren stades liurades e desempatxades, e que en aquestes coses la sua excelència devia bé pensar e mirar, e que lo rey d'Aragó hi trobaria un gran anuig. E per lo christianíssimo rey li són stades respostes tals o semblants paraules: "Mosse Oliver, so ben cert que los cathalans se donarien ans al Gran Turch que no tornarien en poder del rey d'Aragó. E de açò yo són ben cert, e yo'ls he atorguat lo comerci, el vull haver atorguat, e vull ésser llur amich, e no venirlos gents en contra." E moltes altres bones paraules en ajuda nostra. Fins ací, mossenyors, és vist lo dit christianíssimo rey haver una grandíssima voluntat en fer per nosaltres.

Per tota la [fol. 34] present setmana, si plaurà a Nostre Senyor Déu, partirem de ací e tornarem la via de París.

Plàcieus, mossenyors, de scriurens largament del que tenim a fer e continuament avisarnos, car nosaltres no havem a fer sinó lo que per vostres reverències nos será manat.

Certificam més, vostres grans reverències, com de part del dit christianíssimo rey lo dit reverent bisbe de Xartres e mosse de Treynell e mosse Romeu de Marimon, governador de Montpellier, nos han dit que, per quant mosse Galceran Oliver, embaxador del rey d'Aragó, ere ací ab poder, segons dehien, molt ampla e bastant, que nosaltres parlàssem e'ns concordàssem ab ell. E si cars era que no u volíem ho no u podíem fer, lo dit christianíssimo rey delliberave trametra una solemna embaxada a vostres reverències. Als quals per nosaltres delliberadament los fonch respost que per via alguna no parlariem de les dites ni altres coses ab lo dit mosse Oliver, ni de açò haviem comissió, lensantho molt luny. Quant en tremetra la embaxada, que anàs en nom de Déu, tota hora e quant a sa excelència plasqués, significantlos que per vostres reverències honoríficament será rebuda e tractada, per los quals dits bisbe e mosse de Treynell nos fonch respost que ells en lo primer cap no havien [fol. 34 v.] pus comissió de replicar ni metre en rahó. Quant al fet de la embaxada, digueren ses bones cortesies, que assò o molt més lo dit christianíssimo rey sperave dels cathalans en rebre, honorificar e ben tractar a sos embaxadors. Açò, mossenyors, quant és de parlar e comunicar ab lo dit mosse Oliver, no creem sie per pus stat dit sinó per descàrrech del dit christianíssimo rey, e per importunitat del dit mosse Oliver, segons nos han dit.

Aprés, mossenyors, del dit parlament, ans de la partida del dit sereníssimo rey per a París, som stats ab sa excelència per referir gràcies de la liberal conversació e comerci atorgats, suplicantlo fos de sa mercè sempre los altres fets de Cathalunya hagués per bé recomenats, significantli que, per exequir les altres coses restants en nostres instruccions, seguiríem sa maiestat fins en París, segons dessús vos havem dit. E per sa excelència nos fonch demostrat decontinent lo seu bon contentament en nosaltres volerlo seguir fins en París, loantnos molt aquella ciutat e interposant

algunes burles o alguns perlàs curials, significatius de gran amor e voluntat, no oblidantse aquell perlar del qual moltes vegades és recordant que's té per cathalà, per causa de la sua gran mara [fol. 35] o àvia, hoc encara que li ere stat greu com en la present ciutat de Xartres no érem stats ben aleugats, mas que en la dita ciutat de París ell faria esmenar lo que és stat fallit.

Per quant, mossenyors, lo dit reverent bisbe de Xartres, mosse de Traynell, lo batliu de Rohan, l'almiral de França e lo dit mosse Romeu de Marimon se són demostrats molt affectats en los fets de Cathalunya, e han ben treballat, vostres reverènties los fossen fetes bones letres e gracioses, gratificant lo que fet han e pregantlos hagen per recomenats tots los fets de Cathalunya, etc.

Plàcieus, mossenyors, donar bon compliment en lo cambi pres, en nom de nosaltres, per mosse Pere Joan Oller, prevere.

E per quant lo dit mosse Oliver scampa moltes noves en cort, vos plàcia scriurens de tot lo que ocorregue, per nostra verídica informació.

Encantantvos, mossenyors, que si per letras particulars vos eren dades entenen algunes coses en aquelles, no vullau dar fe ne creença si donchs per letra comuna nostra no s'era scrit. Lo present spetxament del comerci vos haguérem tremès per mosse Joan de Marimon, sinó per quant en sa partida no ere expedit, viu és stat sis jorns après la sua partida.

E no pus, sinó que [fol. 35 v.] Jesús sia custodi dels tots.

De Xartres, a 18 de agost del any mil quatrecentsexanta tres.

Lo desempatxament del dit comerci ha costat cinquanta scuts d'or, entre los treballs del secretari e segell, dels quals ne ha bestrets mosse Cesavasses, per la ciutat, 25, e los altres 25 ha pagats lo nostre secretari, dels diners li eren stats comenats. Plàcieus, mossenyors, vullau haver per recomenat en Johan de Beortegui en satisferlo, car ací no li havem pogut res bestraure, com no tinguésem diners.

Mossenyors, los qui en gràcia de vostres reverències se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya, tremesos al christianíssimo rey de França.

Ànima de la damunt dita letra.

Mossenyors: La intenció del christianíssimo rey és que mane a sos capitans, scgons veureu les còpies de les letres, prenguen a mans lurs la força del Partús, appellada la Bella Guarda, e altres qui [fol. 36] sien dels comdats de Rosselló e de Cerdanya. Plàcieus hi vullau provehir, en manera tal que sens força d'armes li sie liurada ⁶.

52. Divendres, a 19 de agost, los dits reverents e honorables embaxadors partiren de la ciutat de Xartres, e après mig jorn arribaren al Castell de Dordan.

53. Dissabte, a 20 de agost, partiren del dit Castell de Dordan, e al vespre arribaren a la ciutat de París.

54. Diumenge, a 21 de agost, lo reverent mosse Abbat e micer Pere Severtés, absent mosse Joan de Copons e los embaxadors de Barcelona, per quant no eren arribats, anaren al dit christianíssimo rey, e ferenli reverèncie, e de voluntat del dit sereníssimo rey foren convidats a sopar a Casa del Rational de París. E foren en lo dit sopar mosse de La Borda e mosse de La Pues.

E lo dit dia cavalcaren per la dita ciutat de París, e anaren a la sglésia de Nostra Dona, la qual és la maior sglésia de la dita ciutat, feta a 5 naus, ab 5 portals,

6. Cfr. carta a los consellers: AHCB, CCO, año 1463, fols. 103-106. Publicada por Calmette, *Louis XI...*, pág. 469, dépêche VII.

molta bella vedriera e una ymage de sent Christòfol ab lo Jesús, de pedra, fet a talla molt gran. E més ha en la dita sglésia molta singular relíquia, e, senyaladament, hi ha ossos de sent Andreu [fol. 36 v.] e de molts sancts, una dent de la gloriósia Mara de Déu e de la let sua. La dita sglésia tira de larch doscentes passes, e de amplitut setanta sinch passes.

55. Dimecres, a 24 de agost, los dits reverents abbat e micer Severtés, de voluntat del rey, anaren a mirar un Castell Reyat, appellat lo Bosch Vissen, qui és mige legua de París; molt singular fortaleza, té un bosch qui ha de clos tres leguas, tot ple de daynes e cuniles.

56. Dijous, a 25 de agost any dit, après mig jorn, lo christianíssimo rey anà a Sent Dionís, una legua lung de París, e tremès a dir als embaxadors si volien anar a la dita sglésia de Sent Dionís, que allí veérem molta singular relíquia.

E de fet los dits embaxadors ensemps anaren al dit monestir de Sent Dionís, lo qual és monestir de monges negres de Sent Benet, e en lo qual són les sepultures de tots los reys de França morts.

E arribats, lo christianíssimo rey lus féu mostrar totes les relíquies de molts sants, e, senyaladament, una spina de la Corona de Jesuchrist, un clau de aquells ab lo qual Jesús fou clavat, les barres de sent Guillem, lo cap de sent Blay, e moltes altres relíquies de cosos sants. E en la qual sglésia és lo cors de sent Dionís, de sent Cuguat e de molts altres [fol. 37] sants, e la spasa de Charles Maynes, la vestimenta la qual vesten els reys de França com entren novells reys e com los unten.

Lo dit dia, de voluntat del dit christianíssimo rey, los dits embaxadors foren convidats a dinar dins lo Castell de La Bastida, de la ciutat de París, per mosse de La Borda.

57. Divendres, a 26 de agost any dit, lo dit christianíssimo rey de França féu mostrar les relíquies qui són en la capella santa del palau maior del Parlament als dits embaxadors, essenthi present lo príncep de Navarra.

Són en la dita capella les relíquies següents, ço és, la meytat de la Corona de Spines de Jesuchrist, dos trossos de la cadena ab la qual Jesús és stat liguat o tenia en lo coll, lo ferro de la lança ab la qual fou alensejat en lo costat, la sponge ab la qual li fou donat fel e vinagre, e de la sanch miraculosa la qual li isqué del seu gloriós Cors, e moltes altres relíquies de molts còssors sants.

58. Diumenge, a 28 de agost, los dits reverents e honorables embaxadors, tots plegats, anaren a palácio e acompanyaren lo dit christianíssimo rey a missa, a la sglésia de Nostra Dona, e hoyren lo offici maior. E dit lo dit offici, los dits embaxadors isqueren de la sglésia, rahonantse ab lo dit christianíssimo [fol. 37 v.] rey. E lo dit dia foren convidats a sopar per lo maritxaut de França, Joatxim.

59. Dijous, lo primer de setembre, los dits reverents e honorables embaxadors foren convidats a dinar per lo canceller del christianíssimo rey de França, e fouslus feta molta festa.

60. Divendres, a 9 de setembre any dit, los dits reverents e honorables embaxadors, tots ensemps, partiren de la ciutat de París e tiraren la via del loch de T., qui és luny de París 6 leguas, ahon lo christianíssim rey de França era, per quant havien haguda nova lo dit christianíssimo rey era de partida per anar en Picardia.

E arribats ab la sua excelència, los dits embaxadors lo suplicaren, per orgue del

dit reverent abbat, de les coses següents: Primerament, que suplicaven la sua maiestat com aquella lus hagués ya altra vegada offert ferlos mostrar la sentència e certs capitols eren entre ell e lo rey de Aragó, a fi aquells pusquessen ésser regoneguts, e de ací que'ls semblare scriure e informar los principals. Més, suplicaren la sua excelència, com altra vegada fos stada suplicada, volgués desliurar la princesa. Més, fou suplicat lo dit senyor rey volgués provehir que fra Ça Plana fos restituhit en possessió de rebre los fruyts de la sua comanda, la qual té [fol. 38] en Rosselló, de la qual vuy és privat.

Quant al primer cap, respós lo dit senyor era content de ferlos mostrar la dita sentència, capitols e tot so que volguessen, com per ell fos stat offert altres vegades, e que ell ac son canceller regoneguere totes les scriptures, e après los ho trametere en París.

Al fet de la princesa, dix que li semblava que stava bé en poder de sa germana, la comtesa de Foix, que res no li mancave e ere ben tractada, però que ell se n'entremeterà e hi provehirà. E levantse lo dit senyor lo barret del cap, dix als dits embaxadors que ell los regraciava molt la suplicació li havien feta de la dita princesa, e que ells fahien lo degut e so que fer devien. Al fet de fra Ça Plana, dix ere molt content. E decontinent manà spetxar les provisions necessàries, dientlos com lo dit fra Ça Plana havia a venir a sa excelència per prestarli lo jurament de feultat.

E per los dits embaxadors fonch respost a la sua christianitat com lo dit fra Ça Plana fos home molt dros, e que per no donarli tant de treball que fos de sa mercè provehir lo dit fra Ça Plana prestar lo dit jurament en Rosselló a son lochtinent. E lo dit senyor dix ere content.

Aprés de tot açò, per quant fins en aquesta jornada no havia hagut oportunitat, [fol. 38 v.] fonch liurada al dit senyor la letra ere stada tramesa als dits embaxadors, per los deputats e Concell, dels fets de mosèn Berenguer d'Olms e de mosèn Bernat Castelló, de la qual lo dit senyor mostrà haver gran pler.

En lo dit loch apellat T. ha hun singularíssim monastir del orde de predicadors, de hòmens e dones nobles, e cascuns stan en llur apartament, molt bella cosa; fonch fundat per un rey de França apellat Filip.

61. Als molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors: De Xartres, per Johan de Beortegui, vos havem larguament scrit de totes les coses fins en aquella jornada foren subseguides, hoc encara vos havem tramès les provisions del comerci nos és stat atorguat per lo christianíssimo rey de França, e del comerci de Prohença. Creem tot ho haureu rebut. Aprés, mossenyors, lo dit Joan de Beortegui fonch per nosaltres desempetxat lo dia següent.

Convendrà nosaltres partir de la dita ciutat de Xartres [fol. 39] e tirar la via de la ciutat de París, per quant lo christianíssimo rey ere ja partit e tirava aquella via.

En la qual ciutat de París, per gràcia de Nostre Senyor Déu, arribam a 20 del passat, en la qual ciutat som stats per molts curials honorosament rebuts, convidats e festeiats, per ordinació y manament del dit senyor. E per nosaltres la sua christianíssima és stada visitada per les jornades que possibles nos són stades. Lo dit christianíssimo rey ha aturat en la present ciutat 14 o 15 jorns. E après és partit de aquella, ab intenció de anar a cassar.

Stà en veritat, mossenyors, que tres jorns après que lo dit christianíssimo rey fonch partit, per quant havíem alguns sentiments la sua excelència devia fer la via

de Picardia ans de tornar en la present ciutat, fonch deliberat per nosaltres féssem la sua via. E axí, mossenyors, a 9 del present, partim de la present ciutat e arribam lo dit dia en la vila de Pontsagre. Haguem avís lo dit christianíssimo rey era a cassa de servo, e que cassant e seguint hun servo ere arribat en un loch appellat Poyri. E axí hagut lo dit avís, l'endemà partim e tiram la sua via. Arribats ab lo dit christianíssimo rey, fom per la sua christianitat molt bé rebut, e mostrà en lo aculliment nos féu [fol. 39 v.] trobar singularíssim pler en nostra venguda, e axí haver stat de la sua excelència per algun spay parlant de la cassa del servo, fonch prechit en suplicar sa senyoria, per orgue de mi, abbat de Montserrat, de les coses següents: Primerament, que com a hoyda nostra fos pervengut sa excelència devia partir per la via de Picardia, érem volguts anar a visitar aquella ans de sa partida, com fos cosa decent e rehonable, suplicantlo fos de sa mercè, com ja altres vegades sa excelència per (*en blanco*) propri nos hagués offert fernos mostrar certs capítols e contractes són entre ell e lo rey de Aragó, fos de sa mercè fernos mostrar aquells, a fi pusquessen per nosaltres ésser vists e regoneguts, e del contengut en aquella scriure e informarne a vostres reverències. Lo qual dit christianíssimo rey nos fonch respost que havia gran pler de nostra visita, significantnos havia deliberat per la via de Picardia per veures ab son oncle lo duch de Burgunya, qui ere a dues jornades, per alguns negocis sens algunas suplications, e que veritat era ell havia offerts fernos mostrar los dits capítols e contractes, e ara molt més, puix ne ere suplicat, e que ell ab son canceler sertare aquelles, les quals nos faria mostra. Per quant, mossenyors, hu dels capítols en nostres instruccions contengut, ab lo qual nos ere comendat [fol. 40] de suplicar lo dit christianíssimo rey sobre la revocació de la arbitral sentència per sa cristiandat promulgada, o de la suspensió effectual de aquella, portava alguns prejuys e inconvenients al principat de suplicar si e segons en aquell és contengut, maiorment que mosse Galceran Oliver se trobava present per embaxador per part del rey de Aragó, lo qual sentia hom se volia oposar e fer part en tot lo que diguéssim, per diffugir a tota fundació de juy, e a altres coses preiudicials, hauriem pres altra tall de paraules, e altra forma, per la qual som stats reservats de tot lo que'ns dubtàvem. E havem dit, en effecte, tot lo que en vostres instruccions era contengut, d'on s'és seguit per lo dit christianíssimo rey, per una plenària informació de vostres reverències e nostre, en quina y qual figura ell pot tenir lo rey d'Aragó, e què li és a ell possible de fer, salvant la sua honor, molt liberalment nos ha dit e offert mostrarnos tots los damunt dits capítols, contractes e encara la dita sentència, stava bé en poder de sa germana, la comtesa de Foix, e que res no li mancava e ere ben tractada, però que ell se n'entremetria e hi provehiria, fahent per aquella tot lo possible. E levantse lo dit senyor lo barret del cap, nos dix regreiciava molt la suplicació li havíem feta de la deliberació de la [fol. 40 v.] dita princessa, e que fèiem gran honor en suplicarlon, que o fèiem ço que fer devíem.

E últimament és stat suplicat volgués procehir que fra Ça Plana fos restituhit en possessió de rebre los fruyts de la sua comanda, la qual té en Rosselló, de la qual vuy és privat, segons en una vostra letra a nosaltres presentada és contengut. Lo dit senyor dix ere molt content, e decontinent manà spetxar les provisions necessàries, dientnos com lo dit fra Ça Plana era necessari vingués a ell per prestar lo jurament de fidelitat. E per nosaltres fonch respost a la sua christianitat com lo dit fra Ça Plana fos home molt dros, e que per no donarli tant de treball que fos de sa mercè bastàs que lo dit fra Ça Plana prestàs lo dit jurament en Rosselló a son lochtinent. E lo dit senyor respós e dix era content. E axí, mossenyors, ésser stat tot lo damunt dit dia a sa excelència, a nosaltres convenia tornàrnosne en la present

ciutat de París, e aquí star fins a tant haguéssem cobrat avís de vostres reverències, e fer lo que per aquelles nos serà comendat.

Sertificam més vostres reverències com mossèn Galceran Oliver ha seguit lo dit christianíssimo rey fins en la present ciutat, y encara en los dits lochs de la cassa importunat molt aquell, no per negun bé ni repòs de aqueix principat, e no sabem que alguna cosa li sie stada [fol. 41] atorgada ni hage obtengut del dit senyor contra aqueix principat. E finalment ha pres comiat e s'és partit de aquesta ciutat, fahen la via, segons sentim, de Aragó.

E més, mossenyors, som certs com Filip Albert, lo qual per semblant ha seguit lo dit christianíssimo rey fins en la present ciutat, és partit de la cort e com embaxador del dit rey d'Aragó fa la via del dit duch de Burgunya, creem no per negun bé del dit principat.

Més certificam vostres grans reverències com huy lo christianíssimo rey nos ha tremès mosse Romeu de Marimon, pregantnos en tota manera vos scrivíssem de dues coses: La primera, que sa excelència volria que la *força del Pertús*, appellada de la Bella Guarda, que és dels límits de Rosselló, vingue en sa obediència, e que en tota manera, mossenyors, vullau provehir lo mls que puixau aquella sia reduhida a sa obediència, e que *gent d'armes* nostre no fasse impediment negú a la gent d'armes sua qui allí són per recóbrar aquella. L'altre, és que sa excelència vos pregua en tota manera li vullau fer pler que quatre franchserxes appellats Perrin Romenis, Jacme Jove, Adenel Levessor e Mauger, los quals són de la companyia de mosse de Cursol o del senescal de Poyto, qui foren presos entre Hostalrich e Gerona, qui aquells vos plàcia des[fol. 41 v.]liurar. Creen sien en la galea del senyor comte de Pallars, o en les altres. Vosaltres hi provehireu en totes les coses damunt dites, en tal forma lo dit senyor romandria content.

Ans de cloure la present és arribat en Martorell, lo qual ve de Castella. Ans comptades moltes noves; havemlo preguat de aquelles vos scriurà largament, e per aquelles letres vos fa ne haureu avís.

Mossenyors, preguam e suplicamvos prestament nos vullau certificar de les noves aquí ocorrents, hoc encara de nostra tornada, e del que tenim a fer, car dehímvos certament admirats stam són dos mesos passats que de vostres grans reverències no sabem alguna cosa.

E no pus, sinó que Jesús sie custodi dels tots.

De la ciutat de París, a 14 de setembre del any 1463.

Mossenyors, los qui en gràcia de vostres reverències se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya, tremesos al christianíssimo rey de França.

Predicta littera fuit missa per mosse Vallsecha, filium honorabit Jacobí Genesii de Vallsecha.

62. [fol. 42] Item, fuit duplicata et missa per Joannem Raymundi, mercatorem ville Perpiniani, cum sequenti capitulo:

Mossenyors: Vostres grans reverències sertificam com ans de cloure la present som stats sertificats, per hòmens nostres, qui han vist com mosse Jachme Janer, cavaller, és arribat en la present ciutat. De hon ve ni per què ve fins ací als no sabem ⁷.

63. Als molt reverents, egregis, nobles, magnífichs e honorables senyors los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya, consellers e Consell de la ciutat de Barcelona.

7. Cfr. carta a los consellers; AHCB, CCO, año 1463, fols. 121-123. Publicada por Calmette, *Louis XI...*, pág. 479, dépêche IX.

Molt reverents, egregis, nobles, magnífichs e honorables senyors: De la present ciutat de París vos havem scrit, sots data de 14 del present, de totes les coses fins en aquella jornada ocorrents, per lo fill de mosse Jacme Genís de Vallsecha, e duplicadament per en Johan Ramon, de la vila de Perpinyà. Fins en la present jornada, mossenyors, altres coses no ocorren de nou que us puixam scriure, sinó com tres jorns són passats en Joan Martorell és arribat en [fol. 42 v.] la present ciutat, venint, segons nos ha dit, de Castella. Ans comptades algunes noves de Castella.

Creem aquí a ple deveu ésser certificats, per mosse Miquel Cardona, de les coses allí occorrents. Aquestes, per lo dit Martorell mateix vos seran narrades. Lo perquè és vengut ací al christianíssimo rey de França, nos ha referit és per certs affers de don Joan de Cardona, semblantment vos ne porà informar.

Mossenyors, per lo dit Martorell ab gran instància som stats preguats féssem la present a vostres grans reverències com aquelles no ignoren, la mort del sant primogènit ençà, los grans treballs e congoxes ha passats e sostenguts en lo servici de aquest principat e ciutat, en fer e obrar en la defensió de aquell de son poch poder, en tot lo que ha poscut. En tant que huy, segons diu e és de creure, ell no ha forma ne manera alguna de passar la vida miserable de aquest món, preguem e suplicantvos vullau aquell haver per recomenat e haverhi algun sguart sie subvengut. Per vostres reverències serà fet lo que'ls plaurà.

Molt stam admirats e turbats e com en tant de temps passat avisos certs de vostres reverències no havem haguts, ço és, del 9 del mes de juliol ençà estam ací sens diners, e cambi algun no sich troba puixam pendra, e podeu pensar no podem [fol. 43] viure del vent, pregantvos a donchs e molt suplicam per contentar nostres grans desigs vos plàcia millor frequentar los avisos e certificarnos de les coses aquí ocorrents, hoc encara de tot vent, ço e quant ordenareu e manareu nosaltres fassam.

E no pus, sinó que Jesús sie custodi dels tots.

De la ciutat de París, a 20 de setembre del any 1463.

Mossenyors, los qui en gràcia de vostres reverències se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya e de la ciutat de Barcelona, tremesos al christiàssimo rey de França⁸.

64. Al molt honorable e bon amich lo senyor Francesc Bertran, mercader en Bruges.

Molt honorable senyor e bon amich: Per quant havem necessari pendre hun cambi de setcentas lliuras barcelonesas, havem dat càrrech, ab procura largua e bastant, a mosse Jacme Cesavasses, lo qual va aquí, que de vós o de alguna altra persona ab qui vós lo endressareu hage a cambi la dita quantitat, e fassa per nosaltres e en nom nostre, [fol. 43 v.] segons en la dita procura és largament contengut, totes aquelles seguretats, obligacions de nostres béns e persones que necessàries sien fer a pendre lo dit cambi, car nosaltres ne som contents, confiam tant de vós, que axí com sou tot bo e vertader cathalà e de nostra pàtria, vós no'ns manchareu, e podeu pensar que no solament nosaltres vos ho haurem a grat, ans encara ne fareu gran pler als deputats e Consell, per los quals lo dit cambi sertament serà complit, e som preçts e apperellats a la tornada fer per vós e les coses vostres tot lo possible.

E no pus, sinó que Jesús sia custodi dels tots.

De la ciutat de París, a 20 de setembre del any 1463.

8. Cfr. carta a los conselleres, con fecha 20 de octubre (?): AHCB, CCO, año 1463, fols. 149-151. Publicada por Calmette, *Louis XI...*, pág. 484, dépêche X.

Los embaxadors del principat de Cathalunya, tremesos al christianíssimo rey de França, a vostra honor prest.

65. Al molt honorable mose Jacme Ces Avasses, hu dels embaxadors de la ciutat de Barcelona, en Burges (*sic*).

Al molt honorable mosse: Vostre letra havem rebuda, per la qual som stats certificats haveu treballat en lo fet del cambi de que vos havem donat càrrech, e haveu comuni[fol. 44]cat e praticat de aquell ab en Francesc Bertran, e de aquell nos avisau no poder traure més de cent scuts per a nosaltres, e a 21 sou lo scut, per quant lo dit Bertran vos ha significat trobarse molt flach en moneda, e de açò semblantment per letra sua ne som avisats, a la qual vos responem que per quant lo dit Bertran axí ha volgut fer lo miserable, e ésser a nosaltres e a nostres principals molt carregós pendre cambi de una tant mínima quantitat, havem delliberat aquells no prengau, ans vos pregam que per vós sia diligentment treballat si d'altri poreu trobar la quantitat de setcentes lliures, sinó almenys trescents scuts, e a menys for si poreu, per quant lo for de vint y hun sou per peça és molt carregat. Tot ho remetem a vostra bona discreció e saviesa.

E no pus, sinó que Jesús sia custodi dels tots.

De la ciutat de París, a 2 de octubre del any 1463.

Los embaxadors del principat de Cathalunya, a vostra honor prests.

66. Al molt alt e christianíssimo senyor: [fol. 44 v.] Per lo batliu de Sans nos són stades refferides moltes saluts de vostra excellent senyoria, les quals havem hagudes [a] singularíssim[a] gràcia, tant com dirse pot, la qual cosa ab aquella subiecció que's pertany regram molt aquella, maiorment que en absència sia axí recordant de nosaltres.

E perquè, senyor, vostra maiestat no stigua admirada de nostra aturada havem feta e fem en la present ciutat de París, és stada la causa per quant havíem haguts alguns sentiments aquella devia tornar prest en aquesta ciutat.

De açò, senyor, havem parlat e comunicat ab lo dit batliu de Sans, la qual som ben certs és persona molt affectada al servey de vostra excellència, la qual, segons nos ha dit, va a vostra virtuosíssima senyoria. De part de nosaltres parlarà ab aquella, e ésser cerciorats per aquell, havem deliberat partir e tirar aquella via, axí, senyor, per reverenciar e regram molt a vostra christianíssima maiestat les bones saluts nos ha trameses e bona amor, affeció e voluntat ha vers nosaltres, com encara de aturar e no partirse de aquella, e fer per aquella tot lo possible, com aquest sie lo nostre desig e voluntat, inseguint la voluntat e delliberació de nostres principals.

E sie, senyor molt alt, la Sanctíssima Trinitat protecció e guarda pròsperament de vostra molt excellent senyoria.

Scrita en París, a 4 de octubre del any 1463.

[fol. 45] De vostra excelència devots servidors, qui en gràcia de aquella se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya e de la ciutat de Barcelona.

67. Als molt reverents, egregis, nobles e magnífichs e honorables senyors los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Molt reverents, egregis, nobles, magnífichs e honorables senyors: De la present ciutat de París, derrerament, per en Joan Martorell, havem cerciorades vostres grans reverències de tot lo que nos ocorregué fins en aquella jornada. A present no ych ha res de nou de què scriure, sinó com havem nova certa com lo chris-

tianíssimo rey de França pren continuadament possessió de les terres ha quitades del duch de Burgunya, per quatre mil scuts staven empenyorades.

Més, vos cercioram com a hoyda nostra és pervengut lo dit christianíssimo rey haurà feta treva ab lo rey de Anglaterra a hun any, però res no creem.

Als a present no'ns ocorre per poder scriure, sinó que sien certes vostres grans reverències com nosaltres havem aturat fins ahuy en la present ciutat de París. La causa és [fol. 45 v.] stada per quant en la partida del dit christianíssimo rey per nosaltres fonch suplicat de les coses restants en nostres instruccions, segons largament vostras grans reverències són stades a ple cerciorades, e de la resposta a nosaltres feta per la sua excellència, stant sperant resposta de aquí del que per nosaltres fóra fahedor.

Fins ací, tres mesos e vuyt jorns són passats de vostres reverències, nobleses e magnificències avisos no havem, que és cosa certament de una gran admiració e de caure en molts pensaments, car no u fa axí lo rey d'Aragó, qui de 15 en 15 jorns tramet correu a sos embaxadors, qui són mosse Jaume e Felip Albert.

Més, la causa pus essencial qui'ns ha mogut en aturar en la present ciutat és stada per quant, no tenim pecúnia, haviem dat càrrech a mosse Ollé, ab procura nostra, com fos a Montpeller fes son dever ahon Gaspar, de casa sua, prenguéu un cambi per nosaltres, e per llur bondat treballaren tant que trobaren un mercader, lo cual nos ha tramès hun crèdit de quatrecent scuts, dressat a hun specier de aquesta ciutat. E decontinent nosaltres havem tramès lo dit crèdit al specier, e legit lo dit crèdit per aquell, la resposta que'ns ha feta és stada que ell no tenia diners, l'altra que no ere de res tenent en aquelle qui lo dit crèdit li trametra.

Més, mossenyors, haviem dat càrrech ab procura [fol. 46] a mosse Jacme Ces Avasses, qui és stat en Bruges, prenguéu hun cambi per nosaltres de alguna quantitat sufficient. Per lo dit mosse Jacme Ces Avasses és stat treballat tant com dirse pot en cercarnos diners. Persona al món no ha trobat qui a cambi li donàs, sinó en Franci Bertran, fill de Ferrer Bertran, qui a grans pregàries havia offert cent scuts, e a vint y hu sou barcelonesos per scut, e encara volent de nosaltres gran seguretat. Per nosaltres, mossenyors, és stat deliberat vendre ans lo poch argent tenim, ans que no donar tal càrrech a vosaltres, mossenyors, e a nosaltres de pendre cambi de tan mínima quantitat.

A la fi se pot fer hun compte que huy en tota aquesta terra no cal fer compte de trobarhic diner, perquè vostres grans reverències pensen quina cosa és anar per lo món e seguir cort sens pecúnia, e deliberen què tenim a fer, sinó lo que per vosaltres será ordonat e manat, e prest haver noves e avisos vostres. Cerciorant vostres grans reverències huy partim e tiram la via del dit christianíssimo rey.

E no pus, sinó que Jesús sia custodi dels tots.

De la ciutat de París, 17 de octubre del any 1463.

Mossenyors, [fol. 46 v.] los qui en gràcia de vostres reverències se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya, tremesos al christianíssimo rey de França.

68. Dimars, a 18 de octubre, los dits reverents mosse abbat e mosse Joan de Copons pertiren de la ciutat de París, e tiraren la via de Aydi, ahont lo christianíssimo rey de França se trobava, ab lo duch de Burgunya.

69. Dijous, a 20 de octubre, lo honorable misser Pere Servertés partí de la ciutat de París, e al vespre arribà al loch appellat Lusarxes.

70. Divendres, a 21 de octubre, partí de Lusarxes, e al mig jorn, passant per la vila de Atrall, a la vila de Claramunt, e après partí, e al vespre arribà al loch appellat Sant Just.

71. Dissabte, a 22 octubre, partí de Sant Just, e al mig jorn arribà a Pallart, e al vespre a la ciutat de Mians.

72. Diumenge, a 23 de octubre, partí de Mians, e al vespre arribà al loch de Pont Dorromi.

73. [fol. 47] Dilluns, a 24 de octubre, partí de Pont Dorromi, e arribà a la vila de Benvila, ahont lo christianíssimo rey era. E lo dit dia arribaren los dits mosse abat e mosse Joan de Copons.

74. Dimars, a 25 de octubre, los dits reverents e honorables embaxadors partiren de Bevila, seguint lo christianíssimo rey fins a Pont Dorromi, per poder veure lo dit christianíssimo rey. E arribats, a cap de poch, la sua excellència isqué del retret e féu molt bell aculliment als dits embaxadors. E decontinent lus féu dar a dinar.

E après, com foren dinats, lo dit reverent abbat dix a sa excellència com ells eren venguts a sa christianíssima senyoria per veure e visitar aquella, e fer lo que per aquella fóra ordonat, inseguint la voluntat de lurs principals. E per lo dit christianíssimo rey fonch respost com ell anava a la reyna, e que après devia tirar la via de Bevila, e que aquí sperassen sa excelència, que passada la festa de Tots Sants aquella hi seria, e entretant mosse Joan de Marimon fóra arribat de Cathalunya e aportare de novelles, e après besunyarien. E axí los dits embaxadors partiren de sa excelència e tornaren a Bevila.

75. Als molt magnífichs e savis [fol. 47 v.] senyors los embaxadors de la ciutat de Barcelona.

Molt magnífichs e savis senyors: Vostra letra havem rebuda, en la qual havem trobat singularíssim pler, e molt anuig en la indisposició de vosaltres, mosse Matheu e mosse Joan Brujó. Si plaurà a Nostre Senyor Déu, no serà res.

Cercioram vostres grans savieses com dilluns pus prop passat arribam en la present vila, en ésser arribats, decontinent lo christianíssimo rey, qui ací se trobava, isqué tirant la via de la reyna.

E nosaltres, lo dimars següent, dematí, delliberam partir e tirar la sua via, e parlar ab sa excelència, e que ordonarà féssem, e tirant la sua via arribam a Pont Dorromi, dues legües luny de ací. E parlam ab sa senyoria, notificantli com vosaltres, senyors, devieu arribar prest, e que nosaltres érem venguts a visitar sa christianíssima senyoria inseguint la voluntat de nostres principals, e què ordonava féssem. E per sa excellència fonch molt bé rebuts e convidats a dinar. E respost a nosaltres com ell tirava la via de la reyna, e que passada la festa de Tots Sants, decontinent tornare vers la vila appellada Hu, luny de aquesta set legües, significantnos com tota aquesta ivermada volgassent aturar, e que nosaltres podiem tornar ací en aquesta [fol. 48] vila, e que après sa senyoria provehirà en fernos aposentar a Hu, lo mils que poguera.

Lo dit senyor nos ha comptades noves, ço és, que lo rey de Castella se serà vist ab lo rey de Aragó, e que li ha promès metrell dins Barcelona. Perquè, senyors, trobarem pler prest siau ací, a fi de totes aquestes coses puixam comunicar. Avisamvos com [per] aquesta intenció tremeteu hun home primer, a fi puixam treballar en fervos aposentar. Nosaltres stam en delliberació de trametre hun homé a Bar-

celona per diners. Trobarem pler prest hic siau assí. Si res hi volreu, puixau scriure.

E perquè siau cerciorats de les noves que yo, abbat de Muntserrat, he hagudes de Barcelona, trametvos dins la present la letra nostro frare me ha tramesa, e prechvos aquella sia guardada.

E no pus, sinó que Jesús sia ab tots.

De Bevila, a 30 de octubre del any 1463.

Los embaxadors del principat de Cathalunya, a vostra honor apperellats.

76. Als molt reverents, egregis, nobles, magnífichs e honorables senyors los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya:

[fol. 48 v.] Molt reverents, egregis, nobles, magnífichs e honorables senyors: Ultimadament, per lo fill de mosse Matheu Des Soler, havem cerciorades vostres grans reverències de tot lo que'ns occorregué fins en aquella jornada. Aprés, mossenyors, stant nosaltres molt turbats e admirats de quatre meses ençà no haver hagudes letres de vostres grans reverències, e delliberam partir, a 18 del passat, de la ciutat de París e tirar la via de Picardia, seguint lo christianíssimo rey de França allí hon se trobare. E tirant la sua via, a 24 del dit arribam en la present vila de Abevila, en la qual la sua excelència lo precedent dia, semblantment, era arribada. E arribats som certificats com sa christianíssima senyoria partia e tirava la via de Nou Xastell, ahon la reyna era. E decontinent per nosaltres, mossenyors, fonch delliberat l'endemà bon matí partir e tirar la sua via, a fi ab aquella nos veésem e perlàssem. E açò delliberat, partim e arribam a Pont Dorromi, en lo qual loch sa virtuosa excelència era arribada. E atesos, fem reverència a aquella, dientli com érem arribats per fer e inseguir la voluntat de vostres grans reverències, continuar lo que fer havíem per vostres instruccions. E per la sua christianíssima senyoria som molt bé rebuts, e'ns fonch respost com sa excelència tirava la via de la reyna e que havia a besunyar certes [fol. 49] coses, e que fahia compte, passada la festa de Tots Sants, tornará en una vila appellada Hu, de aquesta a 7 legües, e que nosaltres nos entornàssem en la present vila, e que tornat fóra, decontinent trematerà per nosaltres, e entretant mosse Joan de Marimon seria arribat de Cathalunya, e devia aportar de novelles, e que aprés besunyariem, dientnos com havia hagudes noves com lo rey de Castella se era vist ab lo rey don Joan, e que fahia gran armada per venir en Cathalunya.

E axí, mossenyors, partim de sa senyoria e tornam a la present vila, e stant en aquella, divendres, a 4 del present, arribà mosse Romeu de Marimon e mosse Guerau Dez Pla, ab letra de creença del dit senyor, en virtut de la qual nos foren explicades dues coses: La primera, com lo dit christianíssimo rey havia rebut correu, en breus dies, de Perpinyà, per la qual cosa regraciava molt al principat e a nosaltres. L'altre, és que per lo capdau de Buix, loctinent seu en Rosselló, li seria stat scrit com vostres grans reverències, consellers e Consell de la ciutat, li haurien scrit emprantlo de trescents (*en blanco*) útils, e que lo dit capdau vos ha respost que açò ell no podia fer sens consultarne son rey e senyor, e que de aquestes coses la sua excelència volia parlar e comunicarne ab nosaltres. En açò, mossenyors, [fol. 49 v.] per nosaltres és stat respost que tal cosa no sabíam, nós ésser ab sa senyoria tota hora e quant tremeterà per nosaltres. Açò, mossenyors, vos havem volgut scriure perquè us sia avis.

Aprés, a 9 del present, arribà correu, per via de MuntPELLER, per lo qual havem rebuda una letra duplicada de una altra nos dien vostres grans reverències rebrem per mans de mosse Joan de Marimon, en la qual havem trobat singularíssim pler, e a ple restam avisats de les noves e del stat del principat e ciutat, e encara de algunes coses tenim a fer e suplicar lo dit christianíssimo rey. Decontinent, mosse-

nyors, la sua excelència sia arribada, la qual de dia en dia se spera a Hu, tirarem la sua via e ferem lo que per vostres reverències nos és comendat. E après, del succès de aquelles cerciorarem aquelles a ple.

Lo traslat o còpia de las letras nos scrivim tramateu a mosse almiral de França, e en aquests altres senyors, no havem rebut ni trobat dins aquella. Pler haguérem hagut de haverlo vist. En la dita letra, mossenyors, nos scriviú, e en lo principi de aquella, que per nosaltres sia suplicat lo dit christianíssimo rey man pu[fol. 50]blicar lo comerci de Gascunya e en lo comdat de Comenge.

De açò stam admirats nos scrivau, car nosaltres havem fet regonèxer lo traslat tenim ací del dit comerci, e en la fi de aquell mana a molts oficials seus, e expressament al comte de Comenge, e après a tots e qualsevol oficials, etc., tinguen e serven lo dit comerci, e aquell fassen publicar per sos regnes e terres.

De açò, mossenyors, no fretura a nosaltres parlarne, que demés seria, pus a provisió teniu bastant e stà en vostres reverències tremetra un home al comte de Comenge, ab la provisió, e en Gascunya, e presentada aquella, decontinent lo dit comerci serà publicat, sens dubte.

Mossenyors, per moltes letres havem cerciorades vostres grans reverències per aquelles fóssem socorreguts de diners, car podeu pensar que lo que teníem, en 5 meses bé u havem despès, e no'ns hi haveu respost. Plàcieus provehirhi en manera tal tothom sie content, e que haïam de què vistam. Stam ab ferma confiança screu pus recordant de nosaltres no sou stats fins ací.

Al present no havem més a dir, sinó que plàcia a vostres grans reverències, tant com ací aturar haïam, cerciorarnos sovint de noves e del stat del principat e ciutat, e no tant tardarnos avisos com haveu fins ací, que diemvos [fol. 50 v.] certament ab gran congoxa e perplex nos haveu fets star.

La Sanctíssima Trinitat sia custodi dels tots, e'ns vulla dar bona endressa e compliment en los negocis meneïam, axí com tots desitjam.

De Abevifa, a 10 de novembre del any 1463.

Mossenyors, los qui en gràcia de vostres reverències se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya, tremesos al christianíssimo rey de França⁹.

77. Dijous, a 17 de novembre any dit, lo canseller de França tremès a dir, dins la dita vila de Abevila, als dits reverents e honorables embaxadors anassen a sa casa a parlar ab ell.

E decontinent los dits embaxadors anaren a la casa del dit canseller, lo qual trobaren ensemps ab mosse de Treynell, los quals digueren als dits embaxadors, de part del christianíssimo rey, com la sua excelència remerciava molt al principat de Cathalunya e ciutat de Barcelona de la bona diligència havien feta en lo fet de la Bella Guarda era en sa mà, hoc encara que per quant lo dit principat havia demanats trescents rocins ab 300 cavalcans a mosse de Candale, loctinent seu en Rosselló, sa christia[fol. 51]nitat dava en per los dits embaxadors donassen orde que dos de ells embaxadors, ço és, hu del principat e altre de la ciutat, anassen a Barcelona, a fi que sabessen què causa mou al principat de voler aquests rocins, ni a quina fi los demana, car lo christianíssimo rey no volria, si possible era, que diguessen d'ell que no té ni serva ço que promet, axí com fan los altres reys. E que los altres embaxadors podien romandre en cort, a fi que, haguda resposta dels que irien, los qui romandrien poguessen ab sa excelència après comunicar.

E axí hoyts per los dits embaxadors, per orgue de mosse Joan de Copons lus

9. Cfr. carta a los consellers, con fecha 11 de noviembre: AHCB, CCO, año 1463, fol. 164. Publicada por Calmette, *Louis XI...*, pág. 490, dépêche XI.

fonch respost que prestassen paciència en la resposta fins al dia mateix après dinar, per quant de açò havien a comunicar ab mosse Matheu Dez Soler, que era indispost. E decontinent partiren e anaren a comunicar ab lo dit mosse Dez Soler de aquest fet, e de la resposta fahedora pensat e entre los dits embaxadors delliberat.

A les tres hores après mig jorn tornaren a casa del dit canceller, e per orgue del dit mosse Joan de Copons fonch feta la resposta al dit canceller e mosse de Traynell, ço és, que ells regraciaven molt al dit christianíssimo rey la bona amor, affecció e voluntat ha mostrada e mostra fer en lo benavenir del principat e ciutat, maior[fol. 51 v.]ment que per tals persones e de tanta discretió e virtut hagués tremès a dir les coses demunt dites.

E per quant novament havien rebudes letres del principat e ciutat en les quals lus eren comendades algunes coses, de les quals havien a suplicar lo dit christianíssimo rey, que ells no haguessen a enuig com de les coses damunt dites la resposta no'ls ere dada, per quant desijaven molt, arribat fos lo dit christianíssimo rey, suplicarlo dels fets lus eren comendats, hoc encara de darli rahó en les coses damunt dites, e present ells, si a sa excelència vindria de pler, per ço com eren certs ells eren tals e tant virtuosos concellers seus que no li aconsellerien sinó en totes aquelles coses fossen útil, benavenir e repòs del dit principat e ciutat. Totes aquestes coses foren dites per orgue del dit mosse Copons, ab semblants e pus steses paraules singularment.

78. Dilluns, a 21 de novembre any dit, los dits reverents e honorables embaxadors, a la una hora après mig jorn, anaren a palàcio a fer reverència al christianíssimo rey de França, lo qual era arribat lo dissabte prop passat en la present vila de Abbevila. E com foren a palàcio feren reverència al dit senyor tots per orde.

Aprés, per orgue [fol. 52] de mosse Joan de Copons, fou procehit en suplicar la sua excelència de les coses següents: Primerament, foren referides gràcies al dit senyor de les coses que sa majestat havia trameses a dir als deputats e Consell, consellers e Concell de Barcelona, per rahó de la bona amor, affecció e voluntat continuament havia demostrada e demostrava fer per lo dit principat e ciutat. E fou procehit consecutivament a ferli les respostes dels dos caps proposats per mosse Joan de Marimon, ab aquell modo e tall de paraules que mils dir se pogué. Aprés fou suplicat del fet del Hospital de Santa Creu de Barcelona e de la Almoyna. Secundàriament, del fet de misser Gaspar Vilana. Tercerament, del fet del General, ço és, que lo dret fos cullit en los comdats de Rosselló e de Serdanya. Quartament, fonch suplicat que los drets de les marques fos cullit en Rosselló e Cerdanya, com fahia ans del empenyorament fet per lo rey don Joan. Quinto, fou suplicat del fet de don Francesch de Pinós. Sexto, fou suplicat que fos de sa mercè mostràs o fes mostrar als dits embaxadors los contractes e altres scriptures eren entre sa christianitat e lo rey d'Aragó, per justificació de lurs suplicacions, attès la sua excelència ho havia offert tantes [fol. 52 v.] veguades. De totes aquestes coses fonch suplicat ab aquelles paraules pus accomodes e fahents per lo negoci, inseguint la forma de les instruccions e juxta era commendat. E més avant li foren referides gràcies de les coses havia trameses a dir a ells, dits embaxadors, lo dijous passat, per lo seu canceller e altres de son Consell, sobre lo fet dels rocins, juxta damunt és posat, e que tant com tocava en aquest cap, ells no tenien comissió de praticar ab sa senyoria de tal negoci, com novellament tres letres haguessen rebudes e menció de tal fet no si fahia. Però que açò regraciaven molt a sa senyoria, per la sua bona voluntat tenia continuament en los fets del principat.

E per lo dit senyor fonch respost: Primerament, que ell és cathalà, e que sa gran mera era filla de la reyna Violant, muller del rey en Joan, la qual nasqué en

Barcelona, e que axí ell és cathalà, e ha a curar dels fets de Cathalunya, e no pus dels fets de Lombardia, e que podien pensar que entra França e Cathalunya no y ha muntanyes, que tot és pla, e que ell havia haguts alguns sentiments ere stat scrit en Barchinona que la senyoria de França era mala, e que poden pensar que la sua senyoria és bona e millor que la de Castella, com tots los castellans sien trompadors, e que en tota [fol. 53] la sua terra mal no es fa, tothom hi està pacífich e fa la justícia com ferse deu. E que havia avisos com en Barcelona se parlava lenguatge castellà e navarrès e aragonès. E que tant com tocava en les coses universals de què tantes vegades és stat suplicat, sa excelència no volia dir res, que primer vol ésser cert en Barcelona quin lenguatge si parla, que parlantsi lo lenguatge huy si parla, e fahia res per lo principat e ciutat, pensaria fer per lo principat e ciutat e faria per los castellans, qui tots són trompadors. E que si volien sa excelència fes per Catalunya, que primer apartassen los castellans e navarros apart, e que lavors conexerian faria per Cathalunya tot lo possible. E que de les altres coses particulars de què era suplicat, li fos fet hun memorial, e que après sa senyoria vere què fóra fahedor, e que aquell memorial liurassen al governador de MuntPELLER.

E axí los dits embaxadors replicaren al dit senyor, en lo que per sa excelència damunt és dit, ab paraules humils e molt acomodes, fahents per lo negoci. E axí se partiren de sa excelència, e decontinent fonch fet memorial de les coses particulars e aquell liurat al dit governador.

79. Als molt reverents, egregis, nobles, [fol. 53 v.] magnífichs e honorables senyors los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Molt reverents, egregis, nobles, magnífichs e honorables senyors: Pus axí és que ja letres no basten, ni hòmens tramesos qui staven en nostre servey per aquesta, so causa de informar les vostres grans reverències en quanta pecúnia e necessitat de diners som posats, a fi fos provehít e donat orde que ab letres de crèdit o en altra manera, en Bruges o en altres parts, vosaltres, senyors, fósseu sollicitats e importunats fósseu de nosaltres recordants, e us zalásseu de la honor vostra e nostra, reduhintvos a memòria quant vituperi o càrrech és a una tal embaxada, e quant se pert la reputació de hun tal insigne principat, tenir embaxadors en terra axí longincha et remota, apartada de tota negociació mercantivol ab los de aqueix principat, estar sens diners, e voler e permetre que haien a vendre son argent e empenyorar ses robes. Exigintho la necessitat, ha convengut trametra en Nicholau Sala, notari, per vostres reverències a nosaltres en nostra partida destinat, exhibidor de la present, informat amplament de totes nostres [fol. 54] necessitats e secrets, al qual, si plascut vos serà, vos plàcia donar fe e creença cerca les dites coses de part nostra vostres reverències explicadores.

Certificants les vostres grans providències com sobre les coses contengudes en les duplicades letres vostres rebudes, la una per correu, l'altre per lo honorable en Joan de Marimon, havem fetes les respostes en aquelles contengudes al christianíssimo rey de França, de part d'aqueix principat, suplicant aquell de totes les altres coses, axí universals com particulars, en vostres letres contengudes. E quant a les coses generals de les quals és stat suplicat lo dit christianíssimo rey, nos ha respost sie segons per lo dit Nicolau Sala, qui és stat present, vos serà referit e explicat. E quant a les altres particulars, e sobre los drets del General, e de les marques, per quant eren tants caps, nos ha dit lus féssem hun recort o memorial, a fi que ab son consell pogués pensar e deliberar sobre les respostes e provisions fahedores.

E per expedició de les dites coses, decontinent fonch fet per nosaltres memorial de les dites coses suplicades, e aquell donam a sa majestat, sobre les quals encara

no ha del·liberat ni feta resposta, abans trobantse fatigat de negocis, lo dit senyor és anat a casà a hun loch luny de aquesta [fol. 54 v.] vila tres leguas, e és insert si retornarà en aquesta vila, o si per altres negocis irà en altres parts, lo que creem donarà causa de defferir alguns dies la deliberació e resposta sobre les dites coses suplicades. Per la qual insertitut, *et que venter non patitur dilationem*, per los dits sguarts no sperada la resposta fahedora, havem del·liberat trametra lo dit en Nicholau Sala. Entre tant, fahents nostron offici ab tota cura e diligència, sollicitarem e entendrem en la dita negociació e en tot lo que sia succés pròsper, honor útil e benefici de aqueix principat.

E d'aquí en fora, vos preguam e suplicam vos plàcia licenciarnos, e ab la licència ensemps, o sens aquella, per correus volants vos plàcia provehir en tramètrens diners ho crèdits indubitants per poder haver aquells, a fi si del·liberau licenciarnos haiam disposició e facultat de poder nosne tornar.

De les coses ací occorrents, vos certificam és arribada, per al dit christianíssimo rey, embaxada del duch de Milà, per relació del qual rey havem sabut com lo dit duch, en feït del dit senyor, pren Sahona, Porvendres e una altra plaça, per les quals diferències eren sussitades entre los dit rey e duch. E és per semblant plaguada embaxada de Alamanya. Són 7 embaxadors. [fol. 55] Creem sien per confirmar aliances. Hoc més, 4 o 5. jorns són passats és entrada embaxada del illustríssimo senyor rey de Castella. Són dos embaxadors, la hu dels quals és lo licenciat lo qual últimament a vostres reverències és stat tramès. Han ya explicat. No havem encare pogut saber per què són venguts. Del que saber porem sereu certificats. Més, mossenyors, se spere molt prest del beatíssimo e nostre sant Pare.

Sabem més, per relació del dit christianíssimo rey, com lo duch de Burgunya ha promès e jurat, e per aquesta sola causa tramès embaxador al papa, que per lo mes de març prop següent en persona irà, ab gran nombre de gent d'armes, contra lo Turch, e fins ahuy no han res sostengut, ni creem alguna cosa obtinguen los embaxadors del rey Joan, qui són Filip Albert e mosse Jacme Giner, del dit duch, sobre lo socors o ajuda de ells demanada de gent ho de diners.

Altres coses a present no ocorren, sinó que rescriguen e ordenen de nosaltres vostres grans reverències tot lo que placent los sia, aquellas conservant la Sanc-tíssima Trinitat en sa special protecció e guarda.

De Ahevila, a 26 de novembre del any 1463.

Mossenyors, [fol. 55 v.] los qui en gràcia de vostres grans reverències se recomanen, los embaxadors del principat de Cathalunya, tramesos al christianíssimo rey de França¹⁰.

(ACA, Índices de José Llaris, t. III.)

2

Barcelona, 13 junio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Concell de xxxii e xvi...

Dilluns, a xiii de juny del any m.cccc.lx tres, dins lo verger de la Casa de la Ciutat aiustats a Consell...

10. Cfr. carta a los consellers, de 26 de noviembre: AHCB, CCO, año 1463, fol. 175. Publicada por Calmette, *Louis XI...*, pág. 495, dépêche XII.

Ítem, que decontinent sien elegides per los depütats e Consell tres persones per ésser trameses per embaxedors al christianísimo rey de França, per part del principat. E que sien elegides per stament, segons és acostumat, lo desempatxament dels quals e lo que s'en portaran en instruccions, e fer aquelles, remeterem a les XII persones del pensament, ensemps ab eletes per la Ciutat de Barchinona.

E lo dit Consell de xxxii e xvi, hoydes e enteses les delliberacions fetes per los dits deputats e Concell, havent aquelles per bones, lohà, aprovà e consentí a n'aquelles, e deliberà e conclòs que per lo semblant sia elegida altra ambaixada de iiii persones, una de quescun stament, la qual sia eleta per lo Concell de Cent Jurats, celebrador com los honorables consellers coneixeran. E que demà sia dit e significat als dits deputats e Concell que la dita embaixada per ells elegidora sia de persones mediocres, e que los salaris, despeses e altres coses fahedores per rehó de la dita embaixada vullen degudament limitar e moderar.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fols. 177 v. y 179. *Manual de Novells...*, II, pág. 434.)

3

Barcelona, 15 junio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Dimecres, a xv de juny del any m.cccc.lxiii, dins lo verger de la Casa de la Ciutat aiustats a Consell...

Ítem, que mossèn l'ardiacha Carriera, com embaixedor del principat, torn al senyor rey de Castella per notificarli la embaixada que los deputats e Consell fan al rey de França, e per altres coses que seran vistes als deputats e Consell.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 180.)

4

Barcelona, 15 junio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Concell de xxxii e de xvi...

Lo dit die de dimecres, a xv de juny del any m.cccc.lxiii, dins lo dit verger aiustats a Concell...

Ítem, en ço que és demanat per la vila de Puigserdà, ço és, que un home, a despeses de aquella, vage ab los embaixedors elegits anar al christianísimo rey de França, havent nom de embaixedors del dit principat, ensemps ab los altres ja elets per los depütats e Concell, remeteren a les XII persones dels pensaments sens refferir.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 181.)

5

Barcelona, 16 junio 1463.

Deliberación del Consejo de Cien Jurados

Concell de Cent Jurats, tengut sobre elegir missatgers per anar al christianíssimo rey de França:

Dijous, a XVI de juny del any M.CCCC.LXIII, appellat lo Concell de Cent Jurats, e aiustat dins la gran sala de la Casa del Consell, segons semblant Concell és acostumat aiustar, e proclamat lo die abans en la vesprade e lo die present per lo matí, ab so de trompe e ab veu de pública crida, per los lochs acostumats de la dita ciutat, per en Raphel Pujol, crida públich de aquella.

Aquí fou exposat, per lo honorable mossèn Francesch Lobet, com per part del General de Cathalunya era stada eleta embaixada de III persones, ço és, l'abbat de Muntserrat, mossèn Johan de Copons e misser Pere Çavertés, síndich de Tortosa, per anar al christianíssimo rey de França, per les causes e rehons per los deputats e Concell e aquesta Ciutat concloses e deliberades.

E per quant les dites coses eren de gran importància, era necessari per aquesta Ciutat ésser eleta missatgeria qui ab la dessús dita anassen al dit rey de Castella (?), segons per lo Concell de XXXII e XVI era stat deliberat, ço és, que IIII persones de quescun stament. E per ço era posat en lo present Concell, a fi que aquell ne delliberàs ço que ben vist l'in fos.

E decontinent votat per lo dit Consell sobre lo dit fet, ço és, concordablement faheren la delliberació següent, la qual decontinent fonch lesta en lo dit Concell.

Lo dit Concell de Cent Jurats, qui és de nombre C.XXVIII, delliberà e conclòs, seguint la delliberació feta per lo Concell de XXXII e XVI, que sien eletes per lo dit Concell de Cent Jurats quatre persones en missatgers per aquesta Ciutat, ço és, una de quescun stament, qui, ab la embaixade eleta per los deputats e Concell del General de Cathalunya, vagen al christianíssimo rey de França axí com per ells és stat deliberat.

E que lo spatxament de la dita missatgeria, e lo que s'en portaran ab letras e instruccions, e fer aquelles e qualsevol altres coses dependents e emergents de la dita missatgeria, lo dit Concell de Cent Jurats ho remès e comès tot als honorables consellers e Concell de XXXII e XVI, presents e sdevenidors, de ample e bastant poder, e tant quant ne ha lo dit Concell de Cent Jurats, ab libera e general administració e pleníssima facultat.

E decontinent quescuns del dit Concell votaren, scrivint a part IIII persones en una cèdula, ab IIII lenques unices, ço és, una de quescun stament. E acabat de votar fonch fet scrutini de les dites ceduletes, en presència de tot lo dit Concell. E fonch vist clarament les més veus ésser dreçades, e per consegüent elegits en missatgers per al dit christianíssimo rey de França los següents, ço és, los honorables:

Ciutedà: mossèn Matheu dez Soler.

Mercader: mossèn Jacme Ceç Avaces.

Artiste: Johan Brujó, notari.

Manestral: Raphel Vilar, franer.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 181 v.)

6

Barcelona, 17 junio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Concell de xxxii e xvi...

Divendres, a xvii de juny del any mccccclxiii, dins lo verger aiustats a Concell...

Més avant, per quant lo dit honorable mossèn Jacme Cesavaçes, altre dels dits botiners, és stat elegit en un dels missatgers per aquesta Ciutat per anar al illustríssim rey de França, en loch seu e per absència sua, lo dit Concell elegí en botiner lo honorable en Bernat Casaldàguila, mercader.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 183.)

7

Barcelona, 17 junio 1463.

*Instrucciones de los diputados de la Generalidad de Cataluña
y Consejo de Barcelona a los embajadores al rey de Francia*

Instruccions

Instruccions per los molt reverents, egregis, nobles e magnífichs senyors deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya, fetes, ab intervenció e consentiment de la Ciutat de Barchinona, als reverents, magnífichs e honorables mossèn lo abbat de Montserrat, mossèn Johan de Copons, cavaller, e misser Pere Savertés, síndich de la ciutat de Tortosa, de les coses que per part del dit principat han a fer ab lo christianísimo senyor rey de França.

Primerament, los dits embaxadors hiran via dreta al dit christianísimo rey de França, on se vulla sie, al qual, besada la mà, si de usança serà e la sua altesa ho comporterà, reportaran recomendacions de part dels dits deputats e Consell, ab gest humil e pertinent, segons se mereix, supplicants aquella lus vulla assignar loch e hora per explicar.

En la qual hora assignada seran los dits embaxadors al loch, e, procehints ab gran gravitat, liuraran al dit christianísimo rey la letra de creença que s'en porten. E per bé agreciarse de la sua senyoria, lo dit mossèn l'abat de Montserrat proferrà en lenga latina alguna bona e ben composta oració, tota tirant a efecte de captar gràcia e benivolència de la sua magestat, en axí que la primera sitiada sie despesa en açò e en paraules gracioses e persuasives, segons conexeran los dits embaxadors vinga en plaer del dit illustríssimo rey.

E si la hora mateixa o après altra jornada la sua altesa volrà oir les coses de la embaxada, los dits embaxadors, seguints tota via la voluntat e ordinació del dit rey de França, explicaran a la sua excellència, per orgue del dit mossèn l'abat, com les deputats e Consell, representants lo dit principat, li referen gràcies infinides de la humaníssima e benigníssima tractació feta al dit mossèn Johan de Copons e a'n Joan Brujó e altres cathalans qui, partints de la Cort del serenísimo senyor rey nostre de Castella, germà aliat e confederat seu, passats per la sua altesa, e de

les paraules demostratives de gran amor e voluntat proferides de aquella, e reportades per manament e ordinació feta als dits deputats e Consell per los dessus dits, e encara per Normandia, rey d'armes de la sua Cort, entre les quals són per la senyoria sua, per sa mercè e benignitat se anomena cathalà, oferint fer per lo dit principat com a bons amichs, e aquell bé tractar e favorablement endreçar en totes negociacions. E continuants lur parlar diran los dits embaxadors que los dits deputats e Consell, havents a molta gràcia les dites coses e acceptant les ofertes, per lo semblant se oferen prests per tot lo possible e a tots beneplàcits, honor e servey de la sua excellent senyoria.

Explicaran més avant, per orgue del dit mossèn l'abbat, com sabut per los dits mossèn Johan de Copons e rey d'armes que lo dit christianíssimo rey de França lus havia dit serie content los comerci e negociacions se faessen de dos vassalls e súbdits ab aquest principat, com aquells no hagués tenguts ne tengut per enemichs, encontinent, per metre en pràctica la confiança que se ha en les sues reials paraules, e atesa la aliança, germandat e confederació dessus dites, han dat orde se és publicat en la dita ciutat de Barchinona e per tot lo dit principat lo dit comerci, juxta forma de la preconcitació feta, de la qual los dits embaxadors s'en porten còpia. E suplicaran la sua altesa sie de mercè sua, si fet no és, mane semblantment ésser publicat promptament per sos regnes e terres, e que de fet se face per molts bons respectes, e signantment per la utilitat e bon avenir dels tots e de la cosa pública.

E per quant en les coses deval scrites ha entrevingut personalment lo dit mossèn Joan de Copons, ço és, en Castella com embaxador del dit principat, e après a cas passant per lo dit christianíssimo rey de França, e és informat de moltes particularitats, és vist als dits deputats e Consell les coses devall mencionades sien explicades per orgue seu en la primera o segona o altres o altres sitiades, segons conexeran los dits embaxadors ferse deia expedient ésser per benefici dels fets. Ço és, que com los asserts compromès e sentència arbitral que's diu ésser promulgada entre lo dit senyor rey nostre e lo rey don Johan, e les coses en ella contengudes, e totes les circumstàncies e negociacions sien stades meneiades dolosament per alguns dels consellers e entrevenidors qui per part lur han cabut, sens sabuda dels dits deputats e Consell e de lurs embaxadors, e per consegüent sens ferma voluntat e consentiment de aquells, per ço són nulles e invalats e de no alguna eficàcia en respecte de les coses consernents interès del dit principat e de la cosa pública de aquella. Suplicants devotament la altesa del dit christianíssimo rey de França que com tals coses sien contra leys divines e humanes, e en grandíssimo interès del dit principat, del qual alre que serveys la corona de França no ha haguts, explicant aquells que en record li vindran, plàcia a la sua excellència mane revocar la dita asserta sentència, com a de si nulla en respecte del dit principat, per ésser fet compromès de causa aliena e sentència sens potestat promulgada, açò maiorment considerat que al dit christianíssimo rey és stat dat entendre, segons per lo dit mossèn Copons, haventho de sa senyoria, és stat referit, que totes les coses se fahien ab voluntat e consentiment dels dits embaxadors, ço que cesse ésser ver, ab deguda reverència parlant. E per ço hi deu ésser la sua senyoria més inclinada, com a virtuosíssima e qui dels tèrmens de justícia lunyantse no ha acostumat. E si la sua clemència tal revocació fer no volia, almenys, quant en ella és, ab acte suspena lo efecte de aquella en les coses tocant lo dit principat, e en conduhir açò se haien los dits ambaxadors ab gran cura e diligència, husants de totes honestes paraules, pràctiques, persuasions e cauteles que'ls serà vist, e segons de lur prudència e providència plenament se confie.

Suplicant més avant, per orgue de dit mossèn Copons, lo dit christianíssimo rey, per mercè sua, vulla fer desliurar la virtuosíssima princessa de Navarra, e aquella restituir en sa pristina llibertat, com sie molt pertinent a la sua dignitat reyal, segons

en los dies passats ha scrit al dit principat, manantli restituhir son stat per manera puixe viure com la sua excellent persona e lo casal d'on devalla merexen.

E per quant, segons los dits embaxadors saben, la vila de Puigcerdà e comdat de Cerdanya stant en molta congoxa, a la qual remediari deu ésser cercada e trobada via e manera, per ço sien attents los dits embaxadors que algun dels rahonaments que s'hauran ab lo dit christianíssimo rey donen orde, vinguen a recaure com a cosa incidentment pensada, a parlar d'aquest material, e ab paraules pertinents e accomodes excusar los qui les dites vila e terra defenen per observança de la fidelitat e de la incorporació e indissolubla unió, feta e jurada de aquella ab lo dit principat, attès maiorment que a ells no conste ésser per via de empenyorament o per altre contracte transferits en mans del dit christianíssimo rey, e que la sua altesa los deu haver e reputar per millors, car tal farien per aquella si de fidelitat obligats li eren, e per aquella morir se lexarien, com han acostumat los fidelíssimos cathalans. E si per lo dit christianíssimo rey dirà tenir lo contracte, al qual no fluxeria, serà suplicat aquell per mercè sua sie vist e dada còpia autèntica, a fi les coses se componguen amigablement e pertinent, e no per lo modo que's fa per aquestes vies e altres, que als dits embaxadors seran bé vistes fàcilment se deurà obtenir remedi.

E del succès de les coses dessús dites e de particularitats e noves, si de essencials occorreran en Cort del christianíssimo rey de França, los dits embaxadors, ab lurs letres, certificaran freqüentadament los dits deputats e Consell.

E juren los dits embaxadors a Nostre Senyor Déu e als seus Sancts IIII Evangelis que directament o indirecta, públicament o amagada, per si ne per altres no procuraran en comú o particular alguns oficis, beneficis o altres utilitats o gràcies del dit christianíssimo rey, no entendran en altres coses sinó en les dessús dites. Dat. en Barchinona, a XVII de juny del any M.CCCC.LXIII. — Petrus de Belloch.

(ACA, G[eneralidad], reg. 679, fol. 121.)

8

Barcelona, 18 junio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Dissabte, a XVIII de juny del any M.CCCC.LXIII, aiustats...

E après fonch proposat per lo honorable mossèn Steve Mir, altre dels dits consellers, com los missatgers per aquesta ciutat elegits devien ésser desempatxats, axí en fer les instruccions e letres com en bestraure a quescú d'ells algunes quantitats, e en altra manera convenia per lo present Concell donarlos expedició, a fi que prestament posquessen partir. E era stat pensat entre ells dits consellers que per ço que les dites coses haguessen millor recapte fossen eletes algunes persones del present Concell, qui haguessen càrrech de exequitar los dits fets.

E proposades les dites coses, per lo dit Concell fonch deliberat e conclòs que los honorables consellers e les XII persones eletes sobre los pensaments, o aquell nombre qui a present és del Concell de xxxii, haïen càrrech de fer e apuntar les dites instruccions, letres e altres coses qui per expedició de la dita missatgeria sien necessàries, e après apuntat que ho refïren al present Concell.

Més avant deliberà lo dit Concell que sien bestrets als dits IIIII missatgers, en acorriment de lur salari, ccc florins d'or, ço és, a quescú d'ells cent florins d'or, e al lur clavari o bosser c lliures.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 184.)

9

Barcelona, 20 junio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Dilluns, a xx de juny del any M.CCCC.LXIII...

Que les instruccions fetes als embaixadors, qui han anar al christianíssimo rey de França, que negú no sente lo effecte de aquella, sinó les XXIII persones del pensament a qui són stades remeses, fins IIII jorns après que los dits embaixadors seran partits. E que los dits embaxedors partesquen de la present ciutat dimecres per tot lo dic.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 184 v.)

10

Barcelona, 21 junio 1463.

Carta de los diputados del General a Joan de Copons

Al molt honorable e molt savi mossèn Johan de Copons, hu dels ambaxadors del principat de Cathalunya.

Molt honorable e molt savi mossèn: Alguna admiració en nosaltres s'és causada per causa de la vostra súbita partida, la qual jatsie cregam e sapiam aquella haveu feta per bons respectes, tots a bé de aquest principat, emperò per los ignorants e maliciosos no sens algun scàndol és comprès.

Per ço vos pregam e requerim, tant afectadament quant podem, que on se vulle lo correu portador de aquesta vos trobarà spereu aquí vostres comembaxadors, los quals encontinent partiran ab les instruccions e tot recapte. Açò per res no haie falla, si'ns desitjau complaure. E sie Nostre Senyor Déu ab tots.

Dat. en Barchinona, a XXI de juny del any mil cccc.LXIII. — Pere de Belloch.

Los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya, a vostre honor prests.

Domini deputati et Concilium mandavit mihi. — Anthonio Lombard.

(ACA, G, reg. 679, fol. 61 v.)

11

Barcelona, 21 junio 1463.

Carta de los diputados del General a los embajadores a Luis XI

Als reverents e molt honorables senyors los ambaixadors del principat de Cathalunya, destinats al christianíssimo rey de França.

Reverents e molt honorables senyors: Si lo honorable frare Pere Johan Ça Plana, comenador d'Orla, hu de nostre Consell, vos haurà mester a suplicar lo christia-

níssimo rey de França per recuperació de la dita comanda fundada en Rosselló, ab la present vos ne donam licència e facultat, no obstant la stretura contenguda en vostres instruccions, a la qual quant a açò dispensam.

Dat. en Barchinona, a XXI de juny del any mil cccc.LXIII. — Pere Belloch.

Los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya, a vostre honor apparellats.

Domini deputati et Concilium mandavit mihi. — Anthonio Lombard.

(ACA, G, reg. 679, fol. 62.)

12

Barcelona, 22 junio 1463.

Carta de los diputados del General a Luis XI

Al molt alt e christianísimo senyor lo rey de França.

Christianísimo e virtuosísimo senyor: A vostra gran e excellent senyoria tra-metem, per part d'aquest principat, mossèn lo abbat de Montserrat, mossèn Johan de Copons e misser Pere Severtés, exhibidors de la present, ab càrrech de explicar a aquella algunes coses en instruccions dades.

Suplicam adonchs devotament vostra excellència sie de mercè sua vulle los dits ambaixadors benignament oyr, e dant a aquells fe e creença haver per recomenades les negociacions del dit principat, segons havem confiança de vostra gran e subirana senyoria, la qual Nostre Senyor tingue en sa protecció e guarda.

Scrita en Barchinona, a XXII de juny del any mil cccc.LXIII.

De vostre excellència devots servidors, qui en gràcia de aquella se recomanen, los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Domini deputati et Concilium mandavit mihi. — Anthonio Lombard.

(ACA, G, reg. 679, fol. 62.)

13

Barcelona, 22 junio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Dimecres, a XXII de juny del any M.CCCC.LXIII...

Que los embaixadors destinats anar al christianísimo rey de França sien portats ab una galea sotil fins a Cobliure, e que'ls sia feta bestreta de dos mesos ab salari acustumat, e que'ls sia bestret a raó de florins corrents per los dits dos mesos, restant après a voluntat e àrbitre dels deputats e Concell si seran pagats a raó de florins d'or o de florins corrents.

Ítem, que ab los dits embaixadors vaie un notari o scrivent per secretari, com a jurat de l'escrivà maior de la Deputació, al qual sia bestret per semblants dos mesos, ab XII sous de salari per quescun jorn. E que li sien liurats de pecúnias del General fins en L florins, per convertir aquells en correus qui iran e vendran durant la dita embaixada, ab açò emperò que de aquells tingua compte per qu'en puixe dar bona rehó...

E com en lo dit Concell per part dels diputats e Concell, ultra les dites del·liberacions, fos reportat que plagués al dit Concell donar orde ab diligència de haver pecúnies per lo General, axí per servir a la expedició dels dits missatgers com en altres coses necessàries...

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 185.)

14

Barcelona, 23 junio 1463.

Salida de Barcelona de los embajadores de Cataluña enviados a Luis XI

Missatjeria per França.

Dijous, a XXIII [junio 1463]. Aquest jorn, ja hora tarda, se reculliren ab una galera del comte de Pallars lo abbat de Montserrat e mossèn Pere Çavertés, sindich de Tortosa, missatgers elegits ensemps ab mossèn Johan de Copons, qui ja era partit primer del principat de Cathalunya, e encara ab mossèn Matheu dez Soler, ciutadà; mossèn Jacme Cesavaces, mercader; en Johan Brujó, notari, e Rafel Vilar, tamborer, per part de la ciutat de Barchinona, tots vii missatgers destinats per part de aquest principat anar al il·lustre rey de França, per raó de la guerra qui era en aquest temps entre los fidelissims cathalans, que mentenien lurs libertats, de una, e lo rey d'Aragó, de la part altra.

Menàrense per secretari de la embaxada, ço és, los iii primers del General, lo discret en Nicholau Sala, notari, hu dels ajudants ordinaris de la scrivania de la Diputació. E los de la ciutat s'en menaren lo discret en Francesch Martí, menor de dies, notari e hu dels scrivans de la Casa de la Ciutat de Barchinona.

(ACA, G, reg. 7, fol. 57. Cfr. *Manual de Novells...*, II, pág. 435.)

15

Barcelona, 28 junio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Dimarts, a XXVIII de juny del any M.CCCC.LXIII...

Aquí fonch reportat, per part dels diputats e Concell, certa elecció feta per persones eletes sobre lo salvo conduyt demanat per lo christianíssimo rey de França per sos embaixedors e per certa gent d'armes meses en Empurdà, per lo honorable mossèn Johan de Copons, altre dels embaixedors de Cathalunya, la qual deliberació fonch lesta en lo dit Concell e és del tenor següent:

Ítem, del·liberaren e conclogueren que les letres e salconduyt trameses per lo christianíssimo rey de França, e encare les letres dels embaixedors del principat trameses al dit rey de França, e una particular de mossèn Copons, sien insumades al senyor loctinent e als honorables consellers e Concell de xxxii e xvi de la Ciutat de Barchinona. E que sobre lo contengut en aquella se face provisió deguda e necessària, elegint per exequió de les dites feynes lo reverent abbat de sanct Benet, mossèn Vilademany, e mossèn Jacme Ros, los quals aquelles apunten e ho reffiren al present Concell.

E hoyda e entesa la dita delliberació, lo dit Consell lohà, aprovà e consentí a n'aquella, e foren elegits per les dites coses ab refferir los honorables:

Ciudadà: mossèn Johan Lull.

Mercader: mossèn Bernat Oliver.

Artiste: Anthoni Vinyes, notari.

Menestral: Salvador Spano, argenter.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 186 v.)

16

Barcelona, 2 julio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Concell de xxxii e xvi sobre les instruccions e letres dels embaxadors e per la crida fahedora dels qui parlen en favor del rey Johan.

Dissabte, a ii de juliol del any M.CCCC.LXIII, dins lo verger de la Casa de la Ciutat...

Aquí fonch exposat per lo honorable mossèn Pere Johan Serra, altre dels dits consellers, com lo present Consell era aiustat per hoyr les instruccions per los deputats e Concell fetes als embaixadors, e encare les que són fetes per aquesta Ciutat al mis-satger de aquella, e la letra de crehença per al christianísimo rey de França.

E lo dit Consell, hoydes les dites instruccions e letres, havent aquelles per bones, delliberà fossen fetes e expedites.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 188.)

17

Montpeller, 4 julio 1463.

Carta de Jaime Ces-Avaces a los conselleres

Molt honorables e de gran saviesa senyors: La causa de la present és que perquè nosaltres havem anar molt dintre terra allà hon és lo rey de França, per aquelles parts no se ha forma de poder haver diners, a mi ha convengut, pus no'm podia ajudar del crèdit a Tolosa, de pendre ací quatrecenta scuts d'or d'en Bernat de Casasage, los quals haureu a pagar aquí a madona Eulàlia, muller d'en Gaspar de Casasage, com veureu per letra del cambi, perquè plàcieus ferhi bon compliment. E sie Jesús ab tots.

Prest a vostre servey e hordinació. — Jacme Cesavaces.

Escrita en Muntpaller, a iiii de juliol del any M.CCCC.LXIII.

Als molt honorables e de gran saviesa senyors los consellers de la ciutat de Barchinona.

Rebuda de mossèn Jacme Cesavaces, a viii de juliol del any M.CCCC.LXIII, sobre cert cambi per ell pres.

(AHCB, CCO, año 1463, fol. 82, serie X, vol. 33.)

18

Barcelona, 4 julio 1463.

Carta de los consellers a Luis XI

Al molt alt e molt excellent e christianíssimo lo senyor rey de França.

Molt alt e molt excellent e christianíssimo rey: A vostra majestat tremetem mossèn Matheu dez Soler, mossèn Johan Cesavaces, Johan Brujó e Raphel Vilar, ciutadans d'aquesta ciutat, en missatgers elegits, per explicar a vostra senyoria, de part nostra e de la dita Ciutat, les coses a ells comeses.

Per ço, molt alt e molt excellent senyor, a vostra gran excel·lència quant més podem supplicar sia de vostra mercè voler los dits missatgers benignament reebre e hoir e darlos plena fe e crehença en tot ço que explicaran a vostra real persona de part de la dita Ciutat e nostra, axí com si a vós, senyor molt alt, nosaltres personalment ho explicariem.

E la divinal providència vulle conservar vostra gran senyoria pròsperament per lonch temps al felicíssim regiment de sos regnes e terres.

Scrita en Barchinona, a *iiii* de juliol del any *M.CCCC.LXIII*.

De vostra gran excel·lència humils e devots servidors, los consellers de Barchinona. (AHCB, "Lletres closes", VI-23, años 1462-1468, fol. 36 v.)

19

Barcelona, 4 julio 1463.

Carta de los consellers a sus enviados a Luis XI

Als molt honorables e molt savis senyors los missatgers per la Ciutat de Barchinona trameses al christianíssimo rey de França.

Molt honorables e molt savis senyors: Per lo present correu trametem a vostres savieses, ensemps ab aquesta letra, les instruccions per vosaltres e per lo Consell de *xxxii* e *xvi* fetes per causa de vostra missatgeria, les quals són quasi consemblants e de un mateix effecte que són les dels embaixadors del principat, segons en aquelles largament veurets. E per lo semblant vos trametem una letra, per al christianíssimo rey de França, de crehença a vostres grans savieses.

Pregamvos affectuosament que en les coses contengudes en les dites instruccions e en los actes de vostre missatgerie vos haiats ab aquella diligència, sollicitut e virtut que de vosaltres se pertany, e nosaltres indubítadament confiam, a fi de que prenguen aquella bona e singular fi e conclusió que per nosaltres e per vosaltres és sperada e desitjada.

E sia, senyors molt honorables e molt savis, la divinat vostre guarda.

Scrita en Barchinona, a *iiii* de juliol del any *M.CCCC.LXIII*.

Los consellers de Barchinona, a vostre honor apparellats.

Aprés havem pensat per si per algun cas les instruccions que us trametem se perdien, que us regiats ab aquelles dels embaxadors de Cathalunya, com totes sien, segons dit és, de un mateix effecte.

(AHCB, "Lletres closes", VI-23, años 1462-1468, fol. 37.)

20

Barcelona, 6 julio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Dimecres, a vi de juliol del any M.CCCC.LXIII...

Ítem, que lo noble mossèn Guerau de Cervelló, mossèn Steve Pujol, surrogat del reverent abbat de Muntserrat, e Bernat de Marimon, haien càrrech de fer ministrar e trametre vitualles e altres coses necessàries a les galeas qui són en la Illa de Manorcha, sens referir.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 189 v.)

21

Barcelona, 8 julio 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Divendres, a viii de juliol del any M.CCCC.LXIII...

Ítem, que sia scrit als embaxadors qui són ab lo il·lustríssimo senyor rey de França de la novitat feta per los francesos a la vila de Beguà, e per las cominacions que fan de darlos a foch e a sanch, lo que és de molta maravella, attès lo sobressehiment de guerra qui encare dure e per altres rehons en la letra deduïdors.

(AHCB, "Deliberacions", años 1462-1463, serie II-15, fol. 190 v.)

22

Barcelona, 9 julio 1463.

Carta de los diputados de la Generalidad de Cataluña a los embajadores enviados a Luis XI

Als reverents, magnífichs e honorables senyors los embaxadors del principat de Cathalunya, tramesos al christianísimo rey de França.

Reverents, magnífichs e honorables senyors: Vostra letra de Montpaller havem reebuda, per la qual restam avisats de les coses fins a la hora subsaguides, e com lo il·lustríssimo rey de França és en Tos, en Torena, en lo qual loch vos convé anar. Plaer havem del bon agraiar que us feu ab los francesos, car totes coses que haien respecte a confederació ab ells e a la acústumada negociació e comerci molt nos contenten. Ja volríem fósseu ab lo dit christianísimo rey per les coses que us són acomenades, del succés de les quals continuament nos avisau. Les noves de part d'açà són que, lo jorn de sant Pere prop passat, nostres galerés prengueren la vila de Mahó e tota la ylla de Manorcha, exceptat Ciutadella, a la qual se declinaven. Creem molt prest serà en mans del principat, car nosaltres hi trametem un balaner fornit de gents, artellaries e altres coses necessàries.

De Castella havem rebuda una letra de nostre embaxador. Haiau a cert la gran gelosia és crescuda per vostra anada.

Lo senyor don Johan, loctinent, e los embaxadors del senyor rey han hagut letres de sa senyoria, les quals han comunicades a molts de nostre Consell, per les quals se veu gran perseverança en la persona del dit senyor rey de la empresa, ab prou senyals permattents bon succés de les negociacions. Nosaltres, però, stam en punt que a les obres de fet posariem dubte, quant més a paraules, e ab la ajuda de Déu mirarem bé per tot.

Los dits embaxadors han propòsit en nostre Consell o si volem prorogació e novell sobrehiment de guerra, atès que lo terme del qui corre deu spirar a xxxiii del present mes, ells ho conduhirien en açò. Per nosaltres serà pensat e per tot mirat.

Ir rcebem letra dels còsols de Bagà, ab gran querimònies de la gent d'armes de França que era en Puigcerdà, e de la qual hi ha devallada gran part a cavall e a peu, volents aquella pendre. Han cremat lo reval, però constels bé, manassen tornarhi e dar la vila a foch y a sanch, de què tenim gran admiració.

Plàcieus decontinent provehir ab lo dit illustríssimo rey mane star sots capitania e súbdits, specialment lo comte de Foix e altres gents a sa altesa sozmeses, comedits e comedides, e no fer guerra a les terres de aquest principat adherents a nostres deliberacions, car pèr una letra a nostres mans venguda en favor del dit rey ab dccc lances, lo que creure no podem, atseses les coses referides per vós, mossèn Johan de Copons.

La intenció e voluntat nostras serien haver ab ells bona confederació e amistança. Açò és master sia promptament a efecte deduhit, car del contrari inconvenients se sperarien.

E per avís vos trametrem còpia de una letra que lo dit rey don Johan fahia a mossèn Rabolledo e és stada presa, ab la qual veureu qual intenció té en servar la treva subvingint nosaltres haver aquella rompuda, lo que sabeu no passar axí.

No res menys ab la dita letra era una patent provisió o donació en pergamí feta a cert home per lo dit rey don Johan, nomenantse *Rex Aragonum, etc. Comes Rossilionis et Ceritanie*. Si açò ve en derogació del dit christianísimo rey de França o no, remettem ho a la veritat, feune paraula a la sua magestat en lo loch e temps oportuns.

Per aquesta no havem més a dir. Nostre Senyor Déu sie en protecció dels tots e direcció dels negocis que proseguim.

Dat. en Barchinona, a viiii de juliol del any m.cccc.lxiii. — Petrus de Belloch.

Los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya, a vostra honor aparellats.

Domini deputati et Concilium mandavit mihi. — Anthonio Lombard.

(ACA, G, reg. 679, fol. 83.)

Carta de los diputados de la Generalidad de Cataluña a Luis XI

Al illustríssimo e christianísimo senyor lo rey de França.

Illustríssimo e christianísimo senyor: De vostra excellència havem rebuda una letra, ab la qual nos pregue deguéssim e haïam per scusat mossèn Bernat Castelló del ofici de deputat, per quant vostra altesa ha mester aquell per son servey. E axí

mateix vullam desliurar del arrest mossèn Berenguer d'Olms, cavaller vasayll de aquella, certificantnos que açò pendrie a gran servici vostra maiestat, del qual en son cas serie bé recordant.

A les quals coses, senyor molt alt, regraciants a vostra excellència la demostració de amor, responem, quant al fet del dit mossèn Castelló, nosaltres per contemplació de vostra maiestat procehirem en manera serà contenta.

Quant al fet del dit mossèn Berenguer d'Olms, sie certa vostra mercé que durant lo son arrest és stat bé tractat. Veritat és la hora que la dita lettra havem reebuda ell era desliurat e partit per anar a sa casa. Si aquella haguéssem reebuda ans de sa partida, haia a cert vostra celsitut haguérem fet tot lo possible per la sua desliuració, en manera haguera conegut que per sguard de aquella fóre stat favorablement endressat, axí com creem vostra senyoria faria lo semblant per nosaltres e aquest principat, qui's dispondrà segons li serà possible al servey de vostra gràcia e excellent senyoria, la qual aquella suplicam haie per bé recomenats nostros embaxadors e les faenes de què tenen càrrech, e tenga Nostre Senyor Déu en sa protecció.

Scrita en Barchinona, a XIII de juliol del any M.CCCC.LXIII.

De vostra excellència devots servidors, qui en gràcia de aquella se recomanen, los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Domini deputati et Concilium mandavit mihi. — Anthonio Lombard.

(ACA, G, reg. 679, fols. 85 y 85 v.)

24

Barcelona, 27 julio 1463.

Carta de los diputados y Consejo de la Generalidad de Cataluña a sus embajadores en Francia

Als molt reverents, magnífichs e honorables senyors los embaxadors tramesos al christianíssimo rey de França per part del principat de Cathalunya.

Reverents, magnífichs e honorables senyors: Com per altres vos havem scrit, los capitans Çalatzar, Çamarra e altres del christianíssimo rey de França qui són restats en Cerdanya, no obstant la treva o sobracehiment de guerra, ne vostra tramesa, han fetes e fan corregudes a les viles de Bagà, Pobla de Lillet e altres de aquest principat.

Ara vos certificam ab no poch enuig e congoxa que ells e una flota de gascons són devallats a la ciutat de la Seu d'Urgell, a la qual són entrats a tracte de alguns parcials qui dintre eren, e han aquella correguda e desrobada, e portats xxx hòmens presoners dels millors e més afectats. Aprés són tornats en Serdanya, lexada alguna stablada en la dita Seu, e encara cominen entrar en Pallars. Açò són coses de gran admiració e molt contràries al que per vós, mossèn Copons, nos és stat referit.

Per ço vos pregam e encarregam com més podem decontinent provehiscau a aquells ab lo dit ilustríssimo rey, suplicant la sua senyoria scrive promptament e ab eficàcia al comte de Foix e als capitans dessús dits que tornen a loch les coses per ells e lurs gents innovades, en derogació e dan de aquest principat, e cessen de fer tals o semblants novitats, car nosaltres e aquest principat, confiants de les paraules per vós dit, mossèn Copons, e per lo rey d'armes proferides en nom del dit serenísimo rey, havem feta e fem bona tractació als vassalls e súbdits de la sua altesa. En açò és mester doneu recapte promptament, per manera se obtingue d'ells lo repòs predicat. E sie Nostre Senyor Déu ab tots.

Dat. en Barchinona, a xxvii de juliol del any M.CCCC.LXIII. — Petrus de Belloch.
Los deputats del General e Consell del principat de Cathalunya, representants lo dit principat, a vostra honor apparellats.

Domini deputati et Concilium mandavit mihi. — Anthonio Lombard.
(ACA, G, reg. 679, fol. 103.)

25

Meslay, 8 agosto 1463.

Carta de Luis XI a los consellers

Loys, par la grâce de Dieu roy de France.

Très chers et grants amis: Nous avons oy Bernardus Aulonet, les gents de l'ambaxade de depputés de Catheloigne, de vous et autres de leur Conseil representants la principaulté, envoyez en ambaxade par devers nous. Ausquels nous avons octroie toutes les choses que ils nous ont de par vous requises. Ainsi que par nos littere patentes sur ce octroyre pourver veoir et que par Jehan Bernat de Marimont, lequel pour ceste cause et autres touchans le bien de notre royaume e de la dite principaulté, et en special de la cité de Barselone, nous envoyons pontement par delà pour los vous dire et declairez bien Aulong de par nous ferez acertenez. Et vous prions et que audit Bernart de Marimont, vous vueillez adionster for et le croire touchant la dite matière comme nous mesmes. Et cependant notre intencion est de besongner aute les dites gents de la dite ambaxade e stans pardera en manière que ce scrà le bien proufit et utilité de la dite cité de Barselonne et de tout le pais de Catheloigne et que en devez esere contens.

À Meslay, le huitième jour d'auost [1463]. — Loys (*firma autógrafa*). — Toustan.

À nos très chers et grans amis les conseillers de Barselonne e leur Conseil.

Rebuda del senyor rey de França, a xxvii de agost del any M.CCCC.LXIII, sobre crehença per ell acomenada al honorable mossèn Joan Bernat de Marimont.

(AHCB, Pergaminos reales de Luis XI.)

26

Barcelona, agosto 1463.

Albarán del correo de la Ciudad

Albarà d'en Thomàs Carreres, correu de la Ciutat, de la mesada de agost, any M.CCCC.LXIII.

Ítem, los quals ha pagats a'n Pere Luis Tatxer, per certes letres que ha aportades dels ambexadors de la Ciutat qui són en la cort del rey de França, dressades als dits honorables consellers: sinch florins d'or.

LXV sous.

(AHCB, "Correu i Menut", años 1458-1472, serie XX-1, fol. 75.)

27

Barcelona, 2 setiembre 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Dijous, a II de setembre del any M.CCCC.LXIII...

E hoyda la relació de les coses per lo dit mossèn Johan Bernat de Marimon feta del que ha dit per part del dit sereníssimo senyor rey de França...

Lo dit Consell... deliberà e conclòs...

... que en les coses dites per lo dit mossèn Marimon, lo dit Concell deliberà e conclòs que los honorables consellers, ab les persones qui ja són stades eletes, axí per lo General com per la Ciutat, vegem, pensen e apunten lo que sobre los dits fets serà fahedor e après ho refferen al present Consell.

(AHCB, "Deliberacions", años 1463-1465, serie II-16, fol. 21.)

28

París, 2 setiembre 1463.

Carta de los embajadores de Barcelona a los consellers

Molt honorables e de gran saviesa senyors: Nosaltres havents a memòria haver per sabut, axí per relació de nostres maiors e antichs pares de aqueixa ciutat com *aliis*, ab quanta amissió de personas, ab quant scampament de sanch, e descans o destrucció dels béns de fortuna, aqueix principat, e signantment aqueixa ciutat, e los dits pares passats han adquirides les libertats, axí universals com specials, per les quals fins vuy s'és mantengut aqueix principat, e aqueixa ciutat s'és feta gran, e tenint devant los ulls lo perdiment e total extinció, los quals en dites libertats saguintse les coses sotsrites són aparellats e promptes, e açò és manifest a nosaltres per moltes coses que ara stants en lo servey vostre vehem e hoim, havem deliberat fer a vostres grans saviesas la present, per avisar aquelles e fer les previstes dels contraris e promtes a las provisions obvians als dits contraris.

Nosaltres havem per cert, per moltes vias, que axí per lo rey de França com per altres quoadjudants seus, entre los quals ne ha alguns ciutadans de aqueixa ciutat, és treballat que, per fas o per ne fas, aqueix principat sie francès, no mirant si los ligams ab los quals nosaltres mateixos nos som strets al rey de Castella són dissolts, o no curant, encare, si tal cosa es útil al principat o no. Aquestes coses dies ha són algun tant sentides, però no ab tanta fervor com vuy nosaltres sentim, car informat lo rey de França, però no sabem qui, que don Johan de Beamunt és gran contrari en aquest negoci, com exercesque la juridicció aquí per nostre rey e senyor, e stant axí los treballants aquí per ell no poden o no gosen ten apartament manciar aquest negoci, si us ha comptat *proprio motu* e sens precedent rahó un miracle, qui diu en lo passat s'és esdevengut en un bosch prop aquesta ciutat, ço és, que los navarros qui eren ací en cert nombre, volents trahir aquesta ciutat, ab cert giny de un home de sciència qui prehicava deffora, prop en lo dit bosch, traqueren lo poble sens armes, e com foren defora donaren sobre ells, fahentsne gran naufrag, de què és restat, disponent Déu, que de aquell bosch tallant los arbres de

la part hon staven los navarros, lançantlos en l'ayga, se affonen encontinent, e tallant aquells de la part hon stave lo poble, lançantlos en l'ayga, no s'affonen, concloent lo dit rey que los navarros són gent malvada e disposta a fer trahicions, e que nosaltres e aqueixa ciutat s'en guardàs axí d'ells com de castellans, aiustanthi que aqueixa ciutat ne té hu appellat Johan de Beamunt, dispost molt a tota malvestat, e que faran bé que no fiem massa d'ell.

E après lo senyor rey és anat a càssà, en aquella part de aquell bosch, e trobantse un servidor del abbat, lo y tornà dir, mostrantli lo bosch e comatentli que'ns digués que'ns guardàssem de castellans e navarros, e signantment del Johan de Beamunt, lo qual, si aqueixa ciutat no s'en guardave, faria qualche malvestat. E encare après nos és stat dit per altres qui lo y han hoit dir tostems, mostrants en gest e en paraules que lo dit don Johan li fa gran nosa en aqueixa ciutat. Bé havem nosaltres per cert que ho diu lo senyor rey, per informacions que li fan hòmens de aquí mateix, pensants ésser comtes si Cathalunya era francesa, e erranse, car haien pèr cert que en aquell cars o ells o als seus vendran en punt que no gossaran dir sien hòmens. Lo dit senyor és de tanta benignitat e justícia, que si sinistres informacions no eren, ell se arrecglaria en altra forma, e no curaria cerquar les dites coses, de les quals vuy instant aquells se entremet.

Més avant, per corroboració de les dites coses, avissam vostres grans saviesas com havem sentit que mossèn Galceran Oliver, que com saben vostres grans saviesas és ací per lo rey d'Aragó, ha dit al dit rey de França com ell coneix que Cathalunya és perduda per lo rey d'Aragó, e que's treballarie fos del dit rey de França, e que ell, pus ha fet quant podia per lo rey d'Aragó, e és en l'*ultimum* de potència, e no li resta pus ferse, vol condonar en ço que fer pusque, e ha delliberat donarse al dit rey de França e per ses forces treballar lo dit principat sie seu, e que les gents de aquell són en tres diferències: uns volen ja lo dit rey de França, e aquests són molts e han gran part en aqueixa ciutat; altres resten de la opinió del rey d'Aragó, e de aquests hi ha molts parents seus e personas qui són de sa opinió, e aquests ell ab sos treballs los farà adherir a la part del dit rey de França; restant alguns qui tenen la opinió del rey de Castella, al qual per lurs necessitats se són donats, e aquests treballanthi tost seran portats a la opinió dels altres.

Emperò hi ha dos contraris, ço és, don Johan de Beamunt e mossèn Copons; de aquests ell no pendria càrrech de res de don Johan, més que lo dit senyor, per los medis que li seran vists, hi do lo recapte que ha mester, que ell no'n pendria negun càrrech.

De mossèn Copons dix lo dit mossèn Galceran que tostems que lo senyor rey trobarà pler que ell se afronta ab ell denant lo dit senyor, que jatsie entre ells haia alguna de sa amistat, que ell creu que tots seran avenguts, e que lo dit mossèn Johan de Copons fàcilment serà conduhit en ço que lo dit senyor volrà. E aquestes coses dites per lo dit mossèn Galceran són stades ab gran sacret revelades al dit mossèn Copons, lo qual encontinent nos ha manifestades.

E axí veien vostres grans saviesas, mossenyors molt honorables, totes aquestes coses e quin senyal fan, car nosaltres no agradantnos, e considerants a què vendrien les libertats de Cathalunya si les dites coses, *maxime* per la forma que's manegen, venien en effecte, ne stam tots alterats, e havem delliberat fervos la present, per la qual sien vostres grans savieses de tot certificades, e que res no puxau ignorar, e notificantvos que no solament per las vias explicades, més que per moltes altres, nosaltres sentim que axí com ací se fa gran treball en e per los dits affers.

Supplicantvos que axí en la vostre present anyada, com encare en la elecció dels novells regidors, mostrant la present als Concells *et aliis*, fassats tots los preparatoris que ferse pusquen per obviar a la pèrdua de tantes libertats que aqueixa ciutat en

lo passat ab tant de treball ha obtengudes, les quals per los dits maneigs vos fem certs, si discretament e en la forma que de vostres savieses se pertany no y és provehit, vendrien a total pèrdua. A nosaltres ací no és res dit. Sien certes vostres grans savieses que si lo cars si vindrà, nosaltres no entenem a fallir a les coses útils e honorables en aqueixa ciutat, ne a la conservació de les libertats de aquella.

Ja per Johan de Beortegui e Pere Mayans hauran vostres grans saviesas rebudes les provisions dels comercis obtenguts del senyor rey e convengut ab los de Prohença, e encare per relació dels dessús dits haureu sabuda la exequció e crides fetas per aquells, e per ço en la present non volem més scriure, per no attediar vostres saviesas.

Veritat és, mosenyors molt honorables, que fins la present jornada no havem feta menció a vostres grans saviesas de la exequció de dos caps contenguts en vostre instrucció: hu concernent la princessa de Navarra, altre tocant la sentència donada per entre los reys, etc. Sien certificades vostres grans savieses que lo no fèrvosen menció no és procehit de oblit, ni de havernos leixats los dits dos caps de exequutar, mas per quant no han perfecció fins la present jornada, car jatsia haïam parlat e suplicat lo senyor rey, servada vostre instrucció, de la liberació de la dita princesa, lo senyor rey emperò, per quant se ocupa molt en cassar, fins lo present jorn no'ns ha dada resposta sobre lo dit fet, differint de jornada en jornada, e nosaltres, considerants lo dit negoci no haver tanta necessitat, no havem volgut affaxugarne lo dit senyor, sperant sahó en la qual més fàcilment hi sie dada conclusió a pler e bona voluntat del dit senyor.

De l'altre cap tocant la dita sentència, és veritat que entre nosaltres tots, ambaixadors axí del principat com de la ciutat, se ha molt consultat e altercat sobre la forma de la exequció del dit negoci, e per molts millors respectes e consideracions concordament nos és stat vist que havia molta més oportunitat e pertinència sperar que per incident *vel aliis* lo senyor rey caygués en parlament de la dita matèria, e lavors per nosaltres li fos dit sobre lo dit negoci lo qui conduhia a aqueix principat. Déu, lo qual és director de les coses públiques, ha disposat que lo dit senyor, sobre cert rasonament provocantse en dir algunes coses contra castellans e contra lo rey d'Aragó, nos offerí mostrarnos totes les coses les quals eren passades entre ells, axí tocant la dita sentència com altres covinenças, e que vistas per nosaltres, ell volia lo consellàssem què podia fer ell, sens càrrech de sa honor per aqueix principat, e que ell era prest. E lavors vist per nosaltres la oportunitat e sahó que havien los dits affers, responguem que li tendríem a gràcia vehéssem les dites coses, e érem contents pensar en la sua honor e dir lur nostre parer, car no plagués a Déu, en derogació d'aquella, lo principat desijàs res de sa senyoria.

Fins la present jornada, axí per les casses dessús dites com *alias*, no havem vistes les dites coses. És veritat que lo bisbe de Xartres e mossèn de Traynell, qui fou canceller del rey de França mort, los quals ab altres lo dit senyor nòs havia assignats per comunicar ab vosaltres, instats de part nostra nos fossen mostrades les coses per lo dit senyor a nosaltres offertes, se aturaren delliberació solament per parlarne ab lo senyor, mostrants que pus lo dit senyor a tota sa requesta nos ho havia offert, nosaltres demanàvem rahó.

Per lo dit divertiment que lo dit senyor ha fet en les casses, axí com dit havem, e encare vuy se fa, com haie bé sinch jorns que hic és fora, no s'és pogut més aventar en les dites coses. Saguintse la oportunitat e disposició, sien certes vostres grans savieses que nosaltres vellarem en exequutar, servada vostra instrucció, e mirants quant en nosaltres serà lo útil de aqueix principat e ciutat, e de les coses procehides sereu lavors plenament certificats.

Lo senyor rey aiustà en aquesta ciutat sos barons. Nosaltres ignoram de quines

cosès sich vol tenir parlament, e vuy havem sentit la senyora reyna devia arribar a nit a Xartres, per venir ací. Creuse que prestament hic serà.

Diuse que Felip Albert, lo qual pochs dies ha és partit d'ací, tira la via del duch de Burgunya per demanar concell e ajuda en favor del rey Joan. No'n sabem res cert, e per ço us ne scrivim axí axutament.

Nosaltres en les letres ja a vostres savieses trameses vos havem avisats vos plagués darnos la licència per tornàrnosen, ramatent a la discreció de vosaltres la ora e la oportunitat. Plàcieus que si fet no ho haveu, que encontinent ho fassau, o almenys nos scrivits de vostre intenció, e si cars era ací haguéssem més aturar. E axí mateix, en tot cars, com fa vuy siam en necessitat, vos plàcia donarnos forma de haver diners ací, car en altre forma vindriem a molta necessitat, e si per aquesta ciutat no's podia fer, almenys provechissem que jatsia ne haïam un crèdit per Brujes, per los Alamanys, que n'haguéssem per altre via, per no venir a molí de destret, e per pèndrels d'aquell qui millor nos contractaria. E és veritat, com per altres vos havem scrit, mossèn Jacme Cesavasses ha bestrets LX scuts, ço és, xxxv en Mayans e xxv als ambaixadors del principat, per la expedició de les provisions dels comersos, com los dits ambaxadors nos diguessen no tenien diners, que los deputats no'ls havien dats sinó L florins per correus e altres despeses, los quals LX scuts no's fan ara fretura, plàcieus cobrarlos de mossenyors de diputats.

Per les letres passades vos havem scrit de la indisposició que nostre companyó molt honorable en Johan Brujó havia en la ciutat de Xartres, ço és, targaña doble. Per gràcia de Déu, nosaltres l'avem portat ací ab algun affany e despesa, e tots ensemps hic arribam lo jorn de sant Barthomeu, que teniem xxiiii del passat. Vuy, per gràcia de Déu, ell stà bé, e demà, Déu volent, lo traurem a missa. Gran gràcia li ha fet Déu, attès la disposició en què stave.

E sie, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, la divinitat continua guarda e endreça vostre e de aqueixa ciutat.

Scrita en la ciutat de París, a ii de setembre del any M.CCCC.LXIII.

Mossenyors, al servey de vostres savieses apparellats, los ambaxadors de aqueixa ciutat per al christianíssimo rey de França.

Als molt honorables e de gran saviesa senyors los consellers de la ciutat de Barchinona.

Rebuda dels embaxadors de Barchinona, a quatre de octubre del any M.CCCC.LXIII, sobre affers de la missatgeria.

(AHCB, CCO, año 1463, fol. 116, serie X, vol. 33.)

29

Barcelona, 3 setiembre 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Consell de xxxii e xvi sobre algunes letres e actes tramesos per los missatgers de Barchinona, qui eren ab lo rey de França, e per un altre letra de Agolada.

Dissabte, a iii de setembre del any M.CCCC.LXIII, los honorables consellers, ensemps ab la més part del Concell de xxxii e xvi, aiustats en lo verger de la Casa de la Ciutat per les coses devall scrítes.

Aquí foren lestes certes letres e translats de certs comercis entre lo illustríssimo senyor rey de França e los cathalans e vassalls de dit senyor, e per lo semblant

ab los prohençals, e altres actes per los missatgers de aquesta ciutat al dit senyor tramesos.

(AHCB, "Deliberacions", años 1463-1465, serie II-16, fol. 21 v.)

30

Barcelona, 15 setiembre 1463.

Carta de los consellers a Luis XI

Al molt e molt excellent e christianíssimo lo senyor rey de França.

Excellentíssimo e christianíssimo senyor: En los dies passats rebem de vostra gran senyoria una letra de crehença acomenada a'n Johan Bernat de Marimon, ciutadà de aquesta Ciutat, en virtut de la qual ha explicades algunes coses demostratives de gran amor, affectió e voluntat, que ha vers aquesta Ciutat e principat, les quals coses vostra senyoria per obres ha demostrades per la confederació e comerci atorgats e publicats de sos vassalls e súbdits ab los poblats en la dita Ciutat e principat, e per altres coses per nostres embaixadors a nosaltres scrites, lo que sumament regram a vostra preexcelsa senyoria, la qual per los dits embaixadors, segons pràctica de aquesta Ciutat e principat, serà largament certificada de la voluntat e intenció nostres, juxta lo explicat per lo dit Johan Bernat de Marimon.

Supplicam per ço, senyor molt excellent, vostra gran excellència sia de mercè sua vulle los dits embaixadors benignament hoyr, segons l'ohablement ha acostumat, e darlos plena fe e crehença, exaudint les supplicacions que per ells, en nom e per part de aquesta Ciutat e nostra, són e seran fetes a vostra preexcelsa senyoria, la qual la Divinitat pròsperament e votiva vulle conservar al regiment de sos regnes e terres.

Scrita en Barchinona, a xv de setembre del any M.CCCC.LXIII.

De vostra gran excellència humils e devots servidors, los consellers de Barchinona.

(AHCB, "Lletres closes", VI-23, años 1462-1468, fol. 39.)

31

Barcelona, 15 setiembre 1463.

Carta de los consellers al obispo de Chartres y otros

Al reverendíssim Pare en Christ e senyor. Per la gran affectió, amor e voluntat que vostre senyoria per obre ha demostrades a nosaltres, e aquesta Ciutat e principat de Cathalunya, en les negociacions que's menegen ab la excellència del christianíssimo rey de França, segons per nostres enbaixadors som stats certificats, és bé degut referirne gràcies infinides a vostre real paternitat. E jatsia de aquella altre que hu meritats procehir no sia acostumat, e encare és de rahó restàrvosne grantment obligats.

Pregamvos per ço molt affectuosament, vostra senyoria, que, continuant vostres virtuoses operacions, vullau endressar los dits embaxadors en tot lo que mester hauran, e supplicar la magestat del dit senyor rey li plàcia haver per bé recomen-

nades les fahenes de aquesta Ciutat e del dit principat, e aquelles expedir a tot repòs, útil e indemnitat de aquells. E si algunes coses per vostra real paternitat poren fer de part d'açà, de bona voluntat les exequetarem a tots pler e honor de vostra senyoria, la qual la Divinitat tengua en sa special custòdia.

Scrita en Barcelona, a xv de setembre del any M.CCCC.LXIII.

A vostra reverència per servidors, los consellers de Barchinona.

Semblants als deiús scrits:

Al molt noble e molt magnífich mossèn de Treynell.

Al molt noble e molt magnífich mossèn lo batliu de Rohan.

Al molt noble e molt magnífich mossèn lo almirall de França.

Al molt magnífich cavaller mossèn Ramon (*sic*) de Marimon, governador de Muntpeller.

Al illustre e de gran spectabilitat lo senyor duch de Orlens.

(AHCB, "Lletres closes", VI-23, años 1462-1468, fol. 39 v.)

32

Barcelona, 15 setiembre 1463.

Carta de los diputados y Consejo de la Generalidad de Cataluña a Luis XI

Al molt alt e christianíssimo senyor rey de França.

Excellentíssimo e christianíssimo senyor: En los dies passats reebem una lletra de vostra gran senyoria, portada d'en Johan Bernat de Marimon, la qual en virtut de aquella explica a nosaltres algunes coses demostratives de gran amor, afecció e voluntat vers aquest principat, la qual cosa en afecte demostrada per la confederació e comerci atorgats e publicats de sos vassals e súbdits ab los poblats en lo dit principat, e per altres coses a nosaltres sertes per nostros embaxadors, subiranament regraciam a vostra gran senyoria, la qual per los dits embaxadors serà largament certificada de la voluntat e intenció nostra cerca lo explicat per lo dit Johan de Marimon, conformantnos ab la loable pràctica de aquest principat, qui axí ho ha acostumat, pus los embaxadors són presents al loch.

Suplicam adonchs, senyor molt alt, vostra gran excellència sie de mercè sua vulle tota via benignament exir, com loablement ha acostumat, e dar fe e creença, exaudint les suplicacions qui per ells; en nom e per part de aquest principat, són e seran fetes a vostra gran e excellent senyoria, la qual Nostre Senyor vulle conservar longament segons desige.

Scrita en Barchinona, a xv de setembre del any M.CCCC.LXIII.

De vostra excellència devots servidors, qui en gràcia de aquella se rechomanen, los deputats del general e Consell, representants lo principat de Cathalunya.

Domini deputati et Concilium mandavit mihi. — Anthonio Lombard.

(ACA, G, reg. 679, fol. 180 v.)

33

Barcelona, 15 setiembre y 11 octubre 1463.

*Carta y posdata de los diputados y Consejo de la Generalidad de Cataluña
a sus embajadores a Luis XI*

Als reverents, honorables e savis senyors: Per Johan de Beortegui havem rebuda vostra letra feta en Xartres a XVIII del passat, ensemps ab les cartes e provisions dels comercis e confederació de França e de Prohença, de què havem hagut gran pler. E per lo contingut en dita letra restam plenament avisats de les coses fins a la jornada, les quals, per gràcia de Déu, tiren bon camí. Tenim ferma creença lo christianíssimo rey de França havia atorguades les altres coses que teniu en instrucció, car, atesa sa gran virtut, christianitat, ofertes e demostració de afecció e voluntat vers aquest principat, alre que bon compliment de tot lo demenat no speram, maiorment pus tanta rahó, justícia e equitat ho acompanyen.

Aprés és arribat en Pere Mayans, lo qual ha fet publicar lo comerci en moltes parts de França. E per ço decontinent serà fet lo semblant ací e per les altres parts del principat, ensemps ab lo comerci dels prohençals. E com fet sie lo de Prohença ne sertificarem lo ilustríssimo senyor rey de Sicília, segons vostre scriure.

Es emperò necessari provehiau ab lo dit christianíssimo rey que lo dit comerci sie publicat en Gascunya, e en Foix, e en Comenge e altres lochs de la frontera, car gran és la negociació qui s'acustume fer de aquelles parts en aquest principat e viceversa.

De la partida de mossèn Galceran Oliver, e del que ha suplicat al dit christianíssimo rey, e de la resposta que hi és stada feta, havem hagut gran pler. E plaunos com la sua altesa és certa de la intenció que tenim vers lo rey don Johan.

Si lo dit christianíssimo rey delibera trametre ací embaxada segons scriuiu, significau de part nostra a aquella que per nosaltres serà receptada e tractada, juxta nostra possibilitat, a tots honors e servey de la sua excellència. La causa emperò la qual dieu serà tramesa és tal que, considerades les premisses, creem la sua altesa té ja per feta e cobrada la resposta.

Abans de la venguda del dit Johan de Beortegui era plegat lo honorable en Johan de Marimon ab letra de creença del dit sereníssimo rey, en virtut de la qual, après de moltes paraules demostratives de amor e de voluntat, nos ha explicades aquestes coses, ço és, que attès la sua altesa és en gran aliança ab lo rey don Johan, e ell vol e desige fer totes coses possibles per lo dit principat, volrie consell nostre com ho farà, car ell serà prest a tots útil, benavenir e endressa de aquell, salvo lo seu honor. La terça, que la sua excellència ha pensat e té en deliberació de fer quatre galees grosses, e que aquest principat ne face altres IIII per remeiar cert orde de mercaderia, excluses totes fustes de altres nacions. Lo qual orde serie gran benefici de sos regnes e terres e de aquest principat e dels poblats en aquells.

Nosaltres, per respondre al dit christianíssimo rey, havem digestament pensat circa les coses dessús dites, e per lo dit Johan de Marimon scrivim a sa altesa que vosaltres li fareu la resposta, com tal sie la loable pràctica de aquest principat la hora que embaxadors de aquella ha a lloch.

Volem adonchs siau ab lo dit christianíssimo rey e de part nostra digau a la sua excellència lo que's segueix, per resposta al dits dos caps.

Al primer, que la sua maiestat és plenament informada de aquesta negociació, e per gràcia divina és fornida de tanta prudència e intelligència que pus de la intenció de aquest principat és certa, la qual, com dessús és dit, ha referida a mossèn Galceran Oliver. La sua altesa e son Sacre Consell ne determenaran ço que lo dit principat, qui justícia persegueix, indubitadament spere.

Narrant al dit christianíssimo rey que la sua clemència ha satisfet ab la asserta sentència en lo que ha hagut respecte del senyor rey de Castella ab lo rey don Johan, e quant a aquella part resta descarregada del propdit rey, mas com larguament és deduït en vostres instruccions, aquest principat no ha hagut participi algú en lo assert compromès, ne aquell e coses dependents d'ells ha consentit en manera alguna, e per consegüent la sua maiestat no és necessitada aturarse en lo que és endressa del dit principat, ans molt dubitament e equa és vist deure atorgar no solament les coses circa aquest fet en dites instruccions mencionades, ans encare, com aquell qui és christianíssimo e de tanta virtut dotat, deu preservar lo dit principat de tot dan, e la sua justícia, com favorir ne's creu obste la dita aliança, en aquest pas ne porie pensar lo dit principat la sua celsitud volgués expletar lo efecte de qualsevol aliança qui fos contra justícia e leys divines e humanes, com són revera les coses fetes e que continuament fa lo rey don Johan contra lo dit principat.

Aquestes coses poran ésser per nosaltres acompanyades dels dessús dits e altres motius contenguts en dites instruccions, e encare de les paraules accomodes que us serà vist, apartantvos de tota manera de dar consell, com a un tant rey e juxta lo material sie vist no deure's acostar a tal parer. E suplicareu tota via lo dit christianíssimo rey sic de mercè sua vulle tapar les sues clements orelles a qualsevol encantadors qui en derogació del dit principat la sua maiestat informen, pus de la sua justícia és plenament certificada, e li plaie atorguar e efectualment mostrar lo que ha necessari de la sua excellència aquest principat, lo qual a tots serveys e honor de la sua reyal corona totes vegades se dispondrà per lo possible.

Quant al altre cap de les galees, direu que nosaltres régraciam infinidament a la sua maiestat los amor e afecció que continuament mostre en les dites coses que han sguard al benefici de aquest principat. E que ab tot la matèria sia vista molt útil als tots, emperò per la turbació de la guerra a present no és possible entendrehi. Mas que vengut lo repòs, nosaltres serem contents entrar en menci de les dites e qualsevol altres coses qui haïen respecte al servey seu e a bé e útil de sos regnes e terres e del dit principat.

E perquè vós, mossèn Johan de Copons, segons avís vostre, teniu voluntat prosseguir la empresa de la croada de què parlar no us és lícit, per la obligació de les instruccions, ab la present dispensam e us donam facultat comunicar e parlar de aquella, pus emperò del offici de embaxador no desistau.

Més avant auran hoyda és pervengut que lo president o loctinent del christianíssimo rey de França en Rosselló havie feta apprehensió dels béns que lo vicicanceller micer Gaspar Vilana ha en Perpenyà, de què stam admirats, atesa la confederació. Haurem plaer supliqueu lo dit christianíssimo rey que les coses sien tornades a loch.

No res menys som certs que ha appellat Johan de Beus, *olim* habitant en aquesta ciutat, e après en Montpeller, en son testament ha lexats al Hospital de aquesta ciutat mil scuts d'or e altres mil a la Elmoyna. E volents aquells pagar sos marmessors és hi stat fet impediment per los officials de Montpeller. Plàcieus ferne paraula al dit christianíssimo rey per manera tal impediment sie tolt. Donau orde en tot com de vosaltres se spere.

Venints a les noves de part deçà que's vulle sie aquí dit, la veritat és que les ciu-

tats de Leyda, Tortosa, Vich, Manresa, viles de Cervera e moltes en Urgell, Vilafranca de Penedès, Golada e altres stan, a Déu gràcies, axí com staven ans de vostra partida.

Lo baró de Cruylles ab sa valent gent ha hagudes tres derrotas dels enemichs de Gerona, la derrera de les quals és stada que'ls ha encalçats e mesos a força d'armes dins la ciutat, matantius passats L hòmens e circa xxx rocins, e levada una presa que feta havien de xxxv hòmens de Cassà, ab la qual s'en tornaven en ciutat. Ere lo dit baró ab lxx rocins sens algun pehó, e los enemichs eren L rocins e ccc hòmens a peu. Fou lo conflicte al entrant del carrer del Spital, on se levave la barra, en lo qual carrer foren deliurats los dits presoners, los quals pus foren solts se lançaren com a lehons en los enemichs, e de aquells degollaren aquí XIII. Fouhi nafrat lo capità en Rocabertí, de què ha correput prou risch. E si lo baró leshores hagués tengut gent a peu, la ciutat se fóra entrada ab aquella victòria.

Aprés és mort de lamp lo fill d'en Cruylles de la Bocha Torta, qui partint d'ací se ere mes en la dita força. Basta que de lxxx e lxxxx rocins que eren a la dita força are no basten a xxv. E la ciutat stà streta, e fóra molt més, sinó que lo baró se és hagut a divertir alguns dies per fer declarar la vila de Castelló d'Empúries, la qual, a Déu gràcies, mijançant alguna compulsa d'armes, ha fet lo degut e és en mà de la terra.

Los del Maestrat de Muntesa novament havien feta treva ab Tortosa, e rompents aquella, érense aplegats circa L de cavall a dcc pehons del dit Maestrat e del port de Morella, e tenien assetiat lo loch de la Cinia, combatents aquell ab bombar-des, çarabatanes e altres municions.

Lo capità de Tortosa, Menaut de Beaumont, ab lxxx rocins e d pehons de Tortosa e Ull de Cona, secretament han tirat aquella via, e per lo matí hora de misses són stats ab los enemichs, en los quals han ferit axí bravament e animosa que'ls han romputs. Restaren al camp morts passats cxx e portàrensen presos cccxx, e totes les artelleries, atzembles, vitualles e altres municions, ab gran glòria e alegria, a la dita ciutat de Tortosa. Dels nostres solament hi moriren dos pehons e alguns rocins nafrats.

Més avant, los de Prades, cxx pehons, havien mesa celada als de Poblet, los quals vengut a lur notícia isqueren XIII a cavall e x pehons. Feriren en ells, desbarantlos en tal manera que'n prengueren xi dels maiors, qui's són rescatats dc florins; los altres lexaren les armes, fins als ganivets.

Aprés lo comte de Prades ab los seus rocins, e de Tàrregua e Balaguer cc en nombre e dc o dcc pehons ab artellaria, és anat combatre la vila de La Spluga, la gent de la qual, ab lo adjutori de cent hòmens a ells tramès de Poblet, tan virtuosa-ment e animosa se són haguts que no solament lus han defesa la vila, ans són exits fora, e entre morts, presos e mal nafrats, lus han levats passats lxxx hòmens e VIII o x rocins vius e les artellaries levades. E axí lo dit comte se n'és tornat a Tarragona molt desbaratat.

E après la setmana passada algunes gents del principat han presos los Bestards Malarts e un algtzir d'en Verntallat, al Congost qui va a Vich, on se diu eren venguts per robar.

E vengut a notícia d'en Altarriba, ell e en Verntallat en persona, ab ccl pehons e IIII o v rocins, digmenge pus prop passat feren la via del Castell de Centelles, on stan presos. Los de Vich, qui açò saberen, encontinent isqueren xv rocins e ccc hòmens a peu, e aconseguírenlos a Thona, e metentse los enemichs en tret de batalla, los nostros, del qual era cap en March de Planella, feriren en ells, e decontinent ne hagueren les spaties, fugint a un puig, del qual brégua fahent foren expel·lits. Aprés

se retragueren en altra puig qui s'appella d'Aguilar, molt fort, e aquí se tingueren. Lo dit March de Planella, per sa valentia, se avançà tant per muntar al dit puig, que ab una cantera fou ferit al cap, del qual colp morí.

E sobrevenint la nit com ja fos lo sol post, los nostros no's pogueren ab ells mesclar, e axí en la nit ells, fugints uns deçà altres dellà, se sbarriaren e camparen. En lo muntant emperò del dit puig, los nostros, ab romanyoles e a cames, ne aconseguiren VIII, los quals encontinent foren degollats. Dels nostros no hi morí altri sinó lo dit Planella.

Sabuda per nosaltres la nova del aplech del dit Altarriba, encontinent hi fem anar lo veguer ab lo Sagramental, e en Rosanes, e lo canonge Planella, ab molta gent a cavall e a peu. Creem faran alguna bona cosa ans no tornaran.

Aprés havem sabut los dits Malarts e algutzir són stats penjats, e a Vich han levat lo cap a'n Bernat de Peguera.

Lo dia present partexen les naus d'en Melchior Mathes e d'en Salelles, molt bé armades, sots capitania de mossèn Jacme Carbó, les quals trametem de punta a Manorcha, perquè hi han vengudes dues naus ab gent per socórrer Ciutadella. Faran allí lo que poran, ensemps ab les IIII galeres e un balaner que hi són. E aprés han manament de anar en dites parts. Speramme ab la ajuda de Déu bons fruyts en gran reputació, honor e útil de aquest principat.

De Castella sparam de dia en dia letres de nostros embaxadors. Fins ací no sabem res en cert. Uns dien que los reys són romputs, altres que són de acort. Fem compte les negociacions de aquelles parts són molt scures, però a la fi tot se veurà e sabrà.

Per aquesta no havem més a dir, sinó que us plàcie continuament fer vostre offici ab gran maturitat e modo, segons loablament haveu acostumat, car per respecte del a qui sou tramesos e qui representau se deu attendre a moltes coses, specialment en la reputació.

E certificannos freqüentadament del succés de les fahenes e de noves, car per via de Perpinyà ne haveu facilitat a pocha despesa. Si emperò coses de importància occorran, no plangau la despesa a correus.

Recomenannos sempre en gràcia e mercè del dit christianíssimo rey, e moltes recomendacions e saluts al senyor bisbe de Xartres, mossèn de Treynell, mossèn lo batliu de Rohan, mossèn lo almirall de França, mossèn Romeu de Marimon, als quals scrivim en lo modo que veureu en la còpia qui serà dins aquesta, perquè no'ns haveu scrit de qual condició e gravitat són los tres primers, força la suprascripció no haurà propietat, supliuhi vosaltres per scusació nostra.

Dat. en Barchinona, a xv de septembre del any M.CCCC.LXIII. — M. de Monsuar, degà de Leyda.

Los deputats del General e Consell, representants lo principat de Cathalunya a vostre honor.

Domini deputati et Concilium mandavit mihi. — Anthonio Lombard.

Ista littera fuit duplicata cum addicione sequenti et kalendario infrascripto.

Jatsie, senyors, les coses demunt dites vos havem scrites per lo honorable en Johan Bernat de Marimon, encare havem deliberat per la present duplicada ab les addicions següents, ço és:

Que havem dat en parer, vosaltres en loch, temps e manera oportuns, supliqueu lo christianíssimo rey de França sie de mercè sua vulle permetre e tolerar los drets del General sien per nosaltres o nostres ministres cullits en los comdats de Rosselló e de Cerdanya, axí com ere acostumat, car jatsie lo rey don Johan li haie empenyorats aquells dits comdats, emperò dengú no pot més dret en altre transferir

que ell haie, e com los drets de generalitats sien de la pàtria e no del rey. *Igitur, item quare res cum onere suo transit.* E. per quant lo dit christianíssimo rey de França, tant per lo comerci e confederació atorgats, quant per altres coses, ha mostrat e mostre usar de bon amor vers aquest principat, ab gran fidúcia és suplicada la sua altesa de les dites coses qui són de molta justícia, equitat e rahó fornides, e com ell sie zelador de justícia, dignament speram de la sua clemència ço que de un tant rey e senyor se pertany.

No res menys com lo dret de les marques sie stat imposat de comuna concòrdia dels sereníssims reys de França, pare del dit christianíssimo rey, e lo rey don Alfonso, de loable memòria, e o per los comissaris per quascun d'ells sobre açò assignats, per satisfer los dampnificats en e de quascuna senyoria. Lo qual dret a cert temps per los dits comissaris és stat arrendat e sobre lo qual són stats carregats molts e diversos censals per pagar los dits dampnificats e altres càrrechs del dit dret, ab special obligació e missió entre mans de aquell e possessió als dits creadors liurada. Suplicareu lo dit christianíssimo senyor sie de mercè sua, per observança dels contractes del impòsit del dit dret e encara dels dits censals e altres, vulle permetre lo dit dret sie cullit e levat en los dits comdats de Rosselló e de Cerdanya, axí com era acostumat, e vingue en mans e poder dels dits creadors censalistes, a fi sien paguats en lurs pensions e los preus quitats a compliment, com hi sien primers que a totes altres persones. Aquestes coses són de molta justícia e acompanyades de gran rahó e equitat, e per ço speram de la sua clemència bona resposta.

Les noves de part deçà que après de las dessús mencionades han succehit són que per letres del comte de Pallars, qui és en Cervera, e dels pahers de Leyda, havem avis lo senyor rey de Castella haver romput ab lo rey don Johan, e que Johan Ferrández Galindo corre Aragó. Però nosaltres creurem ço que veurem. Les ciutats e viles del principat stan, a Déu gràcies, bé, com fahien ans de vostra partida, que's vulle sie aquí practicat lo contrari.

Ací ha fet gran temporal en la mar, per la qual rahó és arribada a Sant Feliu una nau quasi perduda, qui ere del comte de Cossentayna. Ere partida de Cerdanya, anave en València en companyia de dos galeres sotils e una galiota, de les quals galeres és partida la huna, e la galiota ha dat a trevers en les mars de Pals. No y ha campat sinó un fedrí. En dita nau havie xvi cavalls, havieni de morts vii. Los altres e la nau e béns qui en ella eren són en mans de la terra.

E per aquesta no havem més a dir. Los comercis de França e de Prohensa són stats publicats juxta les cartes per vosaltres frameses. Sieus avis.

Expedit. xi octobris anno m.cccc.lxiii. — Deguà.

Post signatam. És stat pensat lo dit christianíssimo rey de França deure ésser per vosaltres suplicat, en la millor manera que a vosaltres serà vist, en favor del noble don Francesch de Pinós, per los vezcomdats de Illa e de Canet, los quals, juxta testamentària disposició del derrer vezcomte *et aliis*, han recaure a ell, dit don Francesch, fill seu, fornint e acompanyant lo rasonament de aquells motius e accomodes paraules que us purran ésser expedients e útils al negoci, car ja sabeu lo dit don Francesch com és merexedor de éserlos bé hagut en memòria.

Dat. ut supra proxime. — Lombard.

(ACA, G, reg. 679, fol. 181.)

34

Barcelona, 4 octubre 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Concell de xxxii e xvi, sobre una letra tramesa per los embaixadors de Barcinona al illustrísimo rey de França.

Dimarts, a iiii de octubre del any m.cccc.lxiii, dins la Casa del Consell de xxx aiustats a Concell per les coses devall scrites los honorables consellers, ensemps ab la més part del Concell de xxxii e xvi.

Aquí fonch lesta una letra dels missatgers de aquesta ciutat tramesos al illustrísimo rey de França, y en la qual eren contengudes moltes e diverses coses en cort del dit rey manejades, en gran dan de aquesta ciutat, segons en aquella llargament era mencionat. E per lo semblant foren lestes en lo dit Concell algunes deliberacions fetes per los deputats e Concell lur, e són del tenor següent.

Fonch deliberat e conclòs...

Sobre lo fet de la dita letra, per lo dit Concell fonch deliberat e conclòs que sien elegides viii persones del present Concell, ço és, dues de quiscun stament, qui haïen càrrech ab diligència de investigar, informar e inquirir quines e quals persones han manejat e tractat les coses contengudes en la dita letra dels missatgers. E après, sabuda la veritat de les dites coses, aquelles sien notificades als honorables consellers qui ho manifesten al present Concell, per lo qual, Déu volent, hi serà degudament provehüt. E que sia respost als dits missatgers, en aquella millor e pertinent forma, que per los dits consellers e viii persones serà ben vist fahedor, e sia reportat al present Concell. E són les dites persones les següents:

Ciutedans: mossèn Johan Berenguer Çapila, mossèn Anthoni Pujada.

Mercaders: Johan Stela, Bernat de Casaldàguila.

Artistes: Anthoni Vinyes, potari; Nicholau Parellada, candaler.

Menestrals: Pere Falchó, frener; Pere Soler, candaler de seu.

(AHCB, "Deliberacions", años 1463-1465, serie II-16, fol. 38.)

35

Barcelona, 10 octubre 1463.

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Consell de xxxii e xvi sobre algunes delliberacions fetes per los deputats e per la resposta fahedora als embaxadors qui eren ab lo rey de França...

Dilluns, a x de octubre del any m.cccc.lxiii, dins la Casa del Consell de xxx aiustats a Consell per les coses devall scrites los honorables consellers, ensemps ab la més part del Consell de xxxii e xvi.

Aquí foren lestes algunes delliberacions fetes per los deputats, e són del tenor següent:

E après fetes les dites coses fonch lesta en lo dit Concell, feta primer relació

per les VIII persones qui n'havien càrrech, la resposta fahedora als embaixadors de Barchinona tramesos al christianísimo rey de França, a una letra per ells tramesa.

Item, hi fonch lesta una letra venguda del honorable en Johan Brujó, altre dels missatgers de França, dreçada al honorable mossèn Francesch Lobet, conseller, ab la qual era feta menció de les coses contengudes en altre letra per part dels dits embaxadors poch dies havien passats tramesa. E més avant demanave licència poder supplicar lo rey de França sobre lo reschat que era stat fet de un seu jove per los francesos. E sobre lo fet de les marques, segons en la dita letra era largament mencionat.

E lestes les dites letres, lo dit Consell deliberà sobre aquelles en la forma següent:

Primo, que la resposta posade trametedora als dits embaxadors stave bé, e que tal fos tramesa.

Item, fonch deliberat que lo dit honorable en Johan Brujó haic licència e facultat, ensemps ab los companyons, de poder supplicar lo dit rey e parlar e treballar sobre lo fet per ell scrit, e per lo semblant los dits embaxadors sien licenciats en los affers de les marques.

E per quant en la dita letra del dit Brujó era feta la dita menció dels dits affers, fonch deliberat e conclòs que les VIII persones ja per lo present Concell elegides en les dites coses, per aquelles sia ab tota diligència continuament entès en los dits affers, sens levarne mà.

(AHCB, "Deliberacions", años 1463-1465, serie II-16, fol. 40 v.)

36

Barcelona, 11 octubre 1463.

Carta de los consellers a sus mensajeros a Luis XI

Als molt honorables e molt savis senyors los missatgers per la Ciutat de Barchinona al christianíssimo rey de França tramesos.

Molt honorables e molt savis senyors: Vostra letra, feta en París a dos de setembre prop passat, per correu propri havem reebuda. A la cual vos responem com dels avisos contenguts e specificats en la dita letra, e signantment en lo primer cap, havem trobat singular pler e'n som restats molt aconsolats. E açò per quant jatsia nosaltres, per la dita rehó, dies ha ne stiguéssim ja algun tant en dupte. Emperò ara, per ço com per vostres letres aquestes coses més cert nos són demostrades, ne starem per avant pus attents e reselosos. E agraphimvos molt los dits avisos. De vosaltres no speram haver alre sinó obres bones e virtuoses, axí com tostemps havets acostumat fer.

Notificants vostres grans savieses que, decontinent rebuda vostra dita letra, aquella fonch lesta en lo loch per vosaltres scrit, de què per gràcia de Nostre Senyor Déu ne ha sortida tal deliberació que havem ferma speranza, per mitjà de aquella si serà talment provehit, que qualsevol perills e sinistres per vosaltres descrits seran totalment obviats, e'n succehirà molta endreça e bé a n'aquesta Ciutat, e statsne ab bona confiança.

E ab tot crehégam bé vostres honorables savieses, per lo bon zel que han, stiguen continuament vigils e attents en sentir e saber aquestes coses com passen. Encare nosaltres desitjantsne saber la veritat, quant més affectuosament podem vos pregam

que ab suma diligència, per totes aquelles vias e maneres que a vostres savieses seran vistes, sia entès, no diferintne metentles en oblit, en pus clarament saber la veritat dels dits affers, e scrivintnos per quins mijans havets los dits avisos, e avissàrnosen prestament, per ço que certificats nosaltres se puscha ésser millor e més degudament provehít.

Dels comercis que'ns scriuiu obtenguts del dit christianíssimo rey e convengut ab los de Prohença, segons ja us havem scrit, són stats ací publicats, e lo de Prohença serà tramès en Avinyó, segons en la ordinació del dit comerci és contengut.

En los dos fets de que'ns feu menció, ço és, de la illustríssima princessa de Navarra e de la sentència entre los reys donada, etc., som molt contents de la forma per vosaltres escrita, la qual nos apar sàviament e discreta és stada pensada e servada, remetent tostemps la exequió dels dits fets a la gran saviesa vostra.

Les novitats, axí del aiust que lo dit rey fa de sos barons com de la partida de Felip Albert, per vostres savieses scrites, havem pler aquelles haver sabudes, pregantvos semblants avisos e altres voler continuar, segons se succehiran.

E per quant nos pregau donarvos licència per tornàrvosen, e per lo semblant de haver vosaltres diners per via de crèdit, vos responem, en lo fet dels diners, com ab la present vos trametem crèdit de mil scuts philipus en Bruges, lo qual havem haüt de Jacobo Cremau, dreçat a son frare, a fi no haiau a venir a molí de destret. Més avant scrivim al honorable en Gaspar de Casasage que si per via de MuntPELLER vos pot trametre crèdit o cambi de cccc scuts d'or, que ho faça ab tota diligència, servirvos en dels que haveu mester. Pregantvos que dels diners de la Ciutat ne vullau fer crèdit ne préstech a algú, ne axí poch dels crèdits que us trametem.

En lo fet de la licència, nosaltres havem comunicat ab lo Concell de la Deputació. Com serà fet, vos scriurem nostra intenció e la deliberació nostra e del nostre Concell, e prestament si serà entès.

Gran anuig havem passat de la hora que sabem vós, honorable en Johan Brujó, ésser indispost de malaltia, fins ara que som stat certs, per la dita letra, de vostre millorament e convalescència. Femne lahors e gràcies a nostre Senyor Déu, e'l suppli-cam vos do sanitat, tal com vós mateix desitjau.

De la remuneració que'ns pregau vos escrivam de nou fer a Normendia, rey d'armes del dit senyor, nosaltres e los Concell de xxxii e xvi ho remetem a vostra bona discreció.

E sia, senyors molt honorables e molt savis, la Santa Trinitat vostra protecció e guarda.

Scrita en Barchinona, a xi de octubre del any m.cccc.lxiii.

Los consellers de Barchinona, a vostra honor apparellats.

(AHCB, "Lletres closes", VI-23, años 1462-1468, fol. 40 v.)

37

Barcelona, 5 noviembre 1463.

*Salida de Barcelona hacia Borgoña del canónigo Joan Torres,
elegido por los diputados y Consejo de la Generalidad de Cataluña*

Dissabte, a v [noviembre 1463]. Aquest die partí lo honorable mossèn Johan Torres, canonge, per anar a Burgunya, elegit per los deputats e Consell com a representants lo principat de Cathalunya.

(ACA, G, reg. 7, fol. 68.)

38

Montpellier, 7 novembre 1463.

Carta de Gaspar de Casasagia a los consellers

✠ Jhesús ✠

Mossenyors molt honorables he molt savis: Ja us he scrit com avia rebudes les vostres letres, ab aquelles qui anaven a París als embaxadors. Aprés ne rebut VII altres més ab comissió expressa que decontinent vos fos tramès per correu propri. He per tant, mossenyors, per lo present correu vos tramet les dites letres, lo qual costà X escuts, he ha ésser aquí en IIII jorns. He perteix d'ací vuy que és diluns, IIII hores aprés mig jorn, que comptam VII del present mes, he per son viatge he bestret ací IIII escuts; si complex, haver VI scuts, e si no, pàganli so que vos parà, si no us aporta sertificança de impedició. Lo dit correu ha esperar aquí la resposta vostre II jorns, he si més lo volreu tenir, li aveu a pagar sa despesa.

Los ambaxadors m'an scrit que volrien un crèdit a París de cccc escuts, e axí com los he dit d'ací no's pot fer, perquè no y ha negú qui fassa per allà, he d'ací per neguna via no poden haver recapte, sinó que la moneda los fos tramesa, comptant. Bém desplaú com no'ls no pux servir, però al imposible negú no és tengut.

He no pus, sinó que ho demeneu de mi tot quant placent vos sia.

Scrita en Montpeller, ha VII de noembre M.CCCC.LXIII.

Lo qui a vosaltres, mossenyors, molt se recomana. — Gaspar de Casasage.

Ab la present, mossenyors, serà hun plech de letres a ma muller. Plàcieus de tramètrelesli. He com desanpatxareu lo correu, que siau contents me n'aport la resposta.

Los IIII escuts, mossenyors, que he bestret al correu, si us plaurà férloshen donar aquí a ma muller, a raó de XX sous per escut, axí com valen cambis.

Als molt honorables e de gran saviesa senyors los consellers de la ciutat de Barchinona.

Rebuda diyous a XVII de noembre, d'en Casasage, de Muntpayler, diyous a XVII de dit mes, a XII horas de mig dia.

(AHCB, CCO, año 1463, fol. 161, serie X, vol. 33.)

39

Abbeville, 29 novicmbre 1463.

Carta de los embajadores de Barcelona a los consellers

Molt honorables e de gran saviesa senyors: Ja per altre, la qual vostres grans savieses hauran rebuda per en Nicholau Sala, secretari de la ambaixada del principat, sou avisats dels afers en quin punt eren fins a la jornada, e signantment com haviem suplicada la magestat del senyor rey de totes les coses per vostres grans savieses ordonades e manades, e sobre les perticulars lo dit senyor demanà memorial, lo qual li fou donat, e lo dit senyor nos dix que sa majestat ab son Concell nos faria tal resposta que seria rahonable, mostrant vers aqueix principat e ciutat molta amor e voluntat, segons en dites letres vostres grans savieses hauran legit.

Après lo present dia, lo canceller del dit senyor duch ha demanats venguéssem en Concell, car ell nos volia fer respostes a les coses suplicades, en nom del dit senyor. Encontinent anam al dit Concell, e founos explicat per lo dit canceller com lo dit senyor, per lo molt amor e intrínseca voluntat que vers los dits principat e ciutat portave, pensant en la endressa e benavenir de aquells, havié delliberat que los negocis qui's manciaven bonament no's podien conduhir ab letres les quals no havien replichs, e per ço parlà al dit senyor que dos de nosaltres, ço és, los caps de cascuna ambaixada, anassen en Cathalunya e comunicarien ab vostres grans savieses, e ab cascu dels Concells, sobre los dits negocis e altres, e de la voluntat de aquells certificarien los restants açí, los quals manciarien los dits affers ab la maiestat del dit senyor, e per aquest mijà los negocis se manciarien e e's conclourien pus concertadament, mostrant en açò lo dit canceller que lo dit senyor, per sa gran clemència, pensave tant en lo benavenir e endressa de aqueixs principat e ciutat com de sos regnes e terres, e ja nosaltres en molts parlaments, los quals personalment ab lo dit senyor havem haüts plenament, havem coneguda la dita amor e voluntat.

Nosaltres, mossenyors molt honorables, haviem gran desig complaurè al dit senyor en exequitar la dita sua voluntat, com aquella que conaxem redunda en gran útil e endressa de aqueix principat, emperò sabents nosaltres quals són nostres instruccions, e no oblidats del jurament que havem fet, e encare quines són les pràtiques de missatgers en aqueixa ciutat, per les quals no és lícit a nosaltres, sinó per manament e ordinació vostres, partirnos del dit senyor ne exequitar cosa alguna sinó les contengudes en les instruccions, havem respost, ab aquella més humilitat havem pogut, al dit canceller que a nosaltres no era lícit ni podiem exequitar les dites coses, fahent partió de nosaltres, sens voluntat e exprés manament de vostres grans savieses, offerints encontinent certificarne nostres principals, e la resposta que cobrariem exequitariem ab molta voluntat.

Per tant, molt honorables e molt savis senyors, notificant ab les presents a vostres grans savieses de la voluntat e ordinació del dit senyor, vos suplicam que us plàcie encontinent, ab correu volant, significarnos e darnos licència puscam exequitar les dites coses, ço és, anar tots o alguns de nosaltres en aqueix principat e ciutat, segons és la voluntat del dit senyor, designantnos en vostres letres qui seran los qui iran, en cars delliberàsseu tots no anar, e de açò és necessari encontinent haiam vostre resposta.

Ja, senyors molt honorables, vos havem scrit, per lo dit secretari, de la gran necessitat en la qual los ambaixadors del present principat stant, per quant no han diners. Plàcieus dar obra, en quant en vostres savieses stigüe, sien socorreguts, car en altra forma redunda en un gran càrrech e opprobri e innominia de aqueix principat, e encare més de la ciutat, la qual en aquest pahís solament és nominada, e de aqueix principat no és feta stima, sinó de Barchinona.

E sie, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, la Sancta Trinitat vostra protecció e guarda.

Scrita en Bevila, en Picardia, a xxviii de noembre del any m.cccc.lxiii.

Mossenyors, al servey de vostres savieses apperellats, los ambaixadors de aquesta ciutat al christianíssimo rey de França.

[Als mo]lt honorables e de gran [saviesa] senyors los consellers [de la ciu]tat de Barchinona.

(AHCB, CCO, año 1463, fol. 188, serie X, vol. 33.)

40

Montpellier, 5 diciembre 1463.

Carta de Gaspar de Casasagia a los consellers

✠ Jhesús ✠

Molt honorables mossenyors he de gran saviesa: Certifichvos com ir, que comptàvem III del present mes, arribà ací lo correu que us avia tramès, sense letra naguna de vosaltres, *sinó un plech dressat a París*, als honorables ambaixadors, en la cuberta del qual és stat scrit qu'il los trametia, perquè, mossenyors, no havent altre avís ne comissió de vosaltres, yo no y he volguda fer despesa d'ome propi, e així crech que no y ha tals coses que aporten molta necessitat, car si n'agués me n'aguéreu scrit, perquè per lo primer qui vaya yo'l trametré, he y despendrè fins a II ho tres escuts, perquè aya millor recapte.

Ítem, mossenyors, vos avís com ha II del present mes rebí un plech de letres dels honorables ambaixadors, dientme que no y fes despesa d'oma propi, he per tant les tramís en Aygües Mortes, al navilli d'en Bernat Andreu, ho perquè era ya partit, són stades comanades a'n Salvador Amar, al que faran donar hun flori d'or.

Ítem, mossenyors, vos avís com los honorables ambaixadors m'an scrit que, si necessari serà, trametreran ací per los cccc escuts de què vosaltres me aveu comès los fes crèdit. He així, mossenyors, hoc faré, he així los ne respost que tota vegada que ells vullen seran a lur pler.

Sens pus, mossenyors, que no us dich, de mi ordonau tot lo que placent vos sia, com de bon fill, suplicant ha Nostre Senyor que a tots tinga en sa guarda.

Scrita en Mongeller, ha v de desembre any M.CCCC.LXIII.

Lo tot vostre, qui a vosaltres, mossenyors, molt me recoman. — Gaspar de Casasage.

Als molt honorables e molt savis senyors los consellers de la ciutat de Barchinona.

Rebuda d'en Gaspar de Casasage, a XI de dehembre del any mil CCCCLXIII, sobre certs cambis e altres affers.

(AHCB, CCO, año 1463, fol. 196, serie X, vol. 33.)

41

Abbeville, 5 y 10 diciembre 1463.

Carta de los embajadores de Barcelona a los consellers

Molt honorables e de gran saviesa senyors: Per ordinació dels ambaixadors de Cathalunya, ab sabuda nostra, és partit en Nicholau Sala, scrivà o secretari dels dits ambaixadors, per lo qual vostres grans savieses hauran rebuda una letra certificatòria de totes les coses fins a la jornada seguides.

Emperò per quant letras se perden, e ara que s'en senten alguns ayres a cautela, seguint la costum dels qui lurs letres volen sortir degut effecte, vos trametem còpia d'aquella, acompanyada ab les presents, seran en special vostres grans savieses certificades per dita letra de un larch parlament per los dits ambaixadors e nosaltres haüt ab lo christianíssimo rey de França, exposants, los dits ambaixadors e nosaltres,

a sa magestat les coses de les quals havíam nova e special comissió o manament de vostres grans savieses, e specialment los fets del Hospital e Almoyna de aqueixa ciutat, e de les generalitats qui's solien rebré en Rosselló, de les marques, dels drets de don Francesch de Pinós, e la expoliació de misser Gaspar Vilana, e som certs que hauran apuntat o apuntaran molt vostres grans savieses la resposta general, en dita letra mot a mot especificada, a nosaltres feta per la magestat del dit senyor, ço és, que avans de tots altres negocis fahedors volia sa excellència saber qual llenguatge se parlave en Barcelona, segons pus larch en dita letra és specificat.

Aprés de la qual resposta, dix lo dit christianíssimo senyor que s'aturave delliberació en les dites coses particularment demanades, de les quals volia li fos dat un petit memorial, qui poch après fou liurat a sa excellència, specificats *in capite* los fets dels dits Hospital e Almoyna, segons totes aquestes coses ací *sumatim* mencionades legiran vostres grans savieses pus largament en dita primera letra, e per comissió o crehença dels dits diputats de Cathalunya crehem ab viva veu haurà explicades lo dit secretari, lo qual partit de assí, nosaltres, de dia en dia e de ora en ora, havem sperat lo dit excellentíssim senyor nos fahés les respostes en les dites particulars coses qui eren stades, en nom de aqueixs principat e ciutat, demanades e donades a sa magestat en dit memorial, açò que sovint, ara per nosaltres, ara per mijanes persones, li reduhien a memòria, de hon s'és seguit que, la vigília del beneventurat sant Andreu, los dits ambaixadors de Cathalunya e nosaltres fom appellats per lo canceller del dit senyor al Concell, e haguem sentiments o coniectures érem demanats per hoir les respostes en nom del dit senyor per lo dit Concell fahedores al contengut en nostre memorial, anam llà hon eren lo canceller e lo almirall de França, e altres, dels quals era dit són del Concell del dit senyor.

Lo dit canceller, tenint nostre memorial en les mans, dix aquell contenir dues parts, lo fet del Hospital e Almoynes, coses pies e pertanyents al cult e servey de Nostre Senyor Déu, e que lo dit senyor, com a christianíssimo, a tal coses pies no acostumave e menys volia levar alguna cosa, ans era sa perpètua e constant voluntat augmentar, favorir e endressar aquelles, e axí freqüentadament ho acostumave, e per ço feya resposta lo dit canceller, en nom del dit senyor, quant al dit cap de les leixes dels dits Hospital e Almoyna, que, vistes les escriptures e haüda informació, daria obra tals leixes haguessen son degut effecte e exequió.

L'altre part del dit memorial dix lo dit canceller contenia los fets particulars dessús mencionats, en los quals tots *summatim* féu resposta lo dit canceller que lo dit christianíssimo rey no era pas encare delliberat en la provisió fahedora, ni antenia res prossehír més avant si donchs nosaltres no exegutàvem la delliberació per sa magestat feta, e nosaltres los dies passats explicada, segons és mensionat en dites primeres letres, ço és, que dos de nosaltres, los caps e principals de cascuna ambaixada, anàssem en Cathalunya ab memorial de les coses que per sa excellència nos seria donat, exposadores en son nom e per sa part a vostres grans savieses, e als diputats e Concells de cascuns, e los restants de nosaltres romanguéssim ací, e axí manaiants o tractants aquells dos qui aquí serien anats ab vostres savieses e ab lo principat, e les restats ací ab sa magestat, los negocis, dels quals no és cosa digna ésser comesos a letras ni a correus, serien concertadament expedit, avisant en açò lo dit canceller que la delliberació del dit senyor concernia grantment lo interès, útil e repòs de aqueixs principat e ciutat, ornant e vestint son rahonament de moltes gracioses e persuassives sentències e paraules.

Dessitjants nosaltres fer al dit senyor o al dit son canceller unida resposta, e tal com fos degut e la potestat nostre sostingués, diguem al dit canceller que'ns aturàvem delliberació lo deprés meniar a sa gran saviesa e al Concell explicadora.

Aplegats nosaltres e los dits ambaxadors de Cathalunya, sens intermedi, en nostre posade, consultam e rameiam sobre dita resposta qual seria, passants primer per nostres instruccions e potestat, e encare cogitants lo jurament per lo qual en nostre partida nos strenguen, no oblidantnos les pràtiques e costums de aqueix principat e ciutat, per los quals no menys que per dret comú primers de aqueixs principat e ciutat som strets, e considerades encare les noves les quals axí per letres de vostres grans savieses com *alias* que havem sentides de aqueixes parts, e no res menys considerades algunes altres e moltes coses, les quals no volem ni fretura scriure, venguérem a concloure los vi de nosaltres que ni haviem potestat, e menys nos era licit fer partió de nosaltres, e menys elegir quals serien los qui irien, e *tenints lo nom* que tenim, per lo qual havem la potestat limitada e molt streta, no'ns par dever ni poder acceptar altre càrrech o comissió. E axí mateix que duptram que partintse alguns tots resten sens potestat, e axí delliberants los dits vi en una veu e sentència concordades que fos respost a la magestat del dit senyor o a son Concell, ab aquella maior modificació e pertinència de paraules que fos a nosaltres possible, que jatsia tots fóssem molt desitjosos servir sa gran excellència e exeutar quant fos per sa magestat ordonat, emperò que los límits de nostre comissió, ab jurament acceptada, no'ns permattien condascendre en les coses que per los dits canceller e Concell nos eren stades explicades, ne pertida alguna podiem fer de nosaltres, ne partirnos, en tot ne en part, de sa magestat, e menys acceptar comissió alguna de aquells, sens expresses comissió, ordinació, licència e manament de les savieses de vosaltres, emperò suplicant lo prengués aquelles coses ab aquella humanitat e paciència que acostumave sa christianíssima excellència, li offeriem que encontinent fariem correu volant en aqueixs principat e ciutat e a vostres grans savieses, explicant la voluntat e ordinació del dit senyor, demanants licència de poder exeutar aquella, *segons* lo que dit christianíssimo senyor les ha delliberades, aiustants en dita oferta com érem certs o *presumiem*, ab gran confiança, que los dits principat e ciutat, desitjosos servir a la excellència del dit senyor, de gran voluntat atorgarien dita licència, e así nostre honestat restaria salva e lo dit christianíssimo senyor seria servit.

Lo vii de nosaltres caygué en opinió deviem condascendre sens alre sperar a la voluntat del dit senyor, e exeutar immediatament aquella, anans dos de nosaltres, los principals, *segons per lo dit senyor era demanat*. E en aquesta opinió tota ora ha stat e perseverat.

Lo dia mateix, vers tres ores après mig jorn, aplegat lo Concell del dit christianíssimo rey, en lo qual eren los dits canceller e almirall e altres pochs en nombre, nosaltres tots vii nos presentam, volents, per orgue de mossèn Copons, explicar dita resposta per los vii *conclosa*, founos dada promte audiència, e lo dit mossèn Johan de Copons, no oblidantse l'art de persuasir, ab sentències e paraules pertanyents explicals la resposta e oferta dessús scrites, ornant son rahonament de moltes flors decorants dita resposta e demostrants com aqueixs principat e ciutat, e nosaltres en nom de aquells, la maior voluntat e desig que haviem era, en les coses e per les *formas* a nosaltres possibles, servir lo dit christianíssimo senyor.

Lo dit canceller, adés en latí, adés en francès, usà de moltes persuacions vers nosaltres, concloent que per alguna forma no deviem denegar la anada dels dos e principals de nosaltres, segons lo dit senyor havia demanat, *maxime* com les coses que lo dit senyor volia cometre a aquells dos era de molt interessar en aqueix principat e ciutat, e eren bé compreses en nostre comissió, lo fi de lo qual, dix, no era altre sinó metre en repòs aqueix principat, aiustanthi moltes altres coses fortificants son rahonament, e signament com les coses qui s'havien a manear eren de tal e tanta importància que no devien ésser comeses a correus ni a letres.

En açò fou respost al dit canceller que no era la intensió de nosaltres demanar que a correu ni a letres fos comès res del negoci, mas solament que voliem demanar llicència a nostres principals de exequutar la embaxada e altres coses per lo dit senyor ordonades.

E replicà lo canceller que los camins eren larchs, e los negocis per ventura no tollerarien tals e tantes dilacions com pendrien lo anar e venir del correu e partir dels ambaixadors, e per ço per nosaltres no devia ésser differit prossaguir a tal e tant repòs de aqueixs principat e ciutat, aiustanthi lo dit canceller que si nosaltres continuàvem, stàvem e perseveràvem en no exequutar les coses per lo dit senyor ordonades, era vist al dit senyor e a son Consell que no desitjàvem assats lo benevenir, utilitat e repòs de aqueixs principat e ciutat, per los quals no voliem pendre los treballs dessús dits, ans elegiem més vagar reposats en nostre posada, notificantnos que lo dit senyor no entenia pus avant anentar los affers fins les coses que ell volia fossen maneiades ab vostres grans savieses e ab los Concells de aqueixs principat e ciutat.

Sobre e de aquestes coses foren fetes *hinch inde* moltes rahons, pro et contra, stants nosaltres en nostra ferma conclusió, e lo dit canceller en la sua, lo qual, vahent no'ns podia persuadir en exequutar dites coses, sinó obtenguda primer llicència de vostres grans savieses, segons dessús és dit, protestà, segons dix, en nom del dit senyor, que si en lo sdevenidor se sdevenia al dit principat alguns dans, interessers o perills per la denegació que nosaltres fem, que fos a càrrech nostre, manant a hu dels secretaris del dit senyor que'n continuàs carta. Fou suplicat no s'en fes dar translat, denegaho e dix que ells lo guardarien bien. E axi'ns partim dels dits Concells e Concell encontinent, cremants nosaltres, e molt desitjans vostres grans savieses ésser certificades de totes e sengles coses dessús dites, e no oblidants quines e quals persones sentiem caber en dites coses, e encare coniecturants la fi, venguem a concloure, ço és, los vi qui haviem delliberada la resposta dessús dita, que volervos certificar ab letres era cosa inhútil e sens alguna eficàcia, havent en cert totes letres seran registrades, e per ço delliberam certificar vostres savieses per persona qui, fas a fas e ab veu viva, ho explicàs en aquelles, o per quant li sentiem més disposició, e fiam molt d'ell, vos havem tramès en Bernat Corchó, lo qual, tant com en nosaltres és stat e ell ha pogut percebre, havem informat de totes les coses dessús dites, perquè de aquelles fes relació, ab viva veu, a vostres grans savieses, e encare als deputats e Concell del principat, e a altres de les quals serà per vostres grans savieses ordonat. Partí lo dit Corchó la jornada del benaventurat sanct Andreu, bon matí. Crehem serà ja arribat avans de la juncta de la present, emperò per socórrer a qualsevol empaig, per lo qual no hagués complit, havem delliberat scriure la present, per quant aquestes coses són de molta importància, e dessijam molt vostres grans savieses en qualque forma ésserne certificades.

Aprés la partida del dit Corchó, vengué a nosaltres lo honorable en Romeu de Marimon, governador de Muntpaller, acompanyat de son frare, e açò per quant nosaltres haviem pregat lo reverend abat li digués de part de tots nos obtengués hora e loch del senyor rey, al qual desitjàvem explicar les coses maneiades en lo Concell ab son canceller, segons dessús són explicades, lo dit reverent abat lo'ns tramès perquè nosaltres mateixos lo u pregàssem. E de fet, present lo dit son frare, nosaltres l'on pregam molt affectadament, e ell nos ho ofert mostrant que y havia bona voluntat, emperò dixnos que havia molta maravella de nosaltres com haviem denegat al dit senyor exequutar la ambaixada o tramesa de dos de nosaltres en Cathalunya, segons sa magestat havia ordonat, e que lo dit senyor e encare son Concell per tal denegació havien haït per cert que nosaltres no amàvem assats lo útil, interès e repòs de aqueix principat.

A aquestes coses fou respost per nosaltres mostrant no'ns era lícit e menys haviem facultat de exequitar dites coses sens licència e manament de vostres grans savieses, sertificant's açò per moltes rahons, de les quals ja dessús és feta menció.

Lo dit governador en aquest pas se ensené algun tant, dient que ell se meravellave ara ja més com per tals rahons com nosaltres fahiem denegàvem condascendre a la voluntat del dit senyor, qui tant havia fet, e tant amor e voluntat mostrave en voler fer per aqueix principat, e que açò fahiem nosaltres voluntàriament, car les rahons no y bastaven, e que més elegiem star ací vagants guanyant nostres salaris, que no metre nostres persones al treball per lo interès de aqueix principat, aiustanthi, com ja érem certificats per lo canceller, e encare ell dit governador nos ho notificave, que lo senyor rey no manejaria algunes coses ab nosaltres fins los negocis que ell volia saber de Cathalunya fossen aquí ab vostres grans savieses manciats, e axí nosaltres deuriem bé coniecturar que açò és un tant e cert és comiat que lo dit senyor rey nos donave, e moltes altres paraules dix lo dit honorable governador assats enceses e punyents, totes tirants a fi de induhirnos, per una forma o per altra, en exequitar la ambaixada que era stada per nosaltres denegada.

Per nosaltres fou respost, entre les altres coses, que lo senyor rey podia bé manar que li hisquéssem de ses terres, emperò per darnos ell tàcit e exprés comiat, nosaltres no érem deliures de la obligació en què érem tenguts, ni'ns era lícita la tornada sens exprés manament de vostres grans savieses.

A fi de noves, lo dit honorable governador offerí parlar ab lo senyor rey nos donàs audiència. No fou exequtat, e lo dit senyor, l'endemà ans de dia, tirà a la cassa, sens dirnos res, e encara no és tornat, ni sentim dege tornar a present en aquesta vila.

Mossèn Copons, valent no podiem res exequitar, usant de la licència que li era stada donada per sos principals, ha tirat vers lo duch de Burgunya, romanent ab nosaltres en cert apuntament, del qual se pot seguir alguna endressa.

A tres del present, lo reverent abbat nos notificà que lo senyor rey li havia tramès en Johan Bernat de Marimon dientli tiràs tot sol a sa majestat, e axí ho ha fet, no sabem per què. Havem sentit per *in directum* lo dit senyor desempatxà a ell e Normendia per a Cathalunya, de les quals coses nosaltres desijam molt vostres grans savieses ésser certificades, e per ço vos fem les presents e aquelles liuram al portador de la present, lo qual és persona tan affectada a aqueixa ciutat, e ama tant lo bé e repòs de la terra, que mereix molt tota endressa que li puixe ésser donada, e podemvos dir que és aquell a qui tot sol és romasa la fe e ab molta voluntat ha emprès portàrlens, oblidant tots contraris que l'in poguessen seguir. Nosaltres li havem offert que li seran donats per vostres grans savieses v florins d'or, per un jupó de ceda. Som certs que'm mereix molt més, emperò rametem lo restant a vostres grans savieses. Ell és de tanta cortesia e bondat que'ns ha dit que ab axò e sens axò ell és content servir en quant li sie possible a aqueixa ciutat e a la terra, e nosaltres som certs que res no y ha fecte, car passat és per ayga e per foch, e a tot té.

Consideren, molt honorables e molt magnífichs senyors, vostres grans savieses com, attès lo punt en què los negocis són, nosaltres no fem res ací sinó despendre lo temps, e per ço vos suplicam que si avans de la rebuda de les presents no'ns havets tramesa licència, encontinent la haiam, car la aturada no és assats honorable al parer vostre a aqueixa ciutat, e és a nosaltres molt congoixosa.

E sie, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, la Divinitat vostre guarda.

Escrita en Bevilá, en Picardia, a v de deembre del any M.CCCC.LXIII.

Mossenyors, al servey e ordinació de vostres savieses apperellats, los ambaixadors de aqueixa ciutat al christianíssimo rey de França.

Ja, molt honorables e molt savis senyors, en dites letres, de les quals per major cautela vos tramatem la còpia dessús escrita, hauran legit vostres grans saviceses ultimadament com mossèn abat, demanat tot sol per lo senyor rey, anave vers sa magestat, la qual diversave en los lochs circunvehins cassant, ha trigat dos jorns, e après sa tornada, lo dit governador de Muntpaller, lo qual ensemps ab lo dit reverent abat és vengut en la present vila ensemps ab son frare, és stat a nosaltres, e junts ab misser Savertés nos ha explicat, de part de dit senyor, com sa gran excellència, vista la denegació per nosaltres vi feta de exequutar la ambaixada en les letres passades mencionada, zelant molt e desitjant lo interesser e benevenir e repòs de aqueixs principat e ciutat, havia appellat lo dit reverent abat, lo qual ha grantment encarregat e pregat que ell, no usant de tal denegació com nosaltres, degué empendre tot sol de anar en aqueix principat e ciutat per explicar les coses que la magestat del dit senyor dessijave ésser notificades a aquells, les quals dix lo dit governador, de part del dit senyor, que eren tals de les quals se podia seguir molt útil e repòs als cathalans, e del contrari era perill no s'en seguissen molts dans e inconvenients. E que lo dit reverent abat, vist que la sua venguda en aquestes parts era sinó a fi de procurar repòs a aqueix principat, havia atorgat al dit senyor exequutar en aquestes coses e altres lliberament sa voluntat, de què havia lo dit senyor haüda gran consolació, e per ço havia manat a ell, dit governador, segons dix, fossen notificades a nosaltres les dites coses.

E més avant dix e notificà a nosaltres lo dit governador com ell, qui abans que lo senyor rey partís d'ací no havia poscut de nostra part suplicar a sa magestat, segons lo haviem pregat, nos donàs audiència, ara a la partida que ell e lo dit reverent abat havien feta del dit senyor havia suplicada sa gran excellència que li plagués dirli sentiment si li seria placent nosaltres anàssem a sa magestat per haver un parlament ab aquella, de e sobre les coses maneiades ab son canceller, e que lo dit senyor li havia respost que a ell tostemps seria placent la nostre venguda, emperò que li paria no freturar nosaltres congoixar nostres persones anant darrera ell, qui adés era a una part, adés en altre, *maxime* que sa magestat no entenie en los dits affers ni altres prossahir ni maneiari res ab nosaltres fins haie resposta de les coses de Cathalunya, mostrant en son gest e forma de dir lo dit governador que era voluntat del dit senyor nosaltres no hi anàssem, e per colorar la anada del dit reverent abat en Cathalunya pres fundament de la partida de mossèn Copons, dient no era menys licenciat lo dit abat que lo dit mossèn Copons, fornint les dites coses de moltes rahons.

Per nosaltres fou respost solament com stàvem ab alguna congoixa e admiració per quant era dit de part del dit senyor no voler res procehir sinó en la forma dessús dita, e que la partida de mossèn Copons jatsia fos ab expressa licència de sos principals, emperò no's saguia per axò nosaltres posquéssem exequutar les coses que haviem denegades, ni'ns era tàcitament e expressa solt lo jurament, car si ho fos nosaltres haguérem ten gran voluntat, com qualsevol altre, en complir la voluntat e ordinació del dit senyor e servir aquell.

En lo fet del abat no volguem algun mot respondre *ex causa*.

Aprés lo dit reverent abat nos ha notificada sa anada, al qual ni atorgant ni negant, e menys mostrant neguna complascència, li és stat respost, e açò per tant com nos és vist que, no obstant se digue lo contrari, no pot redundar a benefici de aqueix principat, emperò d'açò judicaran vostres grans savieses après lo haïen hoït.

La present havem comanada a mossèn Asnar, lo qual tira a Muntpaller, ab comissió del dit senyor, per fer pendre informació dels fets del Hospital e Almoyna, e après ha ací a tornar. Esli comès per nosaltres que do aquestes letres en Casasage, e si per

aquell li serà denunciât ell haia empaix, que lavors lo dit mossèn Asnar do recapte aquestes letres vaien a vostres grans saviesses, ramatent a pagar ço que's serà convengut al portador. Sie de vostra mercè que lo de que us escriurà sie pagat. Bon hom és e fiable, e no qual duptar de malesa.

Scrita en Bevila, en Picardia, a x del dit mes de deembre [1463].

E sieus recordants de darnos la licència, tantes vegades e no sens causa demanada.

[Als molt h]onorables e de gran [saviesa se]nyors los consellers [de la ciutat] de Barchinona.

Rebuda dels embaxadors de Barchinona, a xxvi de janer del any m.cccc.lxiiii, sobre affers de lur embaixada.

(AHCB, CCO, año 1463, serie X, vol. 33, fols. 196-197 v., 198-200 v. y 202-204 v.)

Carta triplicada, la última con una posdata, repetida en fols. 207 y 207 v.)

42

Eula, 11 diciembre 1463.

Carta de Luis XI a los conselleres

Loys, par la grâce de Dieu roy de France.

Très chers et grans amis: Nous avons pur l'abbé de Montserrat, qui estoit venu devers nous en embassade pour les affaires du pais de Cathellougna, qu'il vould fist Retonxuti Pardella pour vous remonstrer aucunes choses touchans grandement le bien et repos d'entre vous et de tout les pays de Cathellougne, dont il apriuse la charge. Si vous prions que'lt vueillez on et croire de tout qu'il vous dira de par nous.

Donné à Eula, xme jour de decembre [1463]. — Loys (*firma autógrafo*). — De la Loere.

À les très chers et grans amis les conseillers de Barcelone e leur Conseil.

Rebuda del christianissimo rey de França, a xxxi de janer del any m.cccc.lxiiii, sobre crehença per ell comenada al abbat de Muntserrat.

(AHCB, Pergaminos reales de Luis XI.)

43

Crotoy, 14 diciembre 1463.

Carta de Luis XI a los conselleres

Loys, par la grâce de Dieu roy de France.

Très chers et bons amis: Par les lettres de notre cousin le seigneur de Candalle, notre lieutenant general et gouverneur en Roussillon, avons etés advertis que Jehan Bernat de Marimont, pour et en votre nom, a requis au dit seigneur de Candalle de lui bailler trois cens chevaux, de ceulx qui son en noz contéz de Roussillon et Puissardan, pour le service de votre guerre. Et depuis, par le dit Jehan Bernat de Marimont, avons receu vos lettres, par lesquelles remettez à vos ambassadeurs de par deça faire responce à ce que avons chargé au dit Jehan Bernat

de Marimont vous dire. Les quels ambassadeurs nous en ont fete responce, de quoy sommes très contents. Et outre nous on dit iceulx ambassadeurs plusieurs autres choses de par vous, lesquelles par nous oyés, et considerant certaine ambassade du roy d'Aragon, que naguère essens devers nous, laquelle avons despechée, et aussi autre ambassade du roy de Castille, qui nouvellement est arrivée par devers nous, lesquelles apportent beaucoup de choses qui servient longues à effuxie.

Nous, desirans le bien de la principalité de Cathalongne et cité de Barcelone, avons conchud ne faire responce aus dites besoignes, jusques à tant que nous ayons envoyé devers vous, pour savoir votre intention et voulunté sur la conclusion que avions fete sur les besoignes que à present concurrent, excepté en la besoigne de l'Ospital de l'Ausmone, qui est euvre de Charité, sur laquelle avons delibéré que, après que serons informez du vray, en ferons fere justice. Et aussi avons delibéré vous envoyer deux de vos ambassadeurs, pour mieulx expedier la besongne.

Et pour non causer aucune differance entre les dits ambassadeurs, pour cause de la dite allée, nous avons nommez et priez les deux presidents de dites ambassades d'aller par devers nous; lesquelz, après qui ont delibéré entre eulx, non obstant quelzconques raisons par nous fetes dire et remonstrer par notre amé et feal chancillier que la dita ambassade estoit pour tout le bien de la dite principalité et cité de Barcelone, les dits ambassadeurs ont differé prandre la charge, en eulx excusants qu'ilz n'ont pas la puissance d'aller par delà sans votre congé, et pour plusieurs autres petites raisons qu'ils on dittes, de peu d'effect, en disans que avions beaucoup d'autres gens notables en notre hostel pour fere les dites ambassades, ce qui est bien veritable: mais nous desirans le bien des dites principalité et cité, et saichants de vray que plus grant bien s'en suivroit de l'allée de deux de vos dits ambassadeurs, soit les deux presidents ou quelzconque autres de entre eulx, qu'ils voudront a leur plaisir eslire, que d'aucunes autres de notre hostel, pour ce qu'ilz ne sentent pas le dangier des dites principalité et cité, comme faut voz dits ambassadeurs, et pour ceste cause avons fete cette deliberation.

Et pour ce que les dits ambassadeurs n'ont voulu prandre telle charge, nous, pour notre descharge, avons voulu acte en estre levée, [puis] que les dits ambassadeurs ont refusé la dite ambassade, soient les dommaiges et [in]con[veniens qui] pourraient ensuir comme... pour non vouloir croire ne oyr noz ambassadeurs... s'en sont ensuiz, comme savez, au...

Et n'avons peu tant fere que les deux dits ambassadeurs aient voulu prandre la charge de la dite ambassade, [fors] seulement l'abbé de Montserrat, cognoissant que desirons tous bien et amour de la dite principalité et cité, a prius a... quel desperons brief, en telle manière que serez par lui informez de toutes choses et de telles que clairement congnoistrez que desirons votre bien, autant que le nostre. Et pour ce que, tendiz que le dit abbé metra à aller par devers vous, se pourroient fere plusieurs rapports sur les dites choses, vous rescripvons au long de... en vous priant que toutes creances et nouvelles... veuillent surceoir, jusques le dit abbé de Montserrat... vous...

Donné au Crotoy, le q[ua]torzième jour de dece[m]bre [1463]. — Loys. — De la Loere.

À noz très chiers et bons amis les conseillers et Conseil de la cité de Barcelone.

(AHCB, Pergaminos reales de Luis XI. Publicado por Calmette, *Louis XI...*, pág. 232, nota 2.)

Diciembre 1463 (?)

Carta de Gaspar de Casasagia a los consellers

✠ Jhesús ✠

Mossenyors molt honorables he de gran saviesa: Sertifichvos com sus ara en aquesta hora he rebut lo correu que trametí a París als honorables ambaixadors ab les letres que per vosaltres me foren trameses, he ab la present vos tramet un gran mas de letres que m'an tramès, qui crech sia la resposta de les vostres.

Per los dits embaixadors, mossenyors, so avisat que en las dites letres no faça despesa de correu propi, mas que esper que per alguna persona coneguda vos sien trameses. He per tant com vin per terra no's troba qui vaya latinament, he mancho persones de coneixensa, per dubte que les letres no estiguesen molt, ací he deliberat, per un home propi, de tramètreles en Aygües Mortes al leny d'en Bernat Andreu, qui és espatxat o s'en va aquí, hoc enchara perquè les dites letres seran pus segures que si anaven per terra. He perquè ayam millor recapte fareu donar al dit Bernat Andreu hun florí d'or, car tant li'n he promès, hoc enchara he dada comissió que essent en la costa e per mal temps no podia anar, que per un home propi les vos trametrà, que vosaltres pagareu so que costarà.

Ítem, mossenyors, vos avís com ha VII del passat vos tramís hun correu propi, ab un mas de letres dels ambaixadors, lo qual avia ésser aquí en IIII jorns, he fins ací lo dit correu no és tornat, ni així poch sé que l'ayau rebut, de què estic ab ància, dubtantne no sia mal arribat.

Ítem, mossenyors, vos avís com los honorables ambaixadors m'an scrit que pus no ha forma de ferlos crèdit a París de so que an mester, que ells trametran ací per la moneda comptant, he hequelles trametrà cccc scuts d'or, ho més, si mester seran.

A què, mossenyors, vos dich que m'a molt desplagut com no s'a poguda dar horde en ferlos lo crèdit, mas per tant com la negociació no's fa d'ací a París, no és stat posible, però tota vegada que ells trametran ací persona qui per ells aya potestat, yo'ls daré so que volran, axí com per vosaltres, mossenyors, me's stat scrit, he en totes aquelles coses qui a mi seran posibles de fer per honor he servey de vosaltres, mossenyors, he de la ciutat, creets que no mancharà fins a la mort.

Ítem, mossenyors, vos avís com he pagat lo correu que tramís a París, qui ara és tornat, car axi'n só stat avisat per los honorables embaixadors, al quall he pagats XI escuts.

Sen pus que no m'hocorra de dir a vostres savieses, sinó que de mi hordoneu a tota vostra voluntat, així com de umill he bon fill de aqueixa ciutat, suplicant Nostre Senyor que us tinga en la sua guarda.

Lo tot vostre, qui a vosaltres, mossenyors, molt me recoman. — Gaspar de Casasage.

Plàcieus, mossenyors, per algú de vostres servidors, trametra a ma muller les letres qui seran ab la present.

(AHCb, CCO, año 1463, fol. 210, serie X, vol. 33.)

París, 3 enero 1464.

Carta de los embajadores de Barcelona a los consellers

Molt honorables e de gran saviesa senyors: En los dies prop passats pensant hauran vostres grans savieses rebudes moltes letres nostres, una per lo secretari dels ambaixadors del principat, per la qual fou avissada vostre saviesa del gran rahonament era stat fet al christianíssimo rey de França per nosaltres e per los dits ambaixadors del principat, e de la resposta per lo dit senyor feta, e altres coses fins a la jornada seguides. E una altra per hu dels qui se'n són anats ab lo reverent abat, ab còpia de la dessús dita, e un altra per via de Muntpellier e semblant a la dessús, per les quals haureu sentides les coses après de la partida del dit secretari seguides, e encare ab la present.

Perquè los empaïxs de letres nos són molt duptosos, vos trametem còpia de totes les dessús dites, en les quals e cascuna d'elles plàcie a vostres grans savieses attendre e ajuntadament considerar de qual importància sien en les coses en aquelles contingudes, e signantment vos plàcie considerar com lo dit christianíssimo rey de França, avans fos junta sa magestat al loch de Bevila, tramaté a nosaltres qui aquí érem son canceller, lo qual devant son Concell explicà, de part del dit senyor, entre les altres coses, com sa magestat havia rebuda letra de son loctinent en Rosselló, lo qual li demanave licència de atorgar CCC rocins a Cathalunya, que aqueils ab son stipendi li havia demanats, e que sa magestat per salvar la honor sua havia delliberat no atorgar aquells sens primer saber la fi al qual eren demanats, e per ço havia delliberat dos de nosaltres tiràssem en Cathalunya per comunicar de aquest fet e altres ab aqueixs principat e ciutat. E com per nosaltres fou respost que haviem a parlar de noves coses ab lo senyor rey, que lo dia següent si sperave, e que aquell vengut rahonaríem de les dites coses tots ensemps ab sa magestat.

Més vos plàcie attendre en dites letres com, après fou arribat lo dit senyor, nosaltres explicam a sa magestat primerament les respostes per vostres grans savieses ordonades a les proposicions per en Johan Bernat de Marimon aquí fetas, e après li parlam dels dits CCC rossins dient no haviem mentió de tal fet de vostres grans savieses, e com no'ns era lícit, tots o part de nosaltres, anar sens licència de nostres principals, e més lo suplicam de les coses particulars en vostres letres mencionades. E com la magestat del dit senyor, tot nostre rahonament compranent, ab una resposta nos dix que no'ns devíem maravellar si ell, per la honor sua, volia saber a qual fi Cathalunya demanave los rossins, e més volia saber qual lenguatge se parlave en Cathalunya, car llà hon si parlàs lo sol cathalà, ell era prest entendre en la conservació d'aquell principat, com ell fos cathalà, e si parlave altre lenguatge, no ho entenía a fer. E sobre los fets particulars de què lo haviem suplicat demanà memorial, aturantse delliberació, segons aquestes coses largament en la primera de dites letres hauran vostres grans savieses legides.

Ultra açò, molt honorables e molt savis senyors, plàcie a vostres grans savieses considerar, entre les altres coses en la segona de dites letres contingudes, lo saguit sobre e de les respostes les quals speràvem sobre los fets particulars dels quals lo dit senyor haviem suplicat, ço és, com lo dit senyor, per conclusió de son Concell, nos féu dir per son canceller present lo almirall de França e altres del Concell, ab gest e manera assats enceses, com lo dit senyor havia feta delliberació dos e los principals de les embaixades anassen en Cathalunya per explicar les coses que sa magestat ordona-

ria, e que llà hon ho denegàssem fer havia per cert lo dit senyor, e ell, canceller, e tots del dit Concell, que nosaltres no amàvem lo útil de aqueix principat ni érem en aquestes coses sinó per lo nostre útil. Fahent nós exprés protest de aquestes coses, ab gest, modo e paraules pertanyents e de molta reverència, negàrem exequitar lo que per lo dit senyor era demanat, com a nosaltres imposible sens licència e manament de vostres grans savieses, aiustant en açò lo dit canceller que'ns notificava de part del dit senyor que sa magestat havia feta delliberació no procehir en res ni manear los negocis fins hagués sabudes de Cathalunya les coses que volia saber. E en tot aquest rahonament no fou servada, al parer nostre, per lo dit canceller aquella humanitat e modificació de les quals són aqueixs principat e ciutat merexedors. Crehem tot açò era fet per agreviar aquells de nosaltres qui ab justes rahons e molta pertinència no volíem condescendre en ço que era demanat.

Més avant, molt honorables e molt savis senyors, vos plàcia attendre en dita segona letra com après, no contents de les coses a nosaltres dites per lo dit canceller, nos fou tramès lo dit governador de Muntpaller, e ab tall de paraules assats dur e més encès que no volem scriure volgué venir a mèrits sobre la denegació per nosaltres feta de la anada a Cathalunya, e a fi de noves, les quals veuran vostres grans savieses en la dita letra pus largament, me dix, ab paraules assats aspres, com ell nos notificave de part del dit senyor no féssim compte sa magestat praticàs alguna cosa, e menys procehir en los fets de Cathalunya ab nosaltres, fins saber ço que en voluntat havia de aqueix principat, ans stariem vagants solament per guanyar nostres salaris, no volents metre nostres persones a treball per aqueix principat, e que si nosaltres ho volíem entendre, açò era un tàcit comiat que lo dit senyor nos donave, mostrant assats deshonestament envers nosaltres més desfavor que aqueixa ciutat no ha merescuda. Segons aquestes coses e les particularitats de aquelles, plàcia a vostres grans savieses attentament legir e considerar en dita segona letra, car de mot a mot aquí és posada la veritat.

Nosaltres, molt honorables e molt savis senyors, considerants après lo abat, ab gràcia e comissió del dit senyor, és estat partit per les coses dessus dites e encare altres, les quals no freturan totes scriure, de les quals no'ns parie sortir aquella honor que és pertanyent en aqueixa ciutat, havem delliberat, no sens causa, fer per alguns dies absència de la cort, e axí experimentar e asseiar de sentir ço que les gents tenien en l'ànimo occult vers aqueixa ciutat e nosaltres, e de fet fou dada obra per mijà del dit governador, al qual tot sol nos ha convengut recórrer de parlar nosaltres ab lo dit christianíssimo rey de França, sens emperò dar sentiment algú de que volíem parlar. E essents devant sa majestat li és stat dit, ab paraules de molta pertinència, com per alguns fets nostres haviem delliberat, ab sa bona licència, calarnos a París, qui és luny dues jornades e mige, e star aquí alguns dies, teninhi les festes de Nadal, e après seriem devant sa majestat, affigints en açò com nos movia algun tant ço que per part de sa magestat nos és stat dit, ço és, que sa majestat havia delliberat no manear res dels affers de Cathalunya ab nosaltres fins hagués resposta de la intenció de aqueix principat.

Lo dit senyor, hòides aquestes coses mostrant alguna gelosia en son gest, dixnos apartàssem, que après ell nos faria resposta. E de fet apartats nosaltres en una part de la cambra mateixa, cridà lo dit senyor lo almirall de França, lo dit governador de Muntpaller e altres qui eren dins la cambra de son Concell, e haüt entre ells un assat dilatat rahonament, nos fou tramès lo dit governador de Muntpaller dient volia saber lo dit senyor de nosaltres si la causa de nostra anada a París era per alguna necessitat que haguéssem, mostrant se feya culpant lo dit senyor com no'ns havia tramès pagar la despesa haviem feta en lo loch de Bevilà, com havia fet de aquella

de Xartres, e que ell ho entenien smenar, e si haviem necessàries algunes coses, ell era molt prompte suplir en tot lo que de sa majestat volguéssem. Fou bé conegut per nosaltres, en los gests e paraules del dit governador, que era clarament entesa la causa de nostra partida, e que era dessijat fer smena per nosaltres.

Fou respost al dit governador com la causa de nostre voler partir no era necessitat alguna qui fos en nosaltres, car aqueixa ciutat nos tenia així opulents de açò que mester haviem, que no'ns fretura emprarnos per lo present en les necessitats nostres del dit senyor ni de altre persona, e que suplicàvem la magestat del dit senyor li plagués haver paciència, car nosaltres per alguna forma no pendríem, e menys per nostre jurament nos era lícit pendre, alguna cosa per la dita despesa, e si en Xartres era stat fet lo contrari, era stat fet improvidentment e per la molta importunitat dels ministres del dit senyor, qui mostraven sa magestat pendreho a gran anuig. Per ço no fou assats considerat lo strenyiment que nosaltres havem en no pendre alguna cosa directament o indirecta, e que ara nosaltres haviem delliberat guardar lo càrrech de nostres consciències e de usar de pus son concell, que lavors no haviem, emperò refferintli les gràcies a la gran humanitat del dit senyor. Fou encarregat lo dit governador digués a la magestat, per part nostra, que nosaltres allí hon haguéssem neguna necessitat recorreríem a aquella ab tota confiança. E axí lo dit governador tornà sa resposta, e poc après fom nosaltres appellats per lo dit senyor, lo qual nos dix trobave gran pler nosaltres anàssem e a París o allà hont nos fos placent, mirant les viles e membre de son regne, e tornàssem quant nos serian placent, e que en qualsevol de aquell nosaltres féssem, ell com a bon cathalà e fill de aqueixa ciutat era prest fer per nosaltres lo que li fos possible, mostrantnos en son gest e rahonament molta humanitat. E axí partim de sa magestat.

Lo després dinar, el dia mateix, vengué lo dit governador, ensemps ab un ministre de la tresoreria del dit senyor, en nostra posada, e dixnos com lo dit senyor volia en tot cars pagarnos la despesa que haviem feta, e per ço trametia aquell seu ministre per venir quant era e que'ns fos pagat. E jatsia dematí hagués dit volia pagar solament la despesa feta en Bevila, lavors hi aiustà volia pagar no solament la despesa feta en dit loch, més encare en París e en totes les altres parts de son regne.

Per nosaltres fou respost, devant lo dit ministre del senyor rey, com nosaltres féyem grans gràcies e mercès a la magestat del dit senyor, qui per sa clemència volia mostrar tanta humanitat vers nosaltres, e que era cosa molt pertanyent a una tanta excellència com és la sua, emperò que nosaltres, com li havem dit en la matinada, tostemps parlant ab vènia de la magestat sua, no pendríem alguna de les dites coses, e que així era bé pertanyent a nosaltres, per nostra obligació, no pendre tals coses, com era sa gran excellència aquelles donar, e suplicàvem a sa magestat li plagués no pendreho a molèstia.

E lavors lo dit governador, fahentnos algunes rahons mostrant lo dit senyor volguera nosaltres prenguéssem la oferta que'ns era feta, e encare mostrantse algun tant congoixat, nos dix que almenys nosaltres haviem a tollerar lo dit senyor nos donave un home de sa cort qui'ns guiàs fins a París e aquí nos recomenàs als presidents del Parlament e altres principals de aquella ciutat, a fi nos fos feta aquella honor e festa que per aqueixa ciutat era merescuda.

Per nosaltres fou respost que lo dit senyor mostrave sa gran humanitat, e que nosaltres, en nom de aqueixa ciutat, ho haviem per rebut, emperò que no freturave, car nosaltres ja sabíem lo camí fins a París, e ja haviem nostre posada, e que de festas no'm volíem, car la disposició de nostra pàtria no ho requeria.

Lo dit governador s'en mostrà algun tant congoixat, dient seria gran contrari

si nosaltres denegàvem a totes coses axí al dit senyor, e que en negun cars no li paria honest denegàssem aquesta. A fi de novas, per no mostrar massa aspredat o desdeny, nosaltres ho atorgam, e de fet lo dia mateix lo dit senyor nos tramès un home ecclesiàstich, qui és mestre de requestas del Parlament de París, qui's mostre hom de assats importància e gravitat, qui'ns dix havia manament del dit senyor nos conduhís e en París nos fahés aposentar e fer fer aquella honor que merexia aqueixa ciutat, e que volie saber quant partiriem.

Per nosaltres li fou dit lo sendemà, que era disapte, nosaltres tirariem a Miens, luny x leugas d'aquí, e tendriem aquí lo diumenge, e après lo dilluns tirariem la via de París. Fou emprès lo diumenge ell seria en la dita ciutat de Miens, per conduhir-nos e exequitar la voluntat del senyor rey. Fou ab nosaltres lo diumenge, e dix que pus nosaltres sabiem lo camí, ell tiraria primer e conduhiria algunes coses en París, segons volia lo dit senyor. E que lo dia que nosaltres deuriem entrar nos exiria en un loch appellat Sant Danís, luny dues leguas de París, per acompanyarnos a la entrada. E que com nosaltres seriem en lo dit loch de Sant Danís, trobariem aquí un seu escuder, e nosaltres que speràssem aquí fins ell hi fos arribat. Per nosaltres fou conegut tot açò deya per fernos exir gent e festeiarnos de entrada, ço que l'altra vegada com hi entram no fou fet, ni en alguns dels altres lochs en què som venguts, encare que lo dit senyor hi fos. Com nosaltres fom en lo dit loch de Sant Danís delliberam tirar sens sperar algú, per anarnos dinar en París. Sol tramatem en lo dit loch perquè no féssim star aquí lo dit scuder. E axí fou exequtat.

Essent en París, és vengut lo dit mestre de raquestas a nosaltres. E axí mateix los presidents del Parlament e lo prebost dels merxants, e alguns dels altres regidors de la dita ciutat, explicantsnos com lo dit senyor los havia scrit manant nos fos feta aquella menor honor que poguessen e'ns fos dat compliment en quant per nosaltres fos demanat, e per ço se clamaven com nosaltres no haviem permès haguessen complida la voluntat del dit senyor sperantlos en dit loch de Sant Danís, per fernos honor a la entrada, e que volien e'ns requerien que en les festes, e encare en los dies següents, nosaltres prenguéssim refecció un dia en casa del hu, e altre en casa del altre, successivament, fins per tots fóssem passats. E que si haviem mester diners e altres coses, e encare si volíem veure les fortalezes e lochs insignes de la dita ciutat e circumvehints, que ells havien manament del dit senyor exequitar per nosaltres tot ço e quant fos de nostre voluntat.

Açò, molt honorables e molt savis senyors, eren coses no acostumades, car jatsia lo dit senyor essent ací hagués fets convidar per alguns los ambaxadors de Cathalunya, e nosaltres emperò no en tal forma. Per nosaltres és stat respost a tots los dessús dits, axí conjuntament com divisa, com nosaltres havent per rebudes lurs grans cortesias e fahent de aquelles gràcies, axí a la majestat del dit senyor rey com a ells, los pregàvem prenguessen paciència, car nosaltres no pendriem tals convits, signanthi rahó car nostra pàtria stave en tribulació, e que nosaltres delliberàvem per a present no entendre ni acceptar negunes festes o solassos. E après de moltes altres rahons per una e altra part fetes, ells hi han dada paciència, e nosaltres no som exits de nostra posada per festa de algú. Bé és veritat que ells són stats cascun dia de les festes a nosaltres per voler cavalcar e acompanyarnos, haventlos dit nos era placent, però indisposició de temps ho ha tolt, que encare no s'és exequtat. Bé'ns han tramesos alguns presents de vins e de volateria morta, los quals de principi lus denegàvem pendre. Però per no congoixarlos, e perquè los presents en qualitat ne en quantitat no eren accessius ni fora de orde de aquells, havem presos per los medis pertanyents.

Stants açí la jornada de Ninou, primer del present, és arribat ací un correu, qui ara exequeix la scarcella de Bruges, qui'ns ha dit era ja passat per Essent, e no

trobantnos hich era tirat a Bruges, e ans liurada una letra de vostres grans savieses, feta a x de noembre prop passat, per la qual nos són significades moltes coses, de les quals jatsia són velles, emperò encare ne havem consabuda molta consolació, e signantment del pròsper succés en lo fet de Hostalrich, e jamés quant nos certificats ja lavors enteniets en la llicència nostre, la qual tant havem desitjada e des-sijam. Crehem que de lavors ensà ja'ns és atorgada e prest la haurem. En lo peu de la dita letra precedent la data a aquella havem legida mensió com volien lavors e manaven vostres grans savieses suplicàssem lo christianíssimo rey de França donàs llicència a son capità de Rosselló atorgàs al dit principat ab son stipendi alguns rossins. Sobre açò, molt honorables e molt savis senyors, considerat lo temps que la letra és feta e considerades les coses ja dessús mencionades, e signantment com ja dels dits rossins nominadament lo dit rey ha feta conclusió no atorgarlos fins haie haguda resposta de les coses que après ha trameses per lo reverent abat, nosaltres som stats en gran dupte si ho exequariem o no, e de fet, après molts colloquis haüts entre nosaltres e ab lo honorable misser Pere Saverters, qui sol és ací dels ambaxadors del principat, havem delliberat no exequar dites coses fins haïam la consulta vostre, qui haureu ja vist en les dites letres totes les coses maneïades sobre lo fet dels dits rossins, parent a nosaltres que seria cosa lo atorgament de dits rossins, lo qual ja és stat denegat, sens poder respondre al dit senyor sobre lo punt que ell demane, ço és, a quin fi són demanats, *maxime* attès que ell nos ha explicada la conclusió que sobre açò, segons dit és, ha feta. Bé pensam que avans la present letra no serà aquí ja haurem rebudes letras de vostres grans savieses responsives a les nostres, en què'n serà feta mensió axí de dits rossins com de altres coses en aquelles explicades, e lavors nosaltres, qui ja serem tornats en Cort, exequarem la voluntat vostre.

Es veritat, molt honorables e molt savis senyors, que après són stats partits mossèn Copons e lo reverent abat s'és causat dupte entre nosaltres e lo dit misser Saverters sobre lo procehir e parlar primer, volents cascuns guardar ell la honor del principat e nosaltres la honor de la ciutat. Per tolre contraris, és stat delliberat vos ne fos scrit. Plàcieus scriurens la delliberació. En lo entretant serà pres per nosaltres alguna no prejudicial forma, a fi no's pusque sentir per los adversaris divisió o diferència alguna, si bé a nosaltres par lo dit mossèn Pere de Savertés no deverhi insistir, attès que vuy ell és tot sol, e és dupte haie algun poder. Si donchs humanament no li és donat *insolidum*, lavors exequarse lo que vostres grans saviesas hauran delliberat.

En la Cort és arribat de nou mossèn Galceran Oliver, e après misser Pere Miquel, tots missatgers per lo rey Johan. No sabem si senten alguna nova congoxa o per què mouen ten gran diligència. Bé pensam o som de opinió que lo christianíssim rey de França los tendrà a novas fins haie novas del abat sobre les coses que li ha comeses, e no significarà res de sa voluntat ni farà coses per les quals pusque desdenyar ni a nosaltres, ni al rey de Castella, ni al dit rey Johan, però ell és cert amaria més meniar la vianda que dar lo bossí a altri, emperò tendrà a noves sperant fer son fet, e après serà lo que Déu volrà, pur a present tot serà per nosaltres. Déus los do lo qui sap és salut.

Mossèn Copons és en Bruges. Scriunos lo duch de Burgunya fa gran aparell axí de festas com de artellarias e de vitualles, per fer via contra lo Turch, e que molt prest partirà un seu fill bastant, de edad xxv et xxx anys, ab les artellaries e vitualles. E lo duch partirà per terra, vindrà a Burgunya, acostantse a Aygas Mortas, e aquí reculliràs e tirerà a Roma, abon lo papa l'espera per fer son viatge. E ha publicat deuen partir en lo mes de juny primer vinent. Què s'en succehirà, de Déu és lo sacret. Ací se n'ha moltes opinions, sol lo succés ne mostrarà la veritat. Fama

és lo dit duch no és avengut al son fill musse de Xarloys, hun resten descusits fins lo die present.

Com partim del senyor rey, dix que ell se aturaria en Picardia e en los lochs circumvehints tota aquesta yvernada, o fins que son bell oncle lo duch de Burgunya fos partit per lo beneyt viatge, e açò per tant com los anglesos mostraven alguna voluntat, de la qual ell volia veure quina seria la fi. Molts opinen no's triguera entre ells la guerra, e volen dir que aquest christianíssimo rey fa preparatoris de la gent d'armes e artellaries per haver a sa mà Calers, que los anglesos tenen dins son regne. Emperò açò haïen vostres savieses per fames, les quals totes hores se determinen a no ésser res, jur per altre via no's sap sinó per vulgar dit de aquells qui per ventura no y saben res.

Mossèn Jacme Gener és partit d'assí ans de festas. No sap hom quin camí fa.

Lo dit correu és appellat Arnaut de Vern, al qual per ordinació vostre haviem a dar dos scuts d'or per lo port de vostres letras, los quals no li havem dats; mcs per la torta ha feta de Bruges, passant per ací per pendre les presents e aquelles portar a vostres saviesas, e un jorn e mig que l'havem detengut, li havem promès li seran donats per vosaltres per los dits dos scuts, e per lo port de dites lettres, per tot x florins d'or. Plàcieus encontinent ferli pagar dits x florins d'or. Aprés sie arribat aquí, deu partir per aquestes parts e per a Bruges dins IIII o v jorns, ab lo qual poreu scriure, que home de recapte és.

E tinguen, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, la Sancta Trinitat en sa protecció e guarda.

Scrita en París, a III dies de janer del any M.CCCC.LXIII.

Mossenyors, al servey de vostres saviesas apparellats, los ambaixadors de aqueixa Ciutat al christianíssimo rey de França.

Als molt honorables e de gran saviesa senyors los consellers de la Ciutat de Barchinona.

Rebuda dels embaxadors de Barchinona, a XXVIII de janer del any M.CCCC.LXIII, sobre affers de lur embaxada.

(AHCb, CCO, serie X, vol. 34, fol. 10.)

46

Barcelona, 3 enero 1464.

Carta de los conselleres a Luis XI

Al molt alt e molt excellent e christianíssimo lo senyor rey de França.

Molt alt e molt excellent e christianíssimo senyor: De vostra excellència havem rebuda una letra, feta en Crottoy a XIII del prop passat mes de decembre, ab la qual nos avise que per lo bé d'aquest principat de Cathalunya e ciutat de Barchinona volia dar càrrech a dos embaixadors reportar nosaltres algunes besunyes, a les quals era induït per les coses que los embaixadors dels dos reys a vostra celsitud han portades, e que los dits nostres embaixadors se són scusats de no pendre càrrech de aquelles, sinó l'abbat de Muntserrat, en què vostra gran senyoria monstrà haver pres enuig, segons les dites coses e altres són contengudes en la dita letra, a la qual, senyor, responem, sempre regraciants a vostra excellència la bona affeció e voluntat, que a nosaltres ve en molt desplaer qualsevulla descontentació, si alguna la altesa vostra ha dels dits nostres embaixadors, car tota via desijam agraciavosne, e no desplaure de nostre poder a aquella ne als seus embaixadors, los quals havem tota

vegada hoyts e bé tractats, que's vull sia dit a vostra maiestat. E si alguna mala tractació hi ha haüda, és stada feta per la reyna dona Johana e officials seus, e no per nosaltres.

Pus emperò lo dit abbat ha pres lo càrrech que vostra maiestat volia, nosaltres, de bona voluntat, hoyrem les coses que per part de aquella nos dirà, e per servey d'ella farem tot lo degut e possible.

Es veritat, christianíssimo senyor, que los dits embaixadors eren obligats en no retornar fins a tant haguessen nostra licència, la qual dies ha per tots, sinó a dos d'ells, fonch tramesa. E per ço crehem a causa de aquella haurà haüt disposició lo que desitjant vostra gran excellència, la qual la Sancta Trinitat tengua en sa protecció... venturadament e votiva.

Scrita en Barchinona, a III de janer del any M.CCCC.LXIII.

De vostra gran excellència humils e devots servidors, los consellers de Barchinona.

(AHCB, "Lletres closes", VI-23, años 1462-1468, fol. 47.)

47

Barcelona, 4 enero 1464.

*Llegada a Barcelona del notario Nicolau Sala, escribano
de la embajada a Luis XI*

Dimecres, a IIII [enero 1464]. Aquest die torna de França lo discret en Nicholau Sala, notari, qui era anat per scrivà de embaxada que lo principat de Cathalunya havia tramès al rey de França.

(ACA, G, reg. 7, fol. 73.)

48

París, 8 enero 1464.

Carta de los embajadores de Barcelona a los conselleres

Molt honorables e de gran saviesa senyors: Lo primer del present rabem una vostra letra de vostres grans saviesas, vella, ço és, de x de noembre, a la qual per lo mateix correu, qui dix seria aquí dins xviii jorns, havem largament respost, e encare vos havem trameses còpias de dues grans letras, que ja deveu haver rebudes per dues o tres vias, e açò per tant que vegen vostres grans saviesas la causa perquè havem consultat sobre los rossins demanadors per nosaltres al senyor rey, segons en ditas letras no duptam hauran largament legit vostres saviesas.

A VII del present havem rebude de vostres grans savieses una altre letra, dada en aqueixa Ciutat a xxiiii del dit mes de noembre, notificantnos per aquella vostre licència atorgada a nosaltres, acceptat de mi, Matheu Dez Soler, del qual ordonen vostres savieses romangue ací per servey de aqueixa Ciutat. Gran consolació nos ha dada dita letra, e fóra molt maior si fóssem tots licenciats. Emperò, com siam certs útils e loables respectes havervos induhits en ordonar en la forma dita, som de tot contents, e serà exequtat segons la disposició e manament per vostres savieses fet.

Encontinent tirarem la via del senyor rey, per pendre son comiat e notificcarli la romasa de mi, dit Matheu Dez Soler.

Mossèn Johan de Copons, lo qual és dispost rest ací per lo principat, és a Bruges, emperò lo apuntament que encontinent nosaltres li scrisquéssem tornaria ací. Rebuda dita letra, li és stat fet home propri per misser Pere Saverters, portantsen letra nostre, e encare la letra feta per los diputats de la licència, pensam serà en Cort, hon nos trobarà encontinent e seran apuntats los affers, e los licenciats de nosaltres tireran lur via.

De novitats, a present, no nich ha sinó aquelles de les quals per les propdites letres vostres grans savieses seran certificades, e nosaltres, qui, Déu volent, no triguerà fas a fas vos ne certificarem. Lo correu nos ha dit que la causa de son trigar és stada que passant una barcha per lo camí se ha trencat lo bras, e mòstreho que encare no és guarit, e per ço, jatsia lo senyer en Gaspar de Casasage lo haie prest desempatxat, per dita rahó ha tant trigat.

E tingueus, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, la Divinitat en sa guarda.

De París, a viii de janer del any M.CCCC.LXIII.

Al dit correu són stats donats per nosaltres dos scuts d'or per lo port de dites letres, segons havia pactat lo senyer en Casasage. A aquell mateix nosaltres havem promès, per portar les presents fins a Muntpaller, un scut d'or, complidor per lo senyer en Casasage. Plàcieus, si per ell vos serà scrit l'aie pagat tramaventvos les presents, li sie feta deguda satisfacció.

Mossenyors, al servey e ordinació de vostres savieses apperellats, los ambaixadors de aqueixa Ciutat al christianíssimo rey de França.

[Als molt] honorables e de gran [saviesa] senyors los consellers [de la Ciutat] de Barcelona.

[Rebuda dels missa]gers de Barcelona, a xvi de... M.CCCC.LXIII, sobre resposta. (AHCB, CCO, serie X, vol. 34, fol. 18.)

49

París, 26 enero 1464.

Carta de Mateu Dez-Soler, embajador de Barcelona, a los conselleres

Molt honorables e de gran savicsa senyors: A viii del corrent vos scrivi responent a una letra de vostres precessors de xxiiii de novembre, ab la qual scrivien per aqueixa Ciutat era stat deliberat jo deuré restar ací en Cort del christianíssimo rey de França, en companyia de mossèn Johan de Copons, qui per aqueix principat per lo semblant restave, e que mos companyons ambaixadors s'en tornassen a aqueixa Ciutat, e en lur companyia en Francesch Martí, scrivà e secretari de la ambaxada, volent que jo me servís del secretari dels ambaixadors del principat, lo qual dies ha s'és partit e vuy és en aqueixa Ciutat.

Es veritat, mossenyors, que, per los sguarts en dita letra expressats, jo ab gran treball he detengut lo dit Francesch Martí, com volgués exequitar lo manament de mossenyors de precessós vostres, qui en companyia dels dits ambaxadors e mia lo havien tramès, però considerats per ells los dessus sguarts en dita letra contenguts, e jo que li he offert pèndreho tot a mon càrrech, és vengut deliberat restar fins de vostres savieses ne haie cobrada resposta.

Perquè, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, a XIII del present partiren mos companys licenciats, e jo ab ells, ensemps ab lo honorable misser Pere Saverters, per anar al senyor rey e pendre son comiat, lo qual trobam a un loch appellat Dordans, en Picardia, prop de Ras, ahont lo dit senyor anave. E axí com arribam, per lo semblant de Bruges, arribà mossèn Johan de Copons, al qual haviem escrit.

Presentamnos al dit rey e fonli notificada la deliberació de aqueixa Ciutat, ço és, dels dos restants ab sa senyoria e dels licenciats, segons aquests mossenyors de ambaixadors com a Déu plàcia sien aquí vos faran relació. E axí prengueren los licenciats son comiat, e ab sa bona gràcia són partits e venguts en aquesta Ciutat, e jo en lur companyia. Deuen partir dilluns, que tindrem xxx, fahent la via de aqueixa Ciutat.

Es veritat, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, que los dits ambaixadors qui s'en van e jo som restats tant desdinerats, que ni jo puig exir de ací, ni ells bonament ne han fins a Muntpaller sens vendre argent, fahent compte ells a Muntpaller hauran diners a cambi per aquí. La causa de jo ésser axí sens diners, mossenyors, és stada la anada de mon fill aquí, més dues bèsties mies que com vingui en aquestes parts aguí a baratar ab altres, fahent tornes, com fóssem costarades e molt guastades per causa del lonch camí. E més una de les baratades que dins VIII jorns se afollà de la una cama, la qual aguí a canbiar, fahenthi del argent tornes, e encare més, crehent la mia aturada no fos tant, vahent la necessitat en què aquesta Ciutat és constituïda de rossins, ne he comprats dos bons a fer armes, e axí jo són romàs sens diners, en tal forma que no són per exir de aquesta Ciutat sens empenyorar tot nostro argent.

E per quant mossèn Johan de Copons és restat en Cort, fahent compte encontinent dits administradors fossen pertits jo me'n pertis per anar en Cort del dit rey, lo qual vuy és en Ras, dues jornades de Bruges. Attès que mossèn Jacme Çesavasses és home mercantívol e conagut per los mercaders de Bruges, axí per si mateix com perquè hi és stat tres meses, ha per haver diners per mijà d'un crèdit que aporte per lo gran Companyia dels Alamanys, e attès que ell té la bossa comuna per aqueixa Ciutat, pus ell no'm podia socórrer de diners, lo he pregat li plagués ferme procura ab què lo pogués obligar, ab mi ensemps, a alguna quantitat. E jo, pus lo rey és ten prop de Bruges, irfamen en Bruges e pendria alguna quantitat a cambi per aquí, la qual me soccorreria fins a tant hagués hagut de vostres saviesas diners, o crèdit, o forma de poder haver diners, e leixaria açí en penyora mon argent al hosta, qui'm prestaria diners per anar en Bruges, posantli al devant jo no poder exir sens diner de aqueixa Ciutat fins a tant que vostres saviesas hi haguessen provehüt, la qual provisió era molt larga, e que jo hagués star açí en París absent del rey, endeutat ab l'osta, era gran minva e deshonor de aqueixa Ciutat, més que ell hi era tengut, per quant era bosser, e que si ell hi anàs axí com hi és anat, si haguera obligat. Hoc finalment li offerí no fer carta de guardar de dan, e moltes altres coses, les quals per no anuiar vostres saviesas me ommatie scriure, no contrestant qualsevol deshonor, càrrech ni minve de aqueixa Ciutat e mia, ell ha denegat ferho, de què rest molt desconfortat e mal content de sa pràctica.

Consideren vostres saviesas si tals pràctiques proceheixen de home savi, e més si proceheixen de bona equitat o de malícia, car no pot ignorar la gran necessitat en què jo són constituït, e no pot ignorar que sie tengut de un diner a la Ciutat que vengut són ab ell, a compte de so que'm ha donat, e vist ha ésser agual ab la Ciutat, segons en son compte.

Vostres saviesas com sia aquí poran veure per qual rahó li he dit pot pensar la Ciutat no vendrà a menys de pagar ço que jo pendré a cambi, perquè ell se puixe excusar de no obligarse per aqueixa Ciutat, e és cert de la mia deliberació qui és

per sguart e honor de aqueixa Ciutat, per la qual ací sol romanch, créxer de cavalcadures, que axí com són ab mi sinquesma, vull ésser ab mi VII e VIII, e ab mon tinell de argent viure tan honorosament com puixe, segons se pertany de ambaixador de una tant insigne Ciutat com és aqueixa. E no vol rahó que un ambaixador de ten anomenada Ciutat a un ten gran rey, e tant luny de aquella, stigue desfavorit ab tres ni ab quatre, ni que axí vaie mendicant, e ell dóna orde jo vena mon argent e rossins e que stigue presoner del hoste.

Creguen vostres savieses que tant he que scriure del mal orde per ell tengut en lo càrrech que per aqueixa Ciutat li és stat comanat de la dita bossa, en minve e des-honor tostemps de la Ciutat, que fins als servidors e encare habitants en aquesta terra ne han hagut sentiment, e crec jo que los qui ja sen són anats ne deuen haver assats parlat, e encare més ne parlaran los qui ab lur companyia mateixa s'en van.

De les dites coses, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, vos he volgut certificar per scusació mia, qui per força he a restar açí en París fins haie diners, e encare perquè hauré a gràcia vostres savieses li'n vulla haver alguna paraula del càrrech e deshonor que fa en aqueixa Ciutat, car dit li he vostres savieses per mi ne serien de tót certificades e us suplicaria de semblants prácticas li haguessen moltes gràcies. Plàcia a vostres grans savieses encontinent donar orde jo haie diners, tramatenme algun crèdit per a Muntpaller e per a Bruges, emperò que lo crèdit de Bruges sia maior, per quant és pus curt, e menys dampnós, e feu jo sie tostemps soberch en diners ans que no vingue en semblant necessitat com vuy me trop, com pus sol són ab lo dit Francesch Martí jo no puig fallir a la messió ordinària, a loguer de posades, a correus, malalties, pèrdues de bèsties, e moltes coses a les quals la bossa comuna és obligada, e dites despeses són en aquestes parts molt accésives, segons per altres vos és stat scrit e us porreu informar ab mos companys com Déu vulle sien aquí.

E sien certes vostres grans savieses que de ací no's pot haver diner algú sinó de Muntpaller, que hi ha xvi jornades de ací, ab gran treball e dampnatge de la ciutat de Bruges, sinch jornades de ací, perquè vostres savieses attenguen axí al neccsari qui pot a mi seguir com al profit de la Ciutat. E axí convendrà vostres savieses provehesquen prestament en ferme soberch en diners, que com Déu vulla sie aquí jo'n donaré bona rahó, e vullen vostres savieses, ans que jo sie tornador, L o cent scuts, com sia aquí, que si'm mancaven per lo camí, que bé ho vol rahó, perquè no'm haie a desexir de aquell poch argent que avuy ací tinch, la maior part manlevat. En dites coses plàcia a vostres savieses provehir ab letres dobles, dressades ací al Hostal del Coch, a la rua de sant Martí, que si açí no'm troben, l'osta los dirà hon seré.

E siau recordants, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, del lonch temps ha per aqueixa Ciutat són fora de ma casa, que com ora sie e ans pus tot que pus tart jo puixe e haver la licència de poderme'n retornar.

Sien certes vostres savieses que, mentre necessari sie ne plasent a aqueixa Ciutat, fins a la mort nunque me excusaré servir aquella, però com la hora se acostarà vos suplich me acurseu aquella, ans que no la allargueu.

E tinguets, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, la Divinitat en sa guarda.

De París, a xxvi de janer del any M.CCCC.LXIII.

Mossenyors, al servey e ordinació de vostres savieses prest e apperellat, Matheu dez Soler, per aqueixa Ciutat ambaixador al christianissimo rey de França.

[Als molt] honorables e de gran [saviesa] senyors los consellers [de la Ciu]tat de Barcelona.

Rebuda dels embaxadors de la Ciutat qui són ab lo christianíssimo rey de França, a xxiii... del any m.cccc.lxiii.

(AHCB, CCO, serie X, vol. 34, fol. 43.)

50

París, 27 enero 1464.

Carta de Mateu Dez-Soler, embajador de Barcelona, a los consellers

Molt honorables e de gran saviesa senyors: Ir, que teníem xxvi del corrent, vos scrivi reiterant la detenció per mi feta d'en Francesch Martí, segons a viii del present vos scrivi, per los respectes e sguarts en dita letra de viii mencionats. Encare ab la present, ans de totes coses, ne fas menació, perquè vostres savieses coneguen ho tinch a cor, per la honor de aqueixa Ciutat, per la necessitat dels negocis, qui requeren lo dit Francesch Martí deure romandre en ma companyia, qui en tot ha entrevengut. E per quant no sé si lo càrrech que he pres de detenir lo dit Francesch Martí vos serà accepte o no, ab la present, per ma consolació, vos suplich lo pus prest puixau me vullau certificar de vostre intenció, que si lo contrari era, encontinent, com per altres vos he scrit, vos serà tramès.

Més en dita letra, la qual serà ab la present, legiran vostres savieses lo comiat pres per mos companyons licenciats del senyor rey, e la lur partida serà dilluns, primer vinent, per fer la via de aquesta ciutat. E més legiran la gran necessitat en què jo són constituït de diners. Plàcia a vostres savieses, legida dita letra, vullan donar obre ab acabament en lo contengut en aquella, molt vos en suplich.

Pres haver scrit vuy, que tenim xxvii, ans de dinar és arribat un correu de vostres grans savieses, ab letres vostres dressades a mi e ab letras de mossenyors de diputats dressades a misser Johan de Copons, de un mateix tenor del xxx del passat, entre les quals ne havia dels dits diputats e de vostres dressades al senyor rey, ab les quals vostres letres manque ésser lo dit senyor informat de la veritat de certa capció feta de un leny en què havia ii o iii francesos e altres tants rossellonenchs, pres per dos bergantins de Tortosa, e del deteniment de diverses fustes carregades de forment qui anaven en aqueixa ciutat, fet en la vila de Copliura, e encare de altres novitats fetes per lo capità de Rosselló, e que fos suplicat lo dit senyor fer tornar les dites coses a loch, e més sobre los rossins demanats per aqueixa ciutat, segons és largament contengut en dites letres.

Axi per la necessitat de diners en què som constituït com encare per indisposició de ma persona *et aliis*, no és stat en ma facultat partir d'ací per anar al dit senyor e exequitar vostres manaments. Més encontinent rebut dit correu lo tramati ab les letres a mossèn Johan de Copons, qui és en la Cort ab lo dit senyor, scrivintli e pregant-lo que hi en nom del principat per lo qual ell és ací, e en nom de aqueixa Ciutat en ma absència, li volgués donar abdues letres dressades a sa senyoria e aquell volgués suplicar de les coses contengudes en dites letres, e encontinent cobrar resposta del dit senyor, ab tot son compliment, e cobrada la resposta e provisió fahedora per lo dit senyor, aquella me vulla ací rametre per lo mateix correu, lo qual cobrat, que l'haie ací o en lo camí anant jo en Cort, vos serà encontinent desempeixat ab lo proveït per lo dit senyor en dites coses per vostres savieses scrites.

De novitats a present dignes de ésser vostres savieses certificades no nich ha, salvo que mossèn Galceran Oliver, qui era en Cort del christianíssimo rey a Adordan, ir, que teníem xxvi, arribà en aquesta Ciutat; deusen tornar la via del

rey de Aragó. No sé si és partit. Felip Albert és encare en Cort; treballe per desempatxarse, car se vol fer la via del dit Galceran Oliver. Ja poch ha vos és stat scrit los missatgers del dit senyor rey de Castella hich són partits e no prou contents.

E tinguens, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, la Divinitat en sa guarda.

De París, a xxvii de janer del any m.cccc.lxiii.

Mossenyors, al servey e ordinació de vostres savieses prest e apparellat, Matheu dez Soler, per aqueixa Ciutat ambaixador al christianíssimo rey de França.

(AHCB, CCO, serie X, vol. 34, fol. 47.)

51

Barcelona, 29 enero 1464.

Llegada a Barcelona del abad de Montserrat, enviado a Luis XI

Diemenge, xxviii [enero 1464]. Aquest die arriba en Barchinona lo venerable abbat de Montserrat, lo qual venia de França, on ensemps ab d'altres era anat per embaxador tramès per part del Principat de Cathalunya. E vench per mar ab una galera d'en Rafel Julià.

(ACA, G, reg. 7, fol. 75 [2.ª foliación].)

52

Barcelona, enero 1464.

Albarán del correo de la Ciudad de Barcelona

Albarà d'en Thomàs Carreres, correu de la Ciutat, de la masada de janer, any cccc.lxiii.

Ítem, los quals ha pagats a'n Simon Vergés, qui aquells, de ordinació dels honorables consellers, ha pagats a n'Arnau de Ver, correu, lo qual ha portades letres dels ambexadors de la present ciutat qui vuy són en França, dressades als dits honorables consellers: deu florins d'or.

c.xxx sous.

(AHCB, "Correu i Menut", años 1456-1472, serie XX-1, fol. 82.)

53

Eula (?), 10 febrero 1464.

Carta de Luis XI a los conselleres

Loys, par la grâse de Dieu roy de France.

Tres chiers et grans amis: Nous avons receu voz letres faisants mention d'aucunes priuses et... de Roussillon et de Sardaigne, sur certaines biens et navires appartenants aux subgez du principalité de Cathaloigne... d'une priuse... sur la mer d'un navire

appartenant à aucuns de nos subgez par ceulx de Tortose, desquelles choses nous requerez par vos de... à ceulx du dit principalité en... de vous incontinent vos de literes receuts (?) nous resu... nos très cher et amé... conte de Candale, notre lieutenant... pars qu'il fuit faire la dite restitution, par ainsi que de votre part aussi fuit... restitui à nos de... eidem prius juxta eulx et tutores... et croyons qu'il ny fera (?) ponit difficulté. Et an Regard de Lambre et me est... en vos de letres. L'abbé de Montsarrat est de present par de là, auquel est aussi à notre amé et feal conseiller et chambellan le gouverneur de Montpellier, vous an pourrez parler et communiquer ensemble, car... entièrement notre vouloir et intention...

Donné [Eule (?)] à x de favrier [1464]. — Loys. — Rolant.

A nos très cher et grans amis les conseillers et Conseil de la ville de Barcelonne.

Rebuda... a XIII de març, any M.CCCC.LXIII... de la venguda del...

(AHCB, Pergaminos reales de Luis XI.)

54

París, 15 febrero 1464.

Carta del mensajero Mateu Dez-Soler a los consellers

Molt honorables e de gran saviesa senyors: A xxvii del passat, per en Tarregó, servidor de mossèn Johan de Copons, vos scrivi com havia rebut de vostres savieses lo correu portador de la present, appellat Arnau del Riu, ab letres de vostres savieses dressades al dit christianíssimo rey de França e a mi, e de mossenyors de diputats dressades al dit christianíssimo rey e a mossèn Johan de Copons, lo qual correu ab dites letres encontinent ramatí al dit mossèn Johan de Copons, qui era en Cort, pregantlo molt, ab letra mia, de part del principat per lo qual ell és ambaxador del dit christianíssimo senyor rey, e per part de aqueixa Ciutat en absència mia, volgués suplicar lo dit christianíssimo senyor de les coses contengudes en les letres de mossenyors de diputats e vostres, com jo no pogués axí prest, per necessitat de diners, anar en Cort, segons ell sabia e a vostres savieses ne havia scrit.

Ab tot, mossenyors, que après la partida de mos companys de ambaxadors licenciats, la qual fon a xxx del passat, vista la necessitat del negoci, desliverí donar en penyora mon argent al hoste, manlevantli diners, e tirar en Cort e exequitar vostre manament.

Es veritat, mossenyors, que a Déu no ha plagut, com me haic accidentat de una exidura en lo peu dret, que los barbers no han permès hisqués sol de la cambra, dient la terra ésser molt empedera de semblants accidents, maiorment ara que som en lo pus mal temps del any, per frets, neus, glasses e aygues; e encare més un dit de la mà squerra, que tinch prop de guastat, però, a Déu mercès, vuy de tot stich bé e prest dech ésser guarit, per qual rahó jo no ha poguda exequitar vostra voluntat anant en Cort, e suplicar lo dit christianíssimo senyor de les coses contengudes en vostra letra. És veritat, mossenyors molt honorables e de gran saviesa, que lo magnífich e mon maior frare mossèn Johan de Copons, per ses acostumades virtuts, ha suplít per ell e per mi en suplicar lo dit senyor de les coses per vostres savieses demanades.

Anit passada cobrí del dit mossèn Copons lo dit correu, ab letra sua feta en Tornay a viii del corrent, ab letras del senyor rey dressades a vostres savieses e a mossenyors de diputats, e una a mossèn de Candela, loctinent per lo dit senyor en Rosselló, sobre los fets per vostres savieses descrits, lo qual mossèn Copons ab sa

letra me ha scrit com ha suplicat lo dit christianíssimo senyor de les dites coses, e que li ha respost que és de intenció e manà los hòmens e béns presos d'una part e d'altre mossèn de Candela restituhesque, e a vosaltres pregua en sa letra així mateix, e que amigablement aquestes coses e semblants se tracten entre sos officials e vosaltres.

Al restant del fet dels rossins per vostres savieses demanats, diu ell ha dat càrrech a mossèn lo abbat de Muntserrat e al governador de Muntpaller de parlar ab vosaltres e informarvos plenerament de sa intenció. E aquesta és la resposta que lo dit mossèn Copons ha haguda del dit senyor. Més avant me ha scrit lo dit mossèn Copons, com lo dit senyor après hagué scrit, li dix com ell havia nova, del seu loctinent en Rosselló, les altercacions de les preses entre ell e vosaltres són ja cedades e concordes, e que ell escriu en tal manera a son loctinent que conexarà la gran e bona voluntat ell ha en ben tractar los cathalans. De les dites respostes lo dit mossèn Copons ne scriu a mosseniors de diputats.

Per mos companyons licenciats, qui ans de la junta de la present crech seran arribats aquí, seran vostres savieses informades de tot lo succehit fins a la jornada de lur partida. Aprés partits ells, no hich ha res innovat.

E tinguéus, mosseniors molt honorables e de gran saviesa senyors, la Divinitat en sa guarda.

De París, a xv de febrer del any M.CCCC.LXIII.

Mosseniors, al servey e ordinació de vostres savieses prest e apperellat, Matheu dez Soler, per aquexa Ciutat ambaxador al christianíssimo rey de França.

Lo rey devia partir de Tornay a xii del corrent per venir açí, segons ne ha scrit lo dit mossèn Copons. Si la setmana present no és arribat, he delliberat partir e fer la sua via, per ésser ab lo dit mossèn Johan de Copons.

Aprés arribat dit correu, aquella mateixa ora arribà mossèn Asnar, prevere de Muntpaller, lo qual me ha liurats cc scuts d'or que li havia donat en Gaspar de Casasage, al qual mos companyons e jo ne haviem scrit.

Plàcieus haver a memòria, segons per altres vos he scrit, tramàtrem crèdit, axí per Muntpaller com per Bruges, perquè al necessari me'n puixe servir.

Lo dit correu parteix vuy, que tenim xv, a tres hores passat mig jorn; jo li he bestret un scut d'or, per quant no tenia diners. Plàcieus, si a pagar-lo haveu, fer hun comte. Si los diputats l'an pagat, plàcieus cobrar-lo d'ell, que ell serà content restituhirly.

(AHCB, CCO, serie X, vol. 34, fol. 74.)

55

Montpellier, 22 febrero 1464.

Carta de los mensajeros licenciados de Barcelona a los consellers

✠ Jhesús ✠

Molt honorables e molt savis senyors: Ja vostres grans savieses per altres hauran sabut com a set de janer, essents a París, rebem la llicència de nostra tornada. Anam sens tardar la via del christianíssimo rey de França, lo qual divegava per Picardia, tirant la via de Tornay. Trobamlo en un vilatge appellat Dorlants. Prenguem son comiat per la forma, Déu volent, vos serà recitada. E tornants per París havem feta via per camins de asats desayre. Som arribats a xxi del present en aquesta vila.

Ja en lo camí nos és occorregut gran dupte, e per lo que assí sentim nos és confirmat, sobre lo passatge nostre quin serà de Perpinyà a aqueixa ciutat: La causa de nostra dupta donen aquells de Gerona e altres enemichs qui tenen los intermedis, los quals duptam no sien certificats de nostra venguda per algun de Perpinyà o altres, e amarien molt servir tal bossa, *maxime* que ha en nostra companyia VIII o X rosins, los quals són per offendre o deffendre, en son cars, e ells farien strem de poder per haverlo.

Per quant aquestes coses totalment redunden en perill, dan, càrrech e ignòmia de aqueixa ciutat, havem delliberat fer les presents a vostres grans savieses, per correu propi, a fi que de e sobre lo dit nostre passatge puiuen delliberar qual serà la forma, e que per nosaltres sie exequitada vostra ordenació. És necessari ésser provehit per vostres grans savieses axí en les cavalcadures, les quals són entorn XX, e entre aquelles los rossins dessus dits, com en nostres persones. És veritat que si trameten vostres grans savieses alguna fusta rodona per les dites cavalcadures, nosaltres stariem en gran dupte de metrey nostres persones, atesa la temporada molt disposta e de gran perill que hun vent contrari, arreballant la fusta, no portàs hom en alguna part de què's seguiria maior contrari.

Perquè plàcie a vostres grans savieses considerar les dites coses e provehir en la tuyció de nostres persones e maior dan de la ciutat, significant a vostres grans savieses que, no volentnos desixir de la ordinació de aquelles, nos aturarem a Perpinyà fins haiam cobrada resposta de les dites coses.

Gran affany havem haüt de trobar correu qui vaie prest, per causa dels empatxaments del camí, car no poden anar per terra. Aquest, qui ha nom Guillaume Brunicart, servidor de mestre Parrinet, hoste dels correus de Montpeller, fa la via de Copliure, e aquí s'embarcarà e tirarà aquí. Plàcieus desempatxar la resposta, la qual nos ha portar a Perpinyà. Ha haver entrada ab exida deu scuts, dels quals li han ésser donats aquí VIII, e quant nos tornarà la resposta, nosaltres darli los restants dos. Plàcieus sie prest desempatxat, car ultra lo dampnatge que és a la ciutat per la nostra stada, és lo desig nostre, als quals una hora és hun any.

Sie la Sancta Trinitat en vostra guarda.

De Muntpeller, a XXII de febrer de LXIII.

Mossenyors, a la honor vostre prest e apparallats, los misatgers licenciats en tornar de Fransa.

Als molt honorables e de gran saviesa senyors, los consellers de la Ciutat de Barchinona.

Rebuda dels missatgers tramesos en França, a XXVIII de febrer del any M.CCCC.LXIII.

(AHCB, CCO, serie X, vol. 34, fol. 80.)

Deliberación del Consejo de 32 y 16

Concell de XXXII e XVI, sobre la tornada d'en Francesch Martí, qui era anat ab los embaxadors del rey de França...

Divendres, a XXXIII de febrer del any M.CCCC.LXIII, dins la Casa del Concell de XXX aiustats a Concell per les coses devall scrites, ensemps ab la més part del Concell de XXXII e XVI.

Aquí fou exposat per lo honorable mossèn Jacme Ros, altre de ells consellers, com, segons lo present Consell era informat, [eren tornats] los missatgers tramesos per aquesta Ciutat al christianíssimo rey de França, exceptat mossèn Matheu Dez Soler, qui restave, del qual ells consellers havien letra pregantlos que per la reputació de sa embaxada, e per quant restave sol e no havia ab qui conferís sobre los fets de sa embaxada, los plagués jaquirli en Francesch Martí, secretari de aquella, al qual per tres letras, axí dels consellers com de lurs precessors consellers, era stat licenciat...

E proposades les dites coses, lo dit Concell deliberà e conclòs que, per la necessitat en la qual a present la dita Ciutat és constituïda, lo dit honorable mossèn Matheu Dez Soler pres passiència de no haver en sa companyia secretari. E que en Francesch Martí, secretari dels dits missatgers de França, segons li és stat scrit, s'en vingua... (AHCB, "Deliberacions", años 1463-1465, serie II-16, fol. 102.)

57

Barcelona, 29 febrero 1464.

Deliberación del Consejo de 32

Concell de xxxii, per causa del licenciamient de mossèn Matheu Dez Soler, embaxador per la Ciutat al rey de França...

Dimecres, a xxviii de febrer del any m.cccc.lxiii, dins la Casa del Consell de xxx aiustats a Concell per les coses devall scrites los honorables consellers, ensemps ab la més part del Concell Ordinari de xxxii.

Aquí fonch proposat per lo honorable mossèn Jacme Ros, altre d'ells consellers, com lo senyor rey havia scrit als deputats havia necessari en son servey misser Johan de Copons. E per aquesta causa lo present Concell havia licenciat, quant en ell era, lo dit misser Johan de Copons, per lo qual licenciamient los dits deputats scrivien al dit mossèn Johan s'en vingués. E paria a ells consellers que star lo dit mossèn Matheu tot sol no star bé. E maiorment attès los affers per los quals se era feta la embaxada eren en bon apuntament.

E proposades les dites coses, lo dit Concell delliberà ésser scrit al honorable mossèn Matheu Dez Soler que s'en vingua, licenciantlo, prenent comiat del dit christianíssimo rey de França, sots aquells motius qui seran vist als honorables consellers...

(AHCB, "Deliberacions", años 1463-1465, serie II-16, fol 104.)

58

Perpiñán, 3 marzo 1464.

Carta de los mensajeros de Barcelona a los conselleres

Molt honorables e molt savis senyors: Ja per altra de MuntPELLER havem certificades vostres savieses de nostra juncta, suplicantvos designassen qual seria la forma de nostron passatge de aquest comtat en aqueixa Ciutat, com tenguésem

e tenguan a gran dupte los de la força de Gerona e los altres enemichs, qui segons som avisats salteran en los entremedis.

Crehem vostres grans savieses ja y hauran deslberat e hauran provehît en tuhiçió axí de nostres persones com de les cavalcadures e família, entre les quals ha de viii en x rossins, qui en son cars poden ajudar en los actes occorrents. Si cars era, ço qui no's creu, fins vuy no'n fos stat provehît, sia placent a vostres grans savieses encontinent provehirhi en aquella forma que conexeran vostres grans prudències ésser fahedor, car nosaltres sentim per diverses vies, que per molts no s'és tengut sment.

Ja per dita letra havem significat que llà on vostres grans savieses delliberassen tramètrons fusta rodona per les cavalcadures, lo qual passatge seria pus segur que tot altre, nosaltres duptariem molt a metrey les persones, desitjans que algun vent o altre cars adversant no'ns tiràs en alguna part de què's seguis més contrari.

Pensam vostres grans savieses hauran mirat en tot e hauran delibarat lo millor, les quals Nostre Senyor Déu conserve en la sua protecció, en augment de aqueixa sua cosa pública.

De Perpenyà, a iiii de mars any M.CCCC.LXIIII.

Mossenyors, de vostres grans savieses servidors, los missatgers licenciats tornant de França.

Ja scrita la present havem sentit que per aquells de la força de Gerona no s'és tengut esment, axí dins la present vila com en altres parts. E sabem que han dit e deslliberat que en tot cars hagen nostres persones e al demenys les cavalcadures e desferra.

E assí és arribat en Rochabruna ab xii rossins e xxxx hòmens a peu, qui segons se diu no ych són per alra. E axí ho han dit ells a alguns dels quals havem relació. Plàcieus veure per tot, car la honor e útil de la Ciutat hi va. Scrita *ut supra*.

Lo present correu és stat aturat assí per ii jorns, per quant lo visrey ha ubert lo plech e a descloses les letres, e parme ni ha trobada del rey qui venian a ell, e ales aturadas. Fémvosne en la present menció perquè no haia a meravella com són descloses.

Als molt honorables e de gran saviesa senyors los consellers de la Ciutat de Barchinona.

Rebuda dels missatgers de Barchinona, a xiiii de març del any M.CCCC.LXIIII, sobre lur venguda.

(AHCB, CCO, serie X, vol. 34, fol. 89.)

59

Barcelona, 15 marzo 1464.

Llegada a Barcelona de Miquel de Cardona y Pere Çavertés, enviados a los reyes de Castilla y Francia

Dijous, a xv [marzo 1464]. Aquest die tornaren, ço és, mossèn Miquel Cardona, de la embaxada del rey de Castella, e misser Pere Çavertés, de la embaxada del rey de França, on eren anats de part del principat de Catalunya.

(ACA, G, reg. 7, fol. 79.)

60

Chartres, 22 marzo 1464.

Carta de Mateu Dez-Soler, embajador de Barcelona, a los consellers

Molt honorables e de gran saviesa senyors: Per altre feta air vos scrivi responent a una vostre havia rebuda de III del passat.

La present serà breu, sol per suplicarvos me vullau scriure largament de les novitats de aqueixa terra, scrivintme quina ne qual rahó ne donaré al christianissimo rey de França, qui tant virtuosament e favorable fins ací nos ha tractats, lo qual e ses gens tots jorns ne demanen, e rahó alguna no'n podem donar, e per ell mostrar bon voler a les coses de Cathalunya me par rahó, si a vosaltres plaurà, per nosaltres li sie satisfet a sa bona voluntat. E tinguens la Divinitat en sa guarda.

De Xartres, a XXII de març del any M.CCCC.LXIII.

Mosseniors, al servey e ordinació de vostres savieses prest e aparellat, Matheu dez Soler.

Mossèn Copons és stat en lo scriure de la present, lo qual se recomana en gràcia de vosaltres.

Als molt honorables e de gran saviesa senyors los consellers de la Ciutat de Barchinona.

Rebuda de mossèn Matheu dez Soler, a XXIII de abril del any M.CCCC.LXIII. (AHCB, CCO, serie X, vol. 34, fol. 112.)

61

Montpellier, 10 mayo 1464.

Carta del mensajero Mateu Dez-Soler a los consellers

Mossenyors molt honorables e de gran saviesa: A VII del corrent, de Avinyó, sots letres de Bernardo Xampelli, vos scrivi de la mia juncta en aquella Ciutat, e vehent sots letres de mercaders de allà e de ací podervos avisar sens dan e messió de la Ciutat.

E és veritat que arribat a nit passada en aquesta vila, encontinent per en Francesch Martí fiiu cercar quatre mercaders hich ha que fassen lurs negocis ab los poblats en aqueixa Ciutat, e encare l'oste de corréus, per saber si home hic havia algú per aquí, o si'n volrien fet hu entre tots, que jo seria content ferli avantatge per una letra vostre dos o tres scuts, no s'és trobat home algú qui sens que jo no'l tramaters hi anàs.

Perquè ha convengut a mi tramàtreus lo portador de la present, perquè vostres savieses sien certificades de la mia juncta en aquesta vila, de hon, Déu volent, partiré demà, fahent la via de Perpinyà, e aquí speraré resposta de vostres savieses de la delliberació del passatge, axí de ma persona com dels de ma companyia e cavalcadures de Perpinyà, en aqueixa Ciutat, per causa de inimichs de la força de Gerona e altres. Les cavalcadures són en nombre VIII, entre los quals ha v o VI rossins dispòsts per a les armes.

Lo present correu parteix a quatre ores passat mig jorn, vuy que tenim x.

A ésser aquí en quatre jorns, salvat just impediment, e haveuli a donar XVIII florins d'or, o en sinch jorns XVI florins. Plàcieus pagarlo segons haurà servit.

Jo he parlat ací ab lo senyor en Gaspar de Casasage, demanantli diners a cambi per aquí, com sie arribat ací sens diners, per causa dels rossins que a París he comprats e per les moltes despeses he fetes en lo camí, per qual rahó me ha convengut a París vendre tot mon argent, altrament no havia forma de sostenirme en lo camí. Lo dit Casasage me ha respost e narrat la companyia que vosaltres, mosseniors, li haveu feta, dientli són detenguts aquí sos béns o diners ab los quals ell feya sos affers, que li és un gran dampnatge, e que al partir vos ne demanà per mi, crehent trobar-me ací, axí com ha, e que no li n'hauéu volgut donar. Plàcieus tramètem diners a Perpinyà, que altrament, si no venia los rossins, jo no he forma de exirne.

Fins a Perpinyà me prestà lo dit Casasage diners, los quals li he a tornar allí. Lo menys que he necessari són LXX scuts. Plàcieus donarhi recapte.

E sie, senyors molt honorables e de gran saviesa, la Divinitat en vostre guarda.

De Muntpaller, a x de maig any M.CCCC.LXIII.

Mossenyors, al servey e ordinació de vostres savieses prest e aparellat, Matheu dez Soler.

Mossèn Johan Copons fins ací no és arribat ni'n sé nova alguna, lo qual restà per certs bons sguarts en Cort, emperò devia venir tant après de mi, segons en dita letra de Avinyó vos he escrit.

Als molt honorables e de gran saviesa senyors los consellers de la Ciutat de Barchinona.

Rebuda de mossèn Matheu dez Soler, embaxador, a XVI de maig any M.CCCC.LXIII, sobre la sua partida.

(AHCB, CCO, serie X, vol. 34, fol. 129.)

ÍNDICE ONOMÁSTICO

Este índice contiene todos los nombres propios y apellidos y títulos de profesiones y dignidades. Cuando no se consignan los nombres de lugar se entiende, en general, que se trata de ciudadanos o vecinos de Barcelona. Por la gran variedad de grafías de nombres gentilicios, para mayor brevedad se han adoptado solamente aquellas consideradas más correctas. Las cifras remiten a los documentos en que son citados.

Albert, Felip, de Perpiñán, embajador de Juan II de Aragón: 1-40, 1-61, 1-67, 1-75, 1-79, 50.	Argento, procurador de armas: 1-12.
Alfonso [el Magnánimo]: 33.	Armanyac, conde de: 1-6.
Altarriba: 33.	Asnar, presbítero de Montpellier: 41, 54.
Amar, Salvador: 39.	Aulonet, Bernat: 25.
Amboesa [Amboise], Charles de: 1-39, 1-40.	Avinyó, Pere d': 1-16.
Andreu, sant: 40. Reliquia de: 1-54.	Ayuros, bailío de: 1-39, 1-40.
Andreu, Bernat, "Ieny" (navío) de: 40, 44.	Azamar, Pere: 1-6.
Anjou, Carlos de: 1-39, 1-40.	Bartomeu, sant: 28.
Anjou, María de, madre de Luis XI: 1-78.	Beaumont, Joan de, lugarteniente real: 22, 28.
	Beaumont, Menaut de, capitán de Tortosa: 33.
	Bech, Antoni, correo: 1-44.

- Belunya o Bolunya, conde de: v. Bologne,
 conde de.
 Belloch, Pere de: 7, 11.
 Benet, sant: 1-54.
 Beortegui, Joan de, rey de armas de
 Luis XI: 1-3, 1-28, 1-30, 1-32, 28, 33.
 Berry, duque de: 1-29.
 Bertran, Ferrer: 1-67.
 Bertran, Francesc, mercader de Bourges:
 1-64, 1-65, 1-67.
 Beus, Joan de, de Barcelona y Mont-
 pellier: 33.
 Beusac, capitán de Colliure: 1-2, 1-3.
 Blai, sant, reliquia de: 1-51.
 Bologne, conde de: 1-39 1-40.
 Brujó, Joan, notario, embajador de la
 Ciudad de Barcelona: 1-1, 1-39, 1-40,
 1-41, 1-75, 5, 7, 18, 28, 35.
 Brunicart, Guillem, servidor de mestre
 Parrinet: 55.
 Buig o Buix [Buch], "capdau" (captal)
 de, lugarteniente real en Rosellón: 1-51,
 1-76.
 Burguès, de "Mallorques": 1-6.
 Burgunya [Borgoña], duque de: 1-40,
 1-48, 1-51, 1-61, 1-67, 1-68, 1-79, 28,
 41, 45.
 Ça-Marra, capitán: 24.
 Candale, conde de: v. Foix, Joan de.
 Canet, vizconde de: 33.
 Ça-Pila, Joan Berenguer: 34.
 Ça-Plana, fray Pere, comendador de Or-
 la: 1-60, 1-61, 11.
 Carbó, Jaume, capitán de nave: 33.
 Cardona, Miquel, enviado al rey de Cas-
 tilla: 1-63.
 Ça-Riera, arcediano, embajador al rey de
 Castilla: 3.
 Carlo Magno, espada de: 1-56.
 Carlos VII el Victorioso, rey de Fran-
 cia: 1-40, 1-41, 1-78.
 Carreres, Tomás, correo: 26, 52.
 Casaldàguila, Bernat de, mercader: 34.
 Casasage, Bernat de: 17.
 Casasage, Gaspar de, mercader de Mont-
 pellier: 1-45, 17, 36, 38, 40, 41, 44, 48,
 54, 61.
 Castelló, Bernat, diputado: 1-60, 23.
 Cervelló, Guerau de: 20.
 Çes-Avaces, Jaume, embajador a Luis XI:
 1-1, 1-51, 1-64, 1-65, 1-67, 5, 6, 14, 17,
 18, 28, 49.
 Claramunt: 1-12.
 Cocentaina, conde de: 33.
 Coeur, Jacques, "Argenter" de Francia:
 1-29.
 Comenge [Comminges], conde de, gran
 mariscal del rey de Francia: 1-12, 1-33,
 1-39, 1-40, 1-43, 1-51, 1-58, 1-76.
 Copons, Joan de, caballero, embajador a
 Luis XI y a Enrique IV: 1-1, 1-2, 1-3,
 1-5, 1-6, 1-12, 1-22, 1-30, 1-33, 1-39,
 1-40, 1-41, 1-42, 1-54, 1-68, 1-77, 1-78,
 5, 7, 10, 12, 14, 15, 22, 24, 28, 33, 41,
 45, 48 al 50, 54, 57, 60, 61.
 Corcó o Corchó, Bernat: 41.
 Cremau, Jacobo: 36.
 Cristófol, sant, imagen de: 1-54.
 Cruilles, barón de: 33.
 Cruilles, Lluís Manuel, abad de Sant
 Benet de Bages: 15, 33.
 Cruilles de la Boca Torta: 33.
 Cugat, sant, reliquias de: 1-56.
 Cursol, prisionero francés: 1-61.
 Darrantin: 1-39.
 Dez-Pla, Francesc: 1-6, 1-40, 1-76.
 Dez-Pla, Guerau: 1-6, 1-39, 1-40.
 Dez-Soler, Mateu, embajador a Luis XI:
 1-1, 1-39, 1-40, 1-75, 1-76, 1-77, 5, 14,
 18, 48 al 50, 54, 56, 57, 60, 61.
 Eduardo IV, rey de Inglaterra: 1-67.
 Enrique IV, rey de Castilla: 1-63, 1-75,
 1-76, 1-78, 1-79, 3, 5, 7, 28, 33, 45, 59.
 Espano, Salvador, platero: 15.
 Estela, Joan, mercader: 34.
 Esteve, Pere, de Perpiñán: 1-40.
 Evol, vizconde de: 1-6.
 Falcó, Pere, frenero: 34.
 Felipe, rey de Francia: 1-60.
 Ferrández Galindo, Juan: 33.
 Ferrer, Pere Antoni, abad de Montserrat,
 embajador a Luis XI: 1-1, 1-39, 1-40,
 1-54, 1-55, 1-60, 1-61, 5, 7, 12, 14, 20,
 41 al 43, 45, 51. Servidor del: 28.
 Foix, conde de: 1-39, 1-40, 1-60, 22, 24.
 Foix, condesa de: 1-60.
 Foix, Joan de, conde de Candale: 1-77,
 43, 53, 54.

- Francia, reina de: 1-76.
 Francisco I Sforza, duque de Milán: 1-78, 1-79.
 Guiena [Guyena], senescal de: 1-39, 1-40.
 Guillem, sant, reliquias de: 1-56.
 Illa, vizconde de: 1-6, 33.
 Illiers, Milo d', obispo de Chartres y can-
 ciller de Francia: 1-39, 1-40, 1-41, 1-42,
 1-47, 1-48, 1-51, 1-59, 28, 31, 33, 38,
 40, 42, 44.
 Janer, Jaume, caballero, embajador de
 Juan II de Aragón: 1-62, 1-67, 1-79,
 45.
 Jesucristo, corona de espinas de: 1-56,
 1-57.
 Jesús: 1-28 al 1-30, 1-38, 1-40, 1-44, 1-45,
 1-54, 1-61, 1-63 al 1-65, 1-67, 1-75, 17.
 Reliquias de: 1-57.
 Joan, rey de Sicilia: 1-39, 1-40, 1-51, 33.
 Joana, reina: 46.
 Jové, Jaume, prisionero francés: 1-61.
 Juan, primer duque de Berry: 1-29.
 Juan I, rey de Aragón: 1-78.
 Juan II, rey de Aragón: 1-39, 1-40, 1-41,
 1-49, 1-51, 1-60, 1-61, 1-67, 1-75, 1-78,
 14, 16, 22, 28, 33, 45, 50.
 Julià, Rafel, galera de: 51.
 La Borde: 1-54, 1-56.
 La Puer: 1-54.
 Lenguadoc, tesorero de: 1-45.
 Levessor, Adonel, prisionero francés: 1-
 61.
 Lezinyà, capitán de: 1-39, 1-40.
 Limosí, senescal de: 1-39, 1-40.
 Luis XI, rey de Francia: 1-1 al 1-3,
 1-6, 1-9, 1-12, 1-22, 1-27, 1-28, 1-33
 al 1-41, 1-43 al 1-51, 1-54 al 1-61,
 1-63, 1-64, 1-66, 1-67, 1-74 al 1-79, 2
 al 7, 9, 11 al 19, 21 al 36, 39, 41 al 43,
 45 al 51, 53 al 57, 59, 60. Herald del:
 1-3. Indumentaria de: 1-56.
 Llobet, Francesc, conseller: 5, 35.
 Llombard o Lombard, Antoni, escribano
 de la Diputación del General: 10 al 12,
 22 al 24, 32, 33.
 Llull, Joan: 15.
 Llupià, Nicolau de: 1-6.
 Malarts, Bestards: 33.
 Maria, Virgen: 1-38.
 Maria de Montserrat, galera: 1-1 al 1-3.
 Marimon, Bernat de: 20.
 Marimon, Joan Bernat de, o Joan de:
 1-74, 1-76, 1-78, 1-79, 25, 27, 30, 32,
 33, 41, 43, 45.
 Marimon, Romeu de [Rémi de Merimont],
 gobernador de Montpellier: 1-39 al 1-
 41, 1-51, 1-61, 1-76, 1-78, 31, 33, 41,
 45, 54.
 Marsella, obispo de: 1-39, 1-40, 1-46,
 1-51.
 Martí, sant: 49.
 Martí, Francesc, menor de días, notario
 y escribano de la Casa de la Ciudad,
 secretario de la embajada a Luis XI:
 1-5, 14, 48, 49, 55, 60.
 Martorell, Joan: 1-61, 1-63, 1-67.
 Mates, Melcior, nave de: 33.
 Mauger, prisionero francés: 1-61.
 Mayans, Pere: 1-51, 28, 33.
 Mena [Maine], conde de: 1-39, 1-40.
 Milán, duque de: v. Francisco I Sforza.
 Miquel, Pere, mensajero de Juan II de
 Aragón: 44.
 Mir, Esteve, conseller: 8.
 Monsuar, M. de, deán de Lérida: 33.
 Montarges, baillío de: 1-39, 1-40.
 Navarra, príncipe de, hijo del conde de
 Foix: 1-39, 1-40, 1-57.
 Navarra, princesa de: 1-60, 7, 28, 36.
 Nemors [Nemours], duque de: 1-6.
 Normandia, rey de armas de la corte de
 Luis XI: 1-40, 1-46, 1-51, 7, 24, 46.
 Oliver, Bernat, mercader: 15.
 Oliver, Galceran, embajador de Juan II
 de Aragón: 1-40, 1-44, 1-49, 1-51, 1-61,
 28, 33, 45, 50.
 Oliver, Gaspar: 1-67.
 Olms, Berenguer d': 1-60.
 Olms, Carles d': 1-60.
 Oller, Pere Joan, presbítero, procurador
 del embajador de Cataluña: 1-44, 1-
 45, 1-51, 1-67.
 Orleáns, duque de: 1-35, 1-36, 1-40, 31.
 Pallars, conde de, galera del: 1-61, 14, 33.
 Parellada, Nicolau, candelero: 34.

- Parrinuet, mestre, "hoste de correus" de Montpellier: 54.
 Peguera, Bernat de: 33.
 Pere, sant: 22.
 Pinós, Francesc de: 1-78, 33, 41.
 Pío II, papa, o "Sant Pare": 1-40, 1-79.
 Planella, canónigo: 33.
 Planella, Marc de: 33.
 Poyto, senescal de: 1-61.
 Puigcerdà, capitán de: 1-41.
 Pujada, Antoni: 34.
 Pujol, Esteve: 20.
 Pujol, Rafel, pregonero público: 5.
 Ramon, Joan, mercader de Perpiñán: 1-28, 1-30, 1-62, 1-63.
 Rebolledo: 1-40, 22.
 Ribera, Poncet: 1-39, 1-40.
 Rocaberti, capitán: 33.
 Rocabruna: 58.
 Rohan [Ruán], baillío de: 1-39, 1-40, 1-51, 31, 33.
 Romenis, Perrin, prisionero francés: 1-61.
 Ros, Jaume, conseller: 15, 56, 57.
 Rosanes: 33.
 Rosselló, capitán de: 44, 49.
 Roualt, Joachim: v. Comenge, conde de.
 Sala, Nicolau, notario, secretario de la embajada a Luis XI: 1-5, 1-79, 14, 16, 39, 41, 47.
 Salazar, Joan de, señor de Saint Just, capitán de Puigcerdà: 1-51, 24.
 Salelles, nave de: 33.
 Sans o Saus, baillío de: 1-39, 1-40, 1-66.
 Savertés, Pere, síndico de Tortosa, embajador a Luis XI: 1-13, 1-42, 1-54, 1-59, 5, 7, 12, 14, 40, 44, 47, 48, 58.
 Serra, Pere Joan, conseller: 16.
 Sicilia, rey de: v. Joan, rey de Sicilia.
 Soler, Pere, candelero de sebo: 34.
 Spano, Salvador: v. Espano, Salvador.
 Stela, Joan: v. Estela, Joan.
 Tarragó, servidor de Joan de Copons: 54.
 Tatxer, Pere Lluís, correo: 26.
 Torres, Joan, canónigo, representante del General de Catalunya: 37.
 Traynell o Treynell, canceller de Carlos VII el Victorioso: 1-41, 1-42, 1-49, 1-51, 1-77, 28, 31, 33.
 Trinidad, Santa: 1-6, 1-9, 1-12, 1-33, 1-43, 1-66, 1-76, 1-79, 39, 46.
 Turco, Gran: 1-79, 45.
 Valldemunt o Vendemunt [Vaudemont], conde de, gran senescal de Provenza, embajador del rey de Sicilia a Luis XI: 1-39, 1-40, 1-51.
 Vallseca, Jaume Genís de: 1-61. Hijo de: 1-61, 1-63.
 Vern, Arnau de, correo: 45, 52.
 Verntallat: 33. Alguacil de: 34.
 Vilademany: 15.
 Vilana, Gaspar, micer, vicecanciller, exposición de: 1-78, 33, 41.
 Vilar, Rafel, frenero, tamborilero, embajador a Luis XI: 1-1, 5, 14, 18.
 Vinyes, Antoni, notario: 15, 34.
 Violante de Bar, reina: 1-78.
 Xampelli, Bernat: 61.
 Xauremi: 1-12.

INDICE GEOGRÁFICO

La incorrección en la grafía de los nombres toponímicos dificulta su identificación, parte de la cual nos ha sido facilitada por la amable deferencia del erudito y buen amigo Prof. Enric Moreu Rey, a quien expresamos nuestro agradecimiento.

- Abevila [Abbeville], villa de: 1-73, 1-74, 1-77, 1-79, 39, 45. Palacio real de: 1-78. Vía de: 1-74.
 Acona [Cosne]: 1-27. "Hostal de Nostra Dona": 1-28.
 Aduy lo Roy: 1-29.
 Agolada o Golada: 29, 33.
 Alariol [Loriol]: 1-18.
 Alemania, embajada de: 1-78.
 Amiens: v. Mians.

- Ancona: v. Acona.
 Anglaterra, rey de: v. Eduardo IV, rey de.
 Anur [¿Nourion?], villa y castillo de: 1-30, 1-31.
 Aragón: 33.
 Aragón, rey de: v. Juan II, rey de Aragón.
 Argilés [Argelès]: 1-4.
 Armanyach o Armenyach, conde de: 1-16.
 Arras: v. Ras.
 Ateny [Tain], villa de: 1-19.
 Atrall, vía de: 1-70.
 Avinyó: 1-16, 1-51, 36, 61.
 Aviron o Viron [Vierzon], villa de: 1-31.
 Aydi [¿Saint-Denis?], vía de: 1-68.
 Aygües Mortes: 40, 44, 45.
 Ayuros, bailío de: 1-39, 1-40.
- Bagà, villa de, cónsules de la: 22. Gente de armas: 1-39, 1-40, 1-51, 21, 26. Incendio del arrabal: 1-39.
 Balaguer: 33.
 Barcelona: 1-4, 1-6, 1-33, 1-39, 1-40, 1-75, 1-77, 1-78, 2 al 16, 18 al 27, 33 al 37, 45 al 48, 51, 59. Casa de la Ciudad, escribanos de la: 14. "Verger" de la: 3, 40. Casa del "Consell", gran sala: 5. Consejo de 32 y 16: 2 al 4, 6, 8, 9, 12, 15, 16, 23, 24, 27. "Consell de Cent Jurats": 1-78, 2, 5, 43, 53. Consellers: 1-78, 2, 8, 18 al 21, 25, 28 al 31, 34 al 37, 39 al 43, 45, 46, 48, 53, 57, 60. Correo: 52. Embajadores de: 1-1, 1-6, 1-8, 39, 40, 48, 49. Hospital de la Santa Creu: 33, 43. "Pia Almoyna": 33, 44.
 Barri, duque de: v. Berry, duque de.
 Bella Guarda, La, "Força del Partús" (Fortaleza del Perthus): 1-51, 1-61.
 Benvila: v. Abevila.
 Berry, duques de: 1-29. Capilla sepulcral de los: 1-29.
 Beses [Béziers], ciudad de: 1-8, 1-10.
 Bles [Blois], villa y condado de: 1-35, 1-40.
 Bona Val [Bonneval], villa: 1-37, 1-38.
 Borges en Barri o Bruges [Bourges-de-Berry]: 1-28, 1-29, 1-30, 1-31, 1-64, 1-67, 1-78, 28, 36, 45, 48, 49, 54. Iglesia de Saint-Étienne: 1-29. "Escarcella" o escarcela de: 45. Mercaderes de: 49.
- Casa del "Argenter" de Francia, Jacques Coeur: 1-29.
 Boyzan, villa de, cerca de Tours, en Turenna: 1-40.
 Burgunya [Borgoña]: 36, 44. Duque de: 1-40, 1-48, 1-51, 1-61, 1-67, 1-68, 1-79, 28, 41, 45. Preparativos contra el Gran Turco: 44.
- Cadaqués o Cadaquers: 1-3, 1-6.
 Calais o Calers, conquista de: 44.
 Candale, conde de: v. Foix, Joan de.
 Canet: 1-6.
 Castell Nou [Châteauneuf-du-Rhône]: 1-17, 1-18.
 Castella: 1-61, 22, 33. Noticias de: 1-63. Vía de: 1-6. Rey de: v. Enrique IV de Castilla.
 Castelló d'Empúries: 33.
 Catalunya: 1-40, 1-76, 1-78, 39, 41, 45, 60. Diputados de la Generalidad o del General: 7, 10 al 12, 22 al 24, 33, 34, 54. Generalidad o Diputación del General: 5, 33, 37. Consejo de la: 24, 32, 37. Embajadas de: 1-2, 45. Escribano mayor: 13. Libertades de: 39. Negocios de: 1-51, 1-78. Principado de: 1-39, 1-77, 14, 31, 32, 37, 42, 43, 46, 47, 51, 53, 59. Vía de: 1-6.
 Centelles, castillo de: 34.
 Cerdanya: 24, 53. Condado de: 1-39, 1-40, 1-51, 1-78. Conde de: 22. Derechos de las Generalidades: 1-33.
 Cerdanya: 33.
 Cervera: 1-44, 33.
 Cijian o Citià, villa de [actualmente, Sigean; antiguamente, Sitjan]: 1-7, 1-8.
 Ciutadella: 1-40, 22, 33.
 Claramunt [Clermont]: 1-70.
 Comenge: 33. Condado de: 1-76.
 Congost, río: 33.
 Contre [Contres], villa de: 1-34, 1-35.
 Coulliure [Colliure], villa y castillo de: 1-1, 1-4, 1-6, 2, 3, 50, 55. Capitán del castillo de: 1-1, 1-3, 1-6. Vía de: 55.
 Crotoy: 43, 46.
- Chartres, ciudad de: 1-38, 1-39, 1-40, 1-43, 1-44, 1-51, 1-52, 1-61, 33, 60. Bailío de: 1-39, 1-40. Catedral: 1-38, 1-46, 1-47, 1-49. Obispo de: v. Illiers, Milo

- d'. Palacio episcopal de: 1-41. Vía de: 1-40.
- Diambona ad Mar: v. Narbona.
- Dordan [Dourdan], castillo de: 1-52, 1-53.
- Dorlants, "vilatge" de: 55.
- Elna, ciudad de: 1-4.
- Empordà o Empurdà, gente de armas de: 15.
- Eula: 41, 52.
- Flandes: 1-40. Roble de: 1-29.
- Foix: 33.
- Francia: 1-51, 1-78, 33. Almirante de: 1-51, 1-76, 31, 33, 41, 45. "Argenter" de: v. Coeur, Jacques. Canciller de: v. Traynell; Illiers, Milo d'. Casa del: v. Traynell. Confederación y comercio: 33. Casa de: 1-40. Corona de: 7. Gente de armas de: 22. "Manexaut" (mariscal) de: v. Comenge, conde de. Reina de: 1-16. Rey de: v. Luis XI.
- Gascunya, comercio de: 1-76, 33.
- Girona o Gerona: 1-61, 33. "Força" (fortaleza) de: 58, 61. Calle del "Spital": 33.
- Guiena [Guyena]; senescal de: 1-39, 1-40.
- Hostalric: 1-61, 45.
- Hu, villa a siete leguas de Abbeville: 1-75, 1-76.
- Igualada: v. Agolada.
- La Balaguera [Valliguères], villa de: 1-14.
- La Cènia o Cínia: 33.
- La Cruset [Le Crozet]: 1-24, 1-28.
- La Esplugas [de Francolí]: 33.
- La Pallís [Lapalisse]: 1-24, 1-25.
- Lenguadoc o Lengadoch, publicación del comercio con Cataluña: 1-45, 1-51.
- Lezinyà [Lézignan], capitán de: 1-39, 1-40.
- Limosí, senescal de: 1-39, 1-40.
- Lion sus le Royne, ciudad de: v. Lyon.
- Lombardia: 1-78.
- Lunel o Lunell, ciudad de: 1-13.
- Lusarxes [Luzarches]: 1-69, 1-70.
- Lyon o Lion: 1-21, 1-22. "Hostalaria del Pom": 1-22.
- Lleida o Leyda: 33. "Paers" de: 33.
- Deán de: v. Monsuar, M. de.
- Mahó, villa, conquista de: 22.
- Mallorca o Mallorques, isla de: 1-6, 1-40.
- Manresa: 33.
- Marsella o Marcella: 1-46.
- Massaners [Marchenoir]: 1-36.
- Melle [¿Malle?], castillo de, a cinco millas de Chartres: 1-38, 1-39, 1-40, 1-47.
- Menorca, isla de: 1-40, 33. Conquista de: 22. Provisión de vituallas: 20.
- Meslay: 25.
- Mians o Miens [Amiens], ciudad de, a diez leguas de París: 1-71, 1-72, 45.
- Montalimar [Montélimar], villa de: 1-18.
- Montesa, Maestrazgo de: 33.
- Montpeller o Muntpaller: 1-11, 1-12, 1-13, 1-33, 1-40, 1-43, 1-44, 1-45, 1-67, 17, 22, 27, 29, 33, 47, 48, 52, 53, 54, 57, 60. Correos: 54. Gobernador de: v. Marimon, Romeu de. Vía de: 1-76, 36, 38, 45.
- Montserrat, abad de: v. Ferrer, Pere Antoni.
- Morella, puerto de: 33.
- Muntargés o Montargés, baillío de: 1-39, 1-40.
- Muntet [Le Montet]: 1-26, 1-27.
- Narbona: 1-6, 1-8, 1-9.
- Nîmes, ciudad de: 1-13, 1-14. "Las Arenas", anfiteatro romano: 1-13.
- Normandía, vía de: 1-30.
- Nou Xastell [Châteauneuf], vía de: 1-76.
- Orla, Encomienda de (Rosellón): 11.
- Pals, mares de: 33.
- Pallart [Paillart]: 1-71.
- París: 1-45, 1-51, 1-53, 1-60, 1-61, 1-63 al 1-76, 28, 38, 40, 44, 45, 48, 49, 50, 54, 56, 61. Casa del Racional: 1-53. Castillo de La Bastilla: 1-56. "Hostal del Coch": 49. Iglesia de Notre Dame: 1-5. Palacio real mayor, "Sainte Chapelle": 1-57. Parlamento de: 1-44, 1-57. "Rua de Sant Martí": 49. Vía de: 1-48, 1-51, 1-60.

- Partús o Pertús: v. Bella Guarda, La.
 Perpinyà o Perpenyà, villa de: 1-4, 1-5, 1-6, 1-7, 1-12, 1-40, 1-62, 1-63, 1-76, 33, 54, 57. "Hostal del Salvatge": 1-5.
 Via de: 33, 60. Virrey de: 57.
 Picardía: 1-51, 1-60, 1-76, 44, 54. Vía de: 1-61.
 Pobla de Lillet: 24.
 Poblet: 33.
 Pont Dorromi [Pont Remy], a dos leguas de Abbeville: 1-72 al 1-76.
 Pont Sadre, Pont Saudre, Pont Sadrec, Pont Saudrer, Pont-sagre [Pont-de-Sauldre], villa de: 1-32 al 1-34, 1-40, 1-43, 1-61.
 Portvendre, Porvendre o Porto Veneris (Génova): 1-78.
 Poyrí: 1-61.
 Prades: 33.
 Provença o Prohença, confederación y comercio de: 28, 33, 35. Gran senescal de: v. Valldemunt o Vandemont, conde de.
 Puigcerdà o Puissardan, villa de: 4, 7, 22, 42. Capitán de: 1-40, 1-51.
 Ras [Arras], a dos jornadas de Bourges: 49.
 Rebós o Robós: 1-3, 1-6.
 Roana [Roanne], villa de: 1-24.
 Roders: 1-6, 1-17.
 Roma: 44.
 Rosselló: 1-60, 1-61, 1-76, 11, 45, 50, 53, 54. Condado de: 1-40, 1-51, 1-70. Conde de: 22. Gobernador de: 43. Derechos de las Generalidades: 33. Presidente o lugarteniente real: 33.
 Royné [Ródano], río y puente del: 1-14.
 Saint Lambert [Saint-Rambert]: 1-20.
 Saona o Sahona: 1-78.
 Salces o Salses, villa de: 1-7.
 Sans o Saus, baillío de: 1-39, 1-66.
 Sant Danís [Saint-Denis], a dos leguas de París: 45.
 Sant Feliu [de Guixols]: 33.
 Sant Just [Saint-Just-en-Chaussée]: 1-70, 1-71.
 Sant Pursa [Saint-Pourçain], villa de: 1-25, 1-26.
 Sant Sperit [Pont-Saint-Esprit]: 1-14, 1-17.
 Sant Valeys [Saint-Vallier]: 1-19, 1-20.
 Santuberi [Saint-Thibéry]: 1-10, 1-11.
 Serdanya: v. Cerdanya.
 Seu d'Urgell, ciudad de: 24.
 Sicilia, rey de: v. Joan, rey de Sicilia.
 T. [Pontoise], lugar a seis leguas de París; monasterio de la orden de Predicadores, fundado por el rey Felipe: 1-60.
 Tàrrega: 1-44, 33.
 Terare [Tarare]: 1-23.
 Tierra Santa, reliquias de: 1-57.
 Tolosa o Toulouse: 1-16, 1-40, 16. Vía de: 1-12.
 Tona: 33. "Puig d'Aguilar", de: 33.
 Torenà o Turena [Touraine]: 1-12, 1-22, 1-40, 22.
 Tortosa: 33. Bergantines de: 50, 53. Capitán de: v. Beaumont, Menaut de. Síndico de: v. Savertés, Pere.
 Tournay o Tornay: 53. Vía de: 54.
 Tours, Tors o Tos, villa de: 1-22, 1-40, 22. Vía de: 1-12.
 Ulldecona: 33.
 Urgell: 33.
 Valença [Valence], ciudad de: 1-18, 1-19, 1-22.
 València: 33.
 Vellserau o Vellsetau, villa de: 1-27, 1-29.
 Viana [Vienne], ciudad de: 1-20, 1-21, 1-22.
 Vich: 33.
 Vilafrañcha, prop Roders, a cuatro o cinco jornadas de Perpiñán: 1-6, 1-12.
 Vilafranca [Villefranche-sur-Cher]: 1-31, 1-32.
 Vilafranca del Penedès: 33.
 Vissen [Vincennes], bosque y castillo real de, a media legua de París: 1-55.
 Xartres: v. Chartres.
 Xetahu [Châteaudun], villa de: 1-36, 1-37.